

**FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
GELENEKSEL TÜRK SANATLARI ANASANAT DALI
GELENEKSEL TÜRK SANATLARI PROGRAMI**

**SELÇUKLU DÖNEMİ
YILDIZ FORMLU ÇİNİLERİNDE KUŞ FIGÜRLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

EMİN TİRYAK

İSTANBUL, 2021

**FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
GELENEKSEL TÜRK SANATLARI ANASANAT DALI
GELENEKSEL TÜRK SANATLARI PROGRAMI**

**SELÇUKLU DÖNEMİ
YILDIZ FORMLU ÇİNİLERİNDE KUŞ FİGÜRLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

EMİN TİRYAK

(180301018)

Danışman

(Dr. Öğr. Üyesi LATİFE AKTAN ÖZEL)

İSTANBUL, 2021

28/07/2021

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Geleneksel Türk Sanatları Anasanat Dalı'nda 180301018 numaralı Emin TİRYAK'ın hazırladığı "Selçuklu Yıldız Formlu Çinilerinde Kuş Motifleri" konulu Yüksek Lisans tezi ile ilgili Tez Savunma Sınavı, 28/07/2021 Çarşamba günü saat 17:00 'da yapılmış, sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULÜNE**/ karar verilmiştir.

Düzeltilme verilmesi halinde:

Adı geçen öğrencinin Tez Savunma Sınavı .../.../20... tarihinde, saat ...:... da yapılacaktır.

Tez Adı Değişikliği Yapılması Halinde: Tez adının
.....
şeklinde değiştirilmesi uygundur.

Jüri Üyesi	Tarih	İmza
(Danışman) .Dr. Öğr. Üyesi Latife AKTAN ÖZEL.	28/ 07/2021	KABUL.
Dr.Öğr. Üyesi .Süreyya OSKAY.	28/ 07/201	KABUL.
.Dr. Öğr. Üyesi Mustafa N. ÇELEBİ..	28/ 07/2021	KABUL.
.....	.../ .../20...
.....	.../ .../20...

*2. Danışman varsa doldurulacak

BEYAN/ ETİK BİLDİRİM

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bağlı olduğum üniversite veya bir başka üniversitedeki başka bir çalışma olarak sunulmadığını beyan ederim.

Emin TİRYAK

İmza

SELÇUKLU YILDIZ FORMLU ÇİNİLERİNDE KUŞ MOTİFLERİ

Emin Tiryak

ÖZET

Türkler, Anadolu'ya göç ettikten sonra hızlı bir şekilde mimari yapılaşmaya gitmişlerdir. Bu yapılaşma çerçevesinde, hem mimaride hem de sanatsal alanda Orta Asya'da uygulamış oldukları bezeme unsurlarını Anadolu'nun kültürüyle harmanlayarak uygulamışlardır. Özellikle resmi ve dini mimari eserleri bezemede kullanmış oldukları taş işlemeciliği ve çini bezeme elemanları üzerinde oldukça başarılı olmuşlardır. Bu bezeme programlarından çiniyi, özellikle sultan saraylarında kendi doğal yaşamını anlatacak şekilde figürlerle ve bitkisel motiflerle harmanlayarak uygulamışlardır. Çini bezeme programında çok sık gördüğümüz çift başlı kartal, şahin, leylek, tavus kuşu, ördek ve diğer tavus kuşu versiyonu zengin bir kompozisyon anlayışı ile oluşturulmuştur.

Anadolu Selçuklu Dönemi çinilerinde kullanılmış olan bu kuş figürlerinden yola çıkılarak, örnekleri incelenerek, kaynaklar araştırılmıştır. Yapılan araştırmalardan sonra özgün çini çalışmalarında Anadolu Selçuklu döneminde yapılmış olan bazı kuşlar stilize edilerek yeniden tasarlanmış ve sır altı tekniğinde uygulanmıştır. Selçuklu yıldız formlu çinilerinde kuş motifleri eser çalışma metni ile sonuçlandırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Anadolu Selçuklu Dönemi, Çini, Selçuklu 'da Kuş Figürleri, Kubadabad Sarayı, Konya Karatay medresesi

BIRD MOTIFS IN SELJUK STAR-SHAPED TILES

Emin Tiryak

ABSTRACT

After the Turks migrated to Anatolia, they quickly went to architectural construction. Within the framework of this construction, they applied the ornamental elements that they applied in Central Asia both in architecture and in the artistic field by blending them with the culture of Anatolia. They have been very successful especially on the stonework and tile decoration elements they have used in the decoration of official and religious architectural works. Among these decoration programs, they applied the tiles, especially in the sultan's palaces, by blending them with figures and floral motifs to describe their natural life. Double-Headed Eagle, Falcon, Stork, Peacock, Duck and legendary Siren figures, which we often see in the tile decoration program, were created with a rich understanding of composition. Based on these bird figures, which were used in the tiles of the Anatolian Seljuk Period, the sources were searched by examining their samples. After the researches, all the birds made in the Anatolian Seljuk period were stylized and redesigned in the original tile works and applied in the underglaze technique. Bird motifs on Seljuk star shaped tiles have been concluded with the text of the work.

Keywords: Anatolian Seljuk Period, Tile, Bird Figures in Seljuks, Kubadabad Palace, Konya Karatay Madrasa.

ÖNSÖZ

Yapılan bu eser ve tez eser metni çalışmasında, Anadolu Selçuklu Dönemi çinilerinde karşımıza çıkan “Selçuklu Yıldız Formlu Çinilerinde Kuş Motifleri” hakkında inceleme yapılmış, kompozisyonlardaki sembolik anlamları araştırılmış, aynı dönemde Anadolu yapılarında görülen diğer sanat disiplinlerindeki kuş motifleri de incelenerek, özgün eserler için tasarımlar yapılması hedeflenmiştir.

Yüksek Lisans tez çalışması süresince “Selçuklu Yıldız Formlu Çinilerinde Kuş Motifleri” temasının araştırmasında beni yönlendiren, kıymetli katkılarıyla desteğini ve zamanını esirgemeyen değerli danışmanım Dr. Öğretim Üyesi Latife AKTAN ÖZEL hocama teşekkür ediyorum.

EYLÜL 2021

Emin TİRYAK

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	V
ABSTRACT.....	VI
ÖNSÖZ.....	VII
RESİM LİSTESİ	X
ÇİZİM LİSTESİ.....	XIII
KISALTMALAR	XV
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	2
1. TÜRK ÇİNİ SANATI TARİHÇESİ.....	2
İKİNCİ BÖLÜM	2
2. SELÇUKLU DÖNEMİ ÇİNİ SANATI.....	2
2.1. SELÇUKLU DÖNEMİ ÇİNİLERİNİN TEKNİK ÖZELLİKLERİ	2
2.1.1. Sırlı Tuğla Tekniği.....	3
2.1.2. Tek Renkli Çiniler	4
2.1.3. Kabartma Çini Tekniği	5
2.1.4. Çini Mozaik Tekniği	6
2.1.5. Sahte Çini Mozaik Tekniği	7
2.1.6. Sıraltı Tekniği.....	8
2.1.7. Lüster Tekniği.....	12
2.1.8. Minai Tekniği.....	13
2.2 ANADOLU SELÇUKLU DÖNEMİ ÇİNİLERİNDE KULLANILAN FORMLAR.....	15
2.3. ANADOLU SELÇUKLU DÖNEMİ ÇİNİLERİNİN UYGULANMIŞ OLDUĞU SARAYLAR.....	15
2.3.1. Konya Alâeddin Köşkü	16
2.3.2. Kubad Abad Sarayı	17
2.3.2.1. Büyük Saray	17
2.3.2.2. Küçük Saray	17
2.3.3. Keykubadiye Sarayı.....	19
2.3.4. Alanya Sarayı.....	20
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	21
3. ANADOLU SELÇUKLU DÖNEMİ YILDIZ FORMLU ÇİNİLERİNDE KUŞ FİĞÜRLERİ	21

3.1. ÇİFT BAŞLI KARTAL FİGÜRÜ.....	21
3.1.1 Göğsünde Yazı Olan Çift Başlı Kartal Figürü.....	25
3.2. ŞAHİN.....	34
3.3. TAVUS KUŞU.....	42
3.4. KUŞ FİGÜRÜ.....	51
3.5. LEYLEK FİGÜRÜ.....	60
3.6. ÖRDEK FİGÜRÜ.....	64
3.7. SİREN.....	67
DÜRDÜNCÜ BÖLÜM	72
4. YILDIZ FORMLU KUŞ FİGÜRLÜ ÇİNİLERDEN YOLA ÇIKILARAK YAPILAN ÇİNİ UYGULAMALARI (ESER RAPORU)	72
4.1. KUŞ TASARIMLARI.....	72
4.1.1. Leylek Figürü.....	72
4.1.2. Kartal.....	74
4.1.3. Çift Başlı Kartal Figürü.....	76
4.1.4. Tavus Kuşu.....	77
4.1.5. Şahin.....	80
4.1.6. Diğer Tavus Kuşu Versiyonu.....	82
4.2. ALTİGEN DESEN TASARIMLARI.....	83
4.2.1. Leylek Figürün Etrafındaki Altıgen Tasarım.....	83
4.2.2. Kartal Kuşun Etrafındaki Altıgen Tasarım.....	85
4.2.3. Tavus Kuşun Etrafındaki Altıgen Tasarım.....	87
4.2.4. Çift Başlı Kartal Figürün Etrafındaki Altıgen Tasarım.....	89
4.2.5. Şahin Kuşun Etrafındaki Altıgen Tasarım.....	91
4.2.6. Diğer Tavus kuşu Altıgen Tasarımı.....	93
4.3. ALTİGEN ALÇI KALIPLARI.....	95
4.4. FIRIN ÖNCESİ BASILMIŞ ALTİGEN FORMLAR.....	97
4.5. BİSKÜVİ PİŞİRİMİ.....	102
4.6. REKLENDİRME.....	103
4.6. SIRLAMA.....	106
4.7. FIRIN SONRASI.....	107
SONUÇ.....	118
KAYNAKÇA	120

RRESİM LİSTESİ

Resim 1: 13.Yüzyıl, Sırlı Tuğla Tekniği, Afyon Ulu Cami Minaresi,	3
Resim 2: 13. Yüzyıl, Sırlı Tuğla Tekniği, Sırçalı Medrese, Konya.....	4
Resim 3: 13.Yüzyıl, Kabartma Tekniğinde Çini, Konya Alâeddin Cami, II. Kılıçaslan Türbesi, Konya.....	5
Resim 4: 13.yy, Çini Mozaik Tekniği, Beyşehir Eşrefoğlu, Konya.....	6
Resim 5: 13. yy, Çini Mozaik Tekniği, Sahip Ata Camii, Mihrap, Konya.	7
Resim 6: 13. yy Sahte Çini Mozaik Tekniği Malatya Ulu Camii.....	8
Resim 7: 13.yy Sahte Çini Mozaik Tekniği Malatya Ulu Camii, Eyvan Bordürü, Malatya.....	8
Resim 8: 13. Yüzyıl, Sırlı Tekniği Çini,.....	9
Resim 9: 13. Yüzyıl, Sırlı Tekniği Çini,	9
Resim 10: 13.yy. Turkuaz Sırlı Siyah Dekorlu Çini, Çift Başlı Kartal Figürü,..	10
Resim 11: 13 yy.. Sırlı Tekniği Çini, Kuşlar ve Hayat Ağacı,	11
Resim 12: 13.yy. Sırlı Tekniği Çini, Bağdaş Kurmuş Figür,	11
Resim 13: 13. Yüzyıl, Lüster Tekniği Çini, Tavşan Figür,	12
Resim 14: 13. Yüzyıl, Lüster Tekniği Çini, İnsan Figürü,	13
Resim 15: 13. Yüzyıl, Minai Tekniği Çini, Sfenks Figürü,	14
Resim 16: 13. Yüzyıl, Minai Tekniği Çini, Lale motifi ve İnsan Figürü,.....	14
Resim 17: 12. Yy. Alâeddin Köşkü, Konya	16
Resim 18: Kubad Abad, Büyük ve Küçük Saraylar, Çizim, Konya.....	18
Resim 19: Kubad Abad, Büyük ve Küçük Saraylar, Konya.	18
Resim 20: Keykubadiye Sarayı, Kayseri.....	19
Resim 21: Alanya Sarayı, Antalya.	20
Resim 22: Çift Başlı Kartal, Kubad Abad, Büyük Saray,	22
Resim 23: Çift Başlı Kartal, Kubad Abad, Küçük Saray, Konya Karatay Müzesi. ..	23
Resim 24: Göğsünde “Es-Sultan” Yazılı Çift Başlı Kartal,	25
Resim 25: Turkuaz Sırlı Çift Başlı Kartal,	27
Resim 26: Göğsünde “Es-Sultan” Yazılı Çift Başlı Kartal,	28
Resim 27: Göğsündeki Madalyonda “Kemal” yazılı olan Çift Başlı Kartal,	30
Resim 28: Göğsündeki “El-Muazzam” Yazılı Çift Başlı Kartal,	32
Resim 29: Şahin Figürü, Kubad Abad, Büyük Saray, Konya Karatay Müzesi (Kaynak: http://wowturkey.com/forum/viewtopic.php?t=22637), 06.05.2021.	35
Resim 30: Şahin Figürü,	37
Resim 31: Şahin Figürü, Kubad Abad, Büyük Saray, Konya Karatay Müzesi.	39
Resim 32. Şahin Figürü, Kubad Abad Sarayı, Küçük Saray,Konya Karatay Müzesi.	41
Resim 33. Tavus Kuşu Kubad Abad Sarayı, Büyük Saray, Konya Karatay Müzesi.	42
Resim 34: Tavus Kuşu, Kubad Abad Sarayı, Büyük Saray,	44
Resim 35: Tavus Kuşu, Kubad Abad Sarayı, Büyük Saray,	45

Resim 36: Tavus Kuşu, Kubad Abad Sarayı, Büyük Saray, Konya Karatay Müzesi.	46
Resim 37: Tavus Kuşu, Kubad Abad Sarayı, Büyük Saray,Konya Karatay Müzesi.	48
Resim 38: Tavus Kuşu, Kubad Abad Sarayı, Büyük Saray,	49
Resim 39: Kuş Figürleri, Kubad Abad Sarayı, Büyük Saray,	51
Resim 40: Kuş Figürleri, Kubad Abad Sarayı, Küçük Saray, Konya Karatay Müzesi.	53
Resim 41: Kuş Figürü, Kubad Abad Sarayı, Küçük Saray,	55
Resim 42: Kuş Figürü, Kubad Abad S. Küçük S.	57
Resim 43: Kuş Figürü, Kubad Abad S. Büyük Saray, Konya Karatay Müzesi,	58
Resim 44: Leylek Figürü, Kubad Abad S. Büyük Saray, Konya K. Müzesi,	60
Resim 45: Leylek Figürü, Kubad Abad S. Büyük Saray, Konya Karatay M.....	61
Resim 46: Leylek Figürü, Kubad Abad S. Büyük S. Konya Karatay Müzesi,	62
Resim 47: Leylek Figürü, Kubad Abad S. Büyük Saray, Konya Karatay M.....	63
Resim 48: Ördek Figürü, Kubad Abad S. Büyük Saray,Konya Karatay M.....	64
Resim 49: Ördek Figürü, Kubad Abad Sarayı, Büyük Saray, Konya Karatay Müzesi,	66
Resim 50: Siren Figürü, Kubad Abad S. Küçük S. Konya Karatay Müzesi,	67
Resim 51: Siren Figürü, Kubad Abad S., Küçük Saray, Konya Karatay M.	68
Resim 52: Siren Figürü, Kubad Abad S. Büyük Saray, Konya Karatay M.	69
Resim 53: Siren Figürü, Kubad Abad S. Büyük Saray, Konya Karatay M.....	70
Resim 54: Leylek Figürü	72
Resim 55: Kartal	74
Resim 56: Tavus Kuşu.....	78
Resim 57: Şahin (https://www.kuslar.gen.tr/kartal.html) 16.06.2021	80
Resim 58: Leylek ve Kartal Kuşun Etrafındaki Altıgen Alçı Kalıpları.....	95
Resim 59: Tavus Kuşu ve Çift Başlı Kartal Figürün Etrafındaki Altıgen Alçı Kalıbı	95
Resim 60: Şahin Kuşu ve Diğer Tavus Kuşu Etrafındaki Altıgen Alçı Kalıbı	96
Resim 61: Tasarımlar İçin Yapılan Alçı Kalıpları.....	96
Resim 62: Leylek Figürün Etrafındaki Tasarımın Fırın Öncesi Hali (Bisküvi)	97
Resim 63: Leylek Figürün Etrafındaki Tasarımın Fırın Öncesi Hali (Bisküvi)	97
Resim 64: Kartal Kuşun Etrafındaki Tasarımın Fırın Öncesi Hali (Bisküvi)	98
Resim 65: Tavus Kuşun Etrafındaki Tasarımın Fırın Öncesi Hali (Bisküvi).....	98
Resim 66: Çift Başlı Kartal Figürün Etrafındaki Tasarımın Fırın Öncesi Hali (Bisküvi)	99
Resim 67: Şahin Kuşun Etrafındaki Tasarımın Fırın Öncesi Hali (Bisküvi)	99
Resim 68: Diğer Tavus Kuşu versiyonu Etrafındaki Tasarımın Fırın Öncesi Hali (Bisküvi)	99
Resim 69: Diğer Tavus Kuşu Versiyonu Etrafındaki Tasarımın Fırın Öncesi Hali (Bisküvi)	100

Resim 70: Yıldız Alçı Kalıbı ve Çamur Basımı	100
Resim 71: Yıldız Alçı Kalıbından Çıkarırken	100
Resim 72: Yıldız Rötüş Yapılırken	101
Resim 73: Yıldız Rötüş Yapılırken	101
Resim 74: Rötüş Yapılırken.....	101
Resim 75: Bisküvi Pişirimi.....	102
Resim 76: Bisküvi Pişirimi.....	102
Resim 77: Bisküvi Pişirimi.....	102
Resim 78: Leylek ve Kartal Kuşun Renklendirilmesi.	103
Resim 79 : Tavus Kuşu ve Çift Başlı Kartal Figürün Renklendirilmesi	103
Resim 80: Şahin Kuşu ve Diğer Tavus Kuşu Versiyonu Renklendirilmesi.	103
Resim 81: Leylek Figürün Etrafındaki Altıgenin Renklendirilmesi	104
Resim 82: Kartal ve Tavus Kuşu Etrafındaki Altıgenin Renklendirilmesi	104
Resim 83: Çift Başlı Kartal ve Şahin Kuşu Etrafındaki Altıgenin Renklendirilmesi	104
Resim 84: Diğer Tavus Kuşu Versiyonu Etrafındaki Altıgen Tasarım Renklendirilmesi	105
Resim 85: Boyama Süreci	105
Resim 86: Boyama Süreci	105
Resim 87: Sırlama.....	106
Resim 88: Sırlama.....	106
Resim 89: Yıldız Formlar	106
Resim 90: Kartal Fırın Sonrası.....	107
Resim 91: Kuşların Etrafındaki Altıgen Tasarımın Fırın Sonrası.....	107
Resim 92: Kartal Kuşu ve Altıgen Tasarımın Fırın Sonra	108
Resim 93: Leylek Figürü Fırın Sonrası	108
Resim 94: Kuşların Etrafındaki Altıgen Tasarımın Fırın Sonrası	109
Resim 95: Leylek Figürü ve Altıgen Tasarımın Fırın Sonra	109
Resim 96: Tavus Figürü Fırın Sonrası.....	110
Resim 97: Kuşların Etrafındaki Altıgen Tasarımın Fırın Sonrası	110
Resim 98: Tavus Figürü ve Altıgen Tasarımın Fırın Sonra	111
Resim 99: Çift Başlı Kartal Fırın Sonrası.....	112
Resim 100: Çift Başlı Kartal Figürü ve Altıgen Tasarımın Fırın Sonra.....	112
Resim 101: Şahin Figürü Fırın Sonrası	113
Resim 102: Kuşların Etrafındaki Altıgen Tasarımın Fırın Sonrası	113
Resim 103: Şahin Figürü ve Altıgen Tasarımın Fırın Sonra	114
Resim 104: Diğer Tavus Kuşu versiyonu Fırın Sonrası	114
Resim 105: Kuşların Etrafındaki Altıgen Tasarımın Fırın Sonrası	115
Resim 106: Diğer Tavus Kuşu Versiyonu ve Altıgen Tasarımın Fırın Sonra.....	115
Resim 107: Genel Görüntüsü 1	116
Resim 108: Genel Görüntüsü 2	117

ÇİZİM LİSTESİ

Çizim 1:Çift Başlı Kartal Çizimi	22
Çizim 2: Çift Başlı Kartal Çizimi	24
Çizim 3: Göğsünde “Es-Sultan” Yazılı Çift Başlı Kartal Çizimi	26
Çizim 4: Turkuaz Sırlı Çift Başlı Kartal Çizimi,.....	27
Çizim 5: Göğsünde “Es-Sultan” Yazılı Çift Başlı Kartal Çizimi,.....	29
Çizim 6: Göğsündeki Madalyonda “Kemal” yazılı olan Çift Başlı Kartal Çizimi, ..	31
Çizim 7: Göğsündeki “El-Muazzam” Yazılı Çift Başlı Kartal Çizimi,.....	33
Çizim 8: Şahin Figürü Çizimi.....	36
Çizim 9: Şahin Figürü Çizimi.....	38
Çizim 10: Şahin Figürü Çizimi.....	40
Çizim 11 Tavus Kuşu Çizimi	43
Çizim 12 Tavus Kuşu Çizimi	44
Çizim 13: Tavus Kuşu Çizimi	47
Çizim 14: Tavus Kuşu Çizimi	50
Çizim 15: Kuş Figürleri Çizimi	52
Çizim 16: Kuş Figürleri Çizimi	54
Çizim 17:Kuş Figürü Çizimi	56
Çizim 18: Kuş Figürü Çizimi	59
Çizim 19: Ördek Figürü Çizimi.....	65
Çizim 20: Siren Figürü	71
Çizim 21: Leylek Figürü Tasarımı.	73
Çizim 22: Kartal Tasarımı.	75
Çizim 23: Çift Başlı Kartal Figürü Tasarımı.	76
Çizim 24: Tavus Kuşu Tasarımı.	79
Çizim 25: Şahin Tasarımı	81
Çizim 26: Siren Figürü Tasarımı	82
Çizim 27: Leylek Figürün Etrafındaki Altıgen Tasarım.....	83
Çizim 28: Leylek Figürün Etrafındaki Altıgen Tasarım Renklendirilmesi	83
Çizim 29: Leylek Figürün Etrafındaki Altıgen Tasarım Renklendirilmesi	84
Çizim 30: Leylek Figürün Etrafındaki Altıgen Tasarım.....	84
Çizim 31: Kartal Kuşun Etrafındaki Altıgen Tasarımı ve Renklendirilmesi	85
Çizim 32: Kartal Kuşun Etrafındaki Altıgen Tasarımın Renklendirilmesi	85
Çizim 33: Kartal Kuşun Etrafındaki Altıgen Tasarım.....	86
Çizim 34: Kartal Kuşun Etrafındaki Altıgen Tasarım.....	86
Çizim 35: Tavus Figürün Etrafındaki Altıgen Tasarımı ve Renklendirilmesi	87
Çizim 36: Tavus Kuşun Etrafındaki Altıgen Tasarımın Renklendirilmesi	87
Çizim 37: Tavus Kuşun Etrafındaki Altıgen Tasarım	88

Çizim 38: Tavus Figürün Etrafındaki Altıgen Tasarım.....	88
Çizim 39: Çift Başlı Kartal Figürün Etrafındaki Altıgen Tasarımı ve Renklendirilmesi	89
Çizim 40: Çift Başlı Kartal Figürün Etrafındaki Altı Gen Tasarım	89
Çizim 41: Çift Başlı Kartal Figürün Etrafındaki Altıgen Tasarımın Renklendirilmesi	90
Çizim 42: Çift Başlı Kartal Figürün Etrafındaki Altıgen Tasarım	90
Çizim 43: Şahin Kuşun Etrafındaki Altıgen Tasarımı ve Renklendirilmesi	91
Çizim 44: Şahin Kuşun Etrafındaki Altı Gen Tasarım	91
Çizim 45: Şahin Kuşun Etrafındaki Altıgen Tasarımın Renklendirilmesi	92
Çizim 46: Şahin Kuşun Etrafındaki Altıgen Tasarımı.....	92
Çizim 47: Siren Figürün Etrafındaki Altıgen Tasarımı ve Renklendirilmesi.....	93
Çizim 48: Siren Figürün Etrafındaki Altıgen Tasarım	93
Çizim 49: Siren Figürün Etrafındaki Altıgen Tasarımın Renklendirilmesi.....	94
Çizim 50: Siren Figürün Etrafındaki Altıgen Tasarım	94

KISALTMALAR

a. g. e. :	Adı geçen eser
a. g. m. :	Adı geçen makale
a. g. madd. :	Adı geçen madde
bkz. :	Bakınız
c. :	Cilt
madd. :	Madde
MEB :	Milli Eğitim Bakanlığı
R. :	Resim
s. :	Sayfa
sy. :	Sayı
y. :	Yaprak
YÖK :	Yüksek Öğrenim Kurumu
yy. :	Yüzyıl

GİRİŞ

Çalışmanın Amacı ve Kapsamı

Anadolu'da Selçuklu döneminde mimari yapılarda uygulanmış olan çini bezemelerde kuş figürleri bulunan yıldız formlu çiniler ele alınarak; Kubad Abad Sarayı, Konya Kılıç Aslan Köşkü, Karatay Medresesi Müzesi, Alanya Köşkü ve diğer müzelerde bulunan örnekleri incelenmiştir. Bu kapsamdan yola çıkılarak, yıldız formlu çinilerde kuş motifleri ve desen anlayışı, tasarımlardaki çeşitlilik ile yörenin doğal işleyişi içerisinde kuşlar ve yaşam koşulları irdelenmiştir. Bu ön çalışmaların ardından elde edilen bilgiler doğrultusunda Anadolu Selçuklu Dönemi yıldız formlu çinilerinden esinlenerek yeni tasarımlara geçilmiştir; Ördek, Kartal, Tavus kuşu, Çift Başlı Kartal, Şahin, diğer Tavus kuşu versiyonu stilize edilerek yeniden tasarlanmıştır.

Çalışmanın Yöntemi

Anadolu'da Selçuklu döneminde mimari yapılarda uygulanmış olan çini bezemeler burada kullanılmış olan kuş figürleri ve zengin bir kompozisyon anlayışı incelenmiştir. Yıldız forumunda yeniden uygulanmış olan; Ördek, Kartal, Tavus Kuşu, Çift Başlı Kartal, Şahin, Simurg figürlerinden yola çıkılarak, kaynaklar araştırılmış, yapılan bu araştırmalardan sonra özgün çini çalışmaları formları da dikkate alınarak özgün bir şekilde tasarlanmıştır. Selçuklu yıldız formlu çinilerinde kuş motifleri eser çalışma metni ile sonuçlandırılmıştır. .

BİRİNCİ BÖLÜM

1. TÜRK ÇİNİ SANATI TARİHÇESİ

11. Yüzyıl ortalarında Anadolu'ya gelen Türkler, Anadolu topraklarına yerleşmiş, bu coğrafyayı yaşamsal alana döndürmek için imar faaliyetlerine başlamışlardır. 12. yüzyılda meydana gelmiş olan iç karışıklıklar, Bizans ve Moğollarla yapılan savaşlar sebebiyle sanat dünyasında yeteri kadar verimli olamamışlar, 13. yüzyılda ancak imar faaliyetlerini daha net göstermişlerdir. Sultan II Kılıçaslan döneminde, başkent Konya olmak üzere başlayan yapılaşma, Sultan I. Alâeddin Keykubad döneminde doruk noktasına ulaşmıştır ve Selçuklu sanatı yeni bir anlayışla İslam Dünyası'na kazandırılmıştır. 13. yüzyıl ortalarında ortaya çıkan Moğol istilası, Selçuklu Devletini politik olarak sarmış olsa da, mimari ve sanat alanında olumsuzluk olmamıştır. Moğolların istilası sebebiyle, Türkistan, Horasan ve Azerbaycan'dan gelen Türkler, Anadolu'daki gelenek, görenek, örf, adet ve kültürüne de etki etmişlerdir. Bu etkileşimin sonucunda sanata da canlılık getirildiği düşünülmektedir.¹

İKİNCİ BÖLÜM

2. SELÇUKLU DÖNEMİ ÇİNİ SANATI

2.1. SELÇUKLU DÖNEMİ ÇİNİLERİNİN TEKNİK ÖZELLİKLERİ

Anadolu'ya göç eden Türkler ile birlikte gelen mimar ve sanatkârlar, edinmiş oldukları tecrübelerini ve var olan yeteneklerini Anadolu Selçuklu Döneminde yapılan eserler ve bezemelerde ortaya koymuşlardır. Bezeme ve süsleme sanatı olarak kullanılmış olan çini, Anadolu Selçukluları döneminde gelişimini tamamlamış ve doruk noktasına ulaşmıştır. Anadolu Selçuklu Devletinin başkenti olan Konya, çinili eserlerde önemli bir merkez olmuştur. Ardından Alanya, Afyon, Amasya, Ankara, Antalya, Beyşehir, Erzurum, Kayseri, Malatya, Sivas, Tokat gibi şehirlerde yapılan cami, medrese, türbe, han, kervansaray, köşk, hamam gibi mimari yapılarda da çiniler dikkat çekmektedir. Anadolu'da çini kullanılmış olan ilk yapı Siirt Ulu Camisi ve minaresidir, ardından Divriği Kale Camisi portalı ve Konya 2. Kılıçaslan Türbesi gösterilmektedir. Mimari ile birlikte gelişmiş olan çini sanatı birbirinden farklı tekniklerle kullanılmıştır. Bu tekniklerden bir kısmı desen ve renk uygulamaları açısından her devirde görülürken, bir kısım teknik ve uygulamalarda

¹ Gönül Öney, “Anadolu Türk Devri Çini Ve Seramik Teknikleri”, Türk Çini Sanatı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1976, s.7.

belirli devirler içinde kullanılarak yeni renkler ve desenlerle çini sanatına yeni ve farklı karakter kazandırmıştır.²

2.1.1. Sırlı Tuğla Tekniği

Sırlı tuğla tekniği, mimari yapılarda görülen ilk çini tekniğidir. Bu teknikte sırlı tuğlayı elde etmek için tuğlanın uzun ve düz yüzeyi renkli sırla sırlanıp fırınlanmıştır. Sırlı ve sırsız olan tuğlalar; dikey ve yatay olarak, yerleştirilmiş diyagonal bir görüntü elde edilmiştir. Sırlı tuğla tekniğinde ilk örneklerde geometrik düzenlemeler yoğunken, sonraki örneklerinde daha geometrik şekiller, kufi yazı, kabara ve rozet kompozisyonlar kullanılmıştır.³ Bu teknikte erken örneklerde turkuaz renk hâkimken ilerleyen dönemlerinde mangan moru, kobalt mavisi, siyah renklerde kullanılmıştır. Genellikle minarelerde uygulanmış olan sırlı tuğla nadir olarak yapı içerisinde de kemerde, eyvanda, kubbe içinde ve duvarlarda görülmektedir. Bu örneklere Amasya Gök Medrese Camii ve Sivas Keykavus Darüşşifa Türbesi'nde rastlanmaktadır. Minarelerde uygulanmış olduğu örnekler arasında Konya İnce Minareli Medrese (1248), Sivas Çifte Minareli Medrese (1272), Erzurum Çifte Minareli Medrese (1253-1291) gibi önemli yapılar bulunmaktadır (Resim 1-2).

Resim 1: 13.Yüzyıl, Sırlı Tuğla Tekniği, Afyon Ulu Cami Minaresi,
(Kaynak: Gönül Öney, İslam Mimarisinde Çini, s.49)

² Şerare Yetkin, “Anadolu’da Türk Çini Sanatının Gelişmesi”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, No. 1631, İstanbul, 1972, s. 149.

³ Oluş Arık, “Anadolu Selçuklu Toplum Hayatında Çini”, Anadolu Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı, Ed. Gönül Öney- Zehra Çobanlı, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2007, s. 30-32.

Resim 2: 13. Yüzyıl, Sırlı Tuğla Tekniği, Sırçalı Medrese, Konya.
(Kaynak: Gönül Öney, Türk Çini Sanatı, s.20)

2.1.2. Tek Renkli Çiniler

Çini eserlerinde kullanılmış olan tek renkli sırlı ya da düz çiniler yapı içerisinde duvarları bezemiştir. Kare, üçgen dikdörtgen, altıgen formlardan oluşmaktadır. Renk olarak Turkuaz, patlıcan moru, koyu mavi ve yeşil kullanılmıştır. Tek renkli olarak yapılan turkuaz ve yeşil renk çiniler üzerinde yaldızlama uygulandığı da görülmektedir.⁴ Yaldızlamada kullanılan altın varak, motife göre kesildikten hemen sonra, fırça yardımıyla yapıştırılıp, ıslak bezle düzeltildikten sonra düşük derecede fırınlamıştır. Altın yaldızlar düşük derecede fırımlandığından dolayı veya hiç fırınlama yapılmadığı için zamanla yok olmuştur.⁵

Konya Karatay Medresesi duvar kaplamalarında tek renk çiniler üzerinde altın yaldızlı desen örnekleri bulunmaktadır. Lahitlerde Tek renkli çini veya çini mozaik ile kaplanmış örnekler de görülmektedir. Tek renkli çinilere Konya Sırçalı Medrese (1242-1243), Konya Karatay Medresesi (1251-1252) örnek olarak verilebilir (Resim 3).

⁴ Muharrem Çeken “*Selçuklu ve Beylikler Devri Çinilerinde Malzeme, Teknik ve Fırınlara Dair Bazı Tespitler*”, Anadolu Toprağının Hazinesi Çini (Selçuklu ve Beylikler Dönemi Çini), Kale Gurubu Kültür Yayınları, İstanbul, 2007, s. 22.

⁵ Sitare Turan, “Türk Çini Sanatı, Turkish Tiles and Ceramics”, Turkish Art and Architecture In Anatolia - Mimar Sinan, Akşit Kültür ve Turizm Yayıncılık, İstanbul, 2005, s. 236.

Resim 3: 13.yy, Altıgen Tek Çini, Karatay Medresesi, Konya.
(Kaynak: <https://twitter.com/tarihkonya/status/1075860352053723137>),01.04.2021.

2.1.3. Kabartma Çini Tekniği

Anadolu Selçuklu döneminde kabartmalı ya da kalıplama tekniğinde yapılmış olan çinilerdir. Genel olarak lahitlerin üzerinde uygulanmıştır. Bu teknikte kullanılacak olan yazı ya da bitkisel motifler için kalıplar hazırlanır, hamur yumuşak halde iken, hazırlanmış olan kalıplara basılması şeklinde kabartmalı çiniler elde edilmiştir. Bu çinilerin zemini kobalt mavisi, yazılar beyazdır ve şeffaf sırla sırlanmışlardır.⁶ Bu teknikteki bezemelere Konya Alâeddin Cami II. Kılıçaslan Türbesi (1116-1221), Konya İnce Minareli Medrese (1248), Konya Karatay Medresesi (1251-1252), Sivas Buruciye Medresesi'nde (1271) rastlanmaktadır (Resim 3).

Resim 3: 13.Yüzyıl, Kabartma Tekniğinde Çini, Konya Alâeddin Cami, II. Kılıçaslan Türbesi, Konya.
(Kaynak: Gönül Öney, İslam Mimarisinde Çini, s.54)

⁶ Sitare Turan, “Türk Çini Sanatı, Turkish Tiles and Ceramics”, Turkish Art and Architecture In Anatolia - Mimar Sinan, Akşit Kültür ve Turizm Yayıncılık, İstanbul, 2005, s. 236.

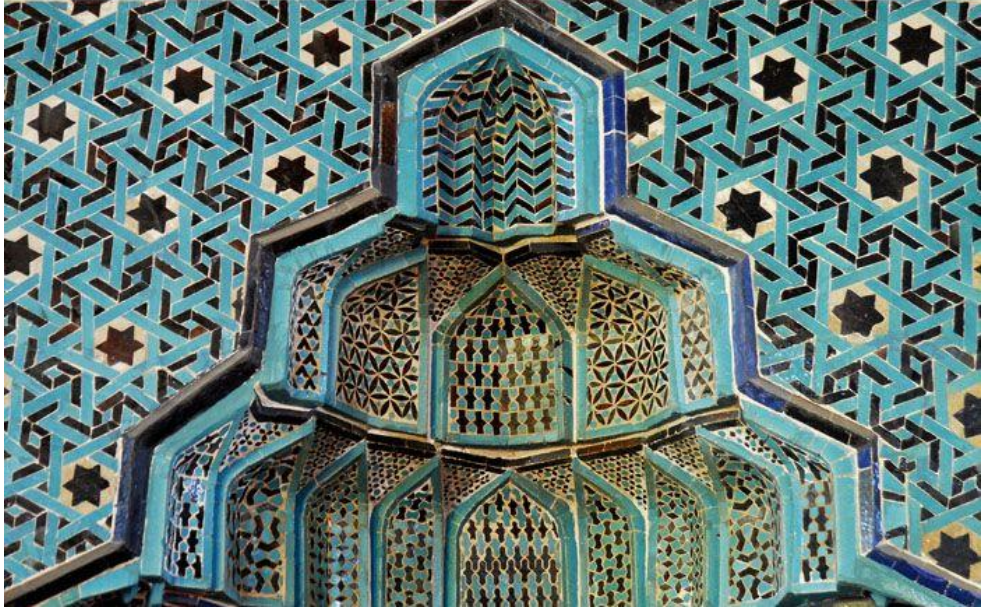
2.1.4. Çini Mozaik Tekniği

Anadolu Selçuklu döneminde kullanılmış olan bir diğer ise teknik çini mozaik tekniğidir. Bu teknikte turkuaz, mangan moru, kobalt mavisi ve siyah renklerde hazırlanan çini plakalar istenilen desene göre küçük parçalar halinde kesilir, sonrasında, kesilen parçalar desene göre bir araya getirilerek bu teknik oluşturulmaktadır. Sırsız yüzeyler hafif konik kesilen parçalar, motiflere göre sırlı yüzler altta kalacak şekilde dizilerek, arka yüzeylerine harç dökülüp doldurulduktan sonra duvara monte edilmişlerdir. Çini parçaları renklerin pişme ayarlarına göre ayrı derecelerde ayrı fırınlandığından dolayı daha canlı renklere sahiptirler. Selçuklu döneminde mihraplardaki çini mozaik bezemesi İslam mimarisine getirilen büyük bir yeniliktir. Kubbe içinde, kubbeye geçişte, kemerlerde, nişlerde, duvar kaplamalarında ve kubbe kasnaklarında bu teknikte süslenmiştir.⁷ Çini mozaik tekniğinin tuğla ile birlikte kullanılan en güzel örneği Sivas I. İzzeddin Keykavus Şifahane ve Türbesi'dir (1217), Konya Sırçalı Medrese (1242-1243), Konya Karatay Medresesi (1251), Konya Sahip Ata Camii (1258) gibi yapılar bu teknikle bezeli en güzel örnekler arasındadır (Resim 4-5).

Resim 4: 13.yy, Çini Mozaik Tekniği, Beyşehir Eşrefoğlu, Konya.
(Kaynak: Gönül Öney, İslam Mimarisinde Çini, 58)

⁷ Gönül Öney, “12.-15. Yüzyılda Anadolu Selçuklu Beylikler Devri”, İslam Mimarisinde Çini, 1987, İzmir, s. 44.

Resim 5: 13. yy, Çini Mozaik Tekniği, Sahip Ata Camii, Mihrap, Konya.
(Kaynak: https://www.mustafacambaz.com/details.php?image_id=20052), 24.05.2021.

2.1.5. Sahte Çini Mozaik Tekniği

Sahte çini mozaik tekniği, desenli alan kazınıp mozaik tekniğine benzer bir görünüm elde edilmiştir.⁸ Tek renk olarak hazırlanmış olan sırlı çini levhaların üzerindeki sırlı alan, uygulanmak istenen desene ve yazıya göre kazıtılarak çini hamurunun kirli beyaz rengi ortaya çıkartılmıştır.⁹ Bu tekniğe Akşehir Ulu Camisi (1220), Konya Sahip Ata Türbesi (1258) (Resim 6), Malatya Ulu Camisi (1247) örnek olarak verebiliriz (Resim 6-7).

⁸ Sitare Turan, “Türk Çini Sanatı, Turkish Tiles and Ceramics”, Turkish Art and Architecture In Anatolia - Mimar Sinan, Akşit Kültür ve Turizm Yayıncılık, İstanbul, 2005, s. 236.

⁹ Muharrem Çeken “Selçuklu ve Beylikler Devri Çinilerinde Malzeme, Teknik ve Fırınlara Dair Bazı Tespitler”, Anadolu Toprağının Hazinesi Çini (Selçuklu ve Beylikler Dönemi Çini), Kale Gurubu Kültür Yayınları, İstanbul, 2007, s. 22.

Resim 6: 13. yy Sahte Çini Mozaik Tekniği Malatya Ulu Camii.
(Kaynak: Nevin Ayduşlu, Bir Selçuklu Çini Tekniği; Sır Kazıma, s. 14)

Resim 7: 13.yy Sahte Çini Mozaik Tekniği Malatya Ulu Camii, Eyvan Bordürü, Malatya.
(Kaynak: Nevin Ayduşlu, Bir Selçuklu Çini Tekniği; Sır Kazıma, s. 16)

2.1.6. Sıraltı Tekniği

Anadolu Selçuklu döneminde kullanılmış olan bir başka teknik ise sıraltı tekniğidir. Saraydaki çinilerde kullanılmış olan bu teknikte, çiniler sekiz köşeli ve dört kollu yıldız formları şeklindedir. Sekiz köşeli yıldız çiniler genel olarak şeffaf sıraltı dört kollu yıldız çiniler ise türkuaz sır altına siyah dekorlu olarak uygulanmıştır (Resim 8). Türkuaz sıraltına siyah dekorla yapılmış olan çinilerin desenleri siyah boyandıktan sonra türkuaz renkli sırla sırlanmıştır. Sekiz köşeli yıldız çinilerinde ise motifler siyah, kobalt mavisi, mangan moru ve türkuaz renkleriyle şeffaf sıraltına uygulanmıştır (Resim 9). Desenlerde bitkisel motifler, insani ve hayvani figürler, av ve evcil hayvanlar, fantastik yaratıklar, rumi deseni ve yazı kullanılmıştır¹⁰ (Resim 8-12).

¹⁰ Gönül Öney, “Anadolu Türk Devri Çini Ve Seramik Teknikleri”, Türk Çini Sanatı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1976, s.11.

Resim 8: 13. Yüzyıl, Sıraltı Tekniği Çini,
Kubad Abad Sarayı, Büyük Saray, Karatay Medresesi Müzesi, Konya.
(Kaynak: Kifayet ÖZKUL), 12.04.2021.

Resim 9: 13. Yüzyıl, Sıraltı Tekniği Çini,
Kubad Abad Sarayı, Depo Çinileri, Karatay Medresesi Müzesi, Konya.
(Kaynak: Kifayet ÖZKUL), 10.04.2021.

Resim 10: 13.yy. Turkuaz Sıraltıma Siyah Dekorlu Çini, Çift Başlı Kartal Figürü,
Kubad Abad Sarayı, Küçük Saray, Karatay Medresesi Müzesi, Konya.
(Kaynak: Rüçan Arık, Kubad Abad, s.86)

Kubad Abad Büyük ve Kubad Abad Küçük Saray'da sıraltı tekniğinde uygulanmış olan çinilerde saray yaşantısı ve fantastik figürler ve hayvanlar resmedilmiştir. Sarayı ve sultanı temsil eden çift başlı kartal, koruyucu ve kudret sahibi sembolü olan aslan, evcil hayvanlar, bereket simgesi balıklar, cenneti simgeleyen tavus kuşu, çeşitli kuş figürleri ve av hayvanlarının yanı sıra, insan başı kuş gövdesi olan siren (harpi), insan başı aslan gövdesi olan sfenks, aslan vücutlu kartal kanatlı ve kartal başlı grifon, gücü, gibi fantastik yaratıkları da Kubad Abad Sarayı figür repertuarı arasında görmekteyiz¹¹ (Resim 12).

İnsan figürleri de uygulanmıştır. Bu figürler sultanı, yakınlarını ve hizmetkârlarını yani zengin anlatımıyla saray yaşantısını sergilemektedir. “Türk Oturuşu” olarak adlandırılmış, bağdaş kurarak oturmuş olan, sultanı ve sarayın ileri gelenlerini tasvir eden insan figürleri bulunmaktadır.¹² Bu figürler; dilimli taç, börk, sarık gibi başlıklar takmış ve üzerlerine bezemeli uzun kaftanlar giymişlerdir. Sultan ya da yakınlarının giysilerinin kollarında tiraz adı verilen kol bantları bulunmaktadır

11 Mehmet Önder, “Selçuklu Kubad Âbad Sarayı Çinileri”, Selçuk Dergisi, Konya, 1988, s. 34.

12 Rüçhan Arık, Kubad Âbad, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2000, s. 132.

Resim 11: 13 yy.. Sıraltı Tekniği Çini, Kuşlar ve Hayat Ağacı,
Kubad Abad Sarayı, Küçük Saray, Karatay Medresesi Müzesi, Konya.
(Kaynak: Rüçan Arık, Kubad Abad, s. 92)

Resim 12: 13.yy. Sıraltı Tekniği Çini, Bağdaş Kurmuş Figür,
Kubad Abad Sarayı, Büyük Saray, Karatay Medresesi Müzesi, Konya.
(Kaynak: Rüçan Arık, Kubad Abad, s. 187)

2.1.7. Lüster Tekniği

İlk kez Abbasiler döneminde 9. Yüzyılda ortaya çıkmış olan, sonrasında Suriye, İnan ve Anadolu'ya gelmiş olan, perdah tekniği yani lüster tekniği, 13. Yüzyılda Anadolu saray çinilerinde karşımıza çıkmaktadır. Bu teknikte uygulanacak olan çiniler opak beyaz sırla sırlanıp fırınlanmıştır. Daha sonrasında sırlanmış zemine lüster adı verilen gümüş ve bakır oksitten elde edilmiş olan oksit karışım ince bir tabaka şeklinde sürülerek bezeme yapılmıştır ve düşük ısıda bir defa daha fırınlanmıştır. Renk tonları olarak; sarı ve altın renginden kahverengiye ve kıızıla dönen madenimsi bir ışıltı etkisi yaratmaktadır¹³ (Resim 13-14). Bazı lüster çinilerinde opak beyaz sırla, kobalt ya da turkuaz renkli bezeme yapılmış örnekler de mevcuttur. Kubad Abad duvar çinilerinde karşımıza çıkmış olan lüster tekniği çiniler oldukça engin süslemeye sahiptir ve seramiklerde de az sayıda ve kırık parçalar halinde örnekleri de bulunmuştur.¹⁴ Kazılarda ele geçirilen bu kırık parçalarda, süslemenin bütünü hakkında fikir yürütmek aman çerisinde çini veya seramik parçaların üzerindeki lüster boya ları hasar görmüş aşın ve dökülmüştür.

Resim 13:13. Yüzyıl, Lüster Tekniği Çini, Tavşan Figür,
Kubad Abad Sarayı, Büyük Saray, Karatay Medresesi Müzesi, Konya.
(Kaynak: Rüşan Arık, Kubad Abad, s. 76)

¹³ Sitare Turan, “Türk Çini Sanatı, Turkish Tiles and Ceramics”, Turkish Art and Architecture In Anatolia - Mimar Sinan, Akşit Kültür ve Turizm Yayıncılık, İstanbul, 2005, s. 237.

¹⁴ Muharrem Çeken, “Kubad Âbad Sarayı Kazısı Selçuklu Seramikleri”, Anadolu’da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı, Ed. Gönül Öney- Zehra Çobanlı, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2007, S. 115.

Resim 14: 13. Yüzyıl, Lüster Tekniği Çini, İnsan Figürü, Kubad Abad Sarayı, Büyük Saray, Karatay Medresesi Müzesi, Konya. (Kaynak: Rüçan Arık, Kubad Abad, s. 124)

2.1.8. Minai Tekniği

Anadolu Selçukluları tarafından 12. yüzyıl ikinci yarısında uygulanmış olan minai tekniği, 13. yüzyıl ortalarına kadar devam etmiştir.¹⁵ Minai tekniğinde yedi renk kullanıldığı için “Heftreng” de denilmektedir. İran'da Keşan, Rey ve Save gibi merkezlerdeki seramiklerde görülen bu teknik, Anadolu Selçuklu çini sanatında Konya Alâeddin Sarayı'nda bulunmaktadır. Bu teknik, evvela çini form üzerine opak beyaz sır uygulanıp, sonrasında yüksek ısıya dayanıklı olan mor, kobalt mavisi, turkuaz renkler kullanılarak fırınlanmıştır. En son sır üstünde siyah, kahverengi, kiremit kırmızısı, beyaz ve altın yaldız renkler boyanıp düşük ısıda bir kez daha fırınlanmıştır¹⁶ (Resim 15-16).

¹⁵ Muharrem Çeken age. s. 19.

¹⁶ Şerare Yetkin, “Anadolu'da Türk Çini Sanatının Gelişmesi”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, No. 1631, İstanbul, 1972, s. 163.

Resim 15: 13. Yüzyıl, Minai Tekniği Çini, Sfenks Figürü,
Konya Alâeddin Sarayı, (II. Kılıç Aslan Köşkü),
Metropolitan Müzesi, New York City.

(Kaynak: <https://twitter.com/tarihkonya/status/1254219846822264836/photo/1>), 15.04.2021.

Resim 16: 13. Yüzyıl, Minai Tekniği Çini, Lale motifi ve İnsan Figürü,
Konya Alâeddin Köşkü, (II. Kılıç Aslan Köşkü),
Berlin İslâm Sanatları Müzesi, Almanya.
(Kaynak: Rüçan Arık, Kubad Abad, s. 33)

2.2 ANADOLU SELÇUKLU DÖNEMİ ÇİNİLERİNDE KULLANILAN FORMLAR

Anadolu'da Selçuklu Dönemi çinileri resmi, sivil ve saray mimarilerinde süsleme unsuru olarak kullanılmıştır. Sivil mimaride, mimariyle uygun bir şekilde oluşturulan teknikte çiniler, saraylarda ise zengin figürlerin bulunduğu çeşitli tekniklerinin uygulandığı çiniler kullanılmıştır. Anadolu Selçukluları sivil mimari eserlerde geometrik desenleri, bitki motiflerini ve yazıyı mozaik ve çini ile uygulamışlardır. Bu bakımdan Anadolu Selçukluları sivil mimarisinde yapmış oldukları çini süslemeler ile saraylarda kullandıkları çini süslemeler arasında motif ve teknik bakımdan farklılıklar göstermektedir.¹⁷

Anadolu Selçuklu Dönemi sonuna kadar incelendiğinde, eserlerde; doğa şartları ve hayvanların iç içe yaşamlarının izleri görülmektedir. Selçuklu çinilerinde motiflerin zenginliği, hayallerin ve coşkunun yansımasıdır. Bu zengin repertuar, Türklerin ana yurdu olan bölgelerde tuğla, terra-cotto üzerine uyguladıkları desenlerde görülmektedir. Özellikle figürlü örneklerin, kökü Uygur sanatına dayanan bir resim sanatı geleneğidir. Bu figürler oldukça ilginç bir biçimde kendine özgü bir desen dünyasına oluşturmuştur. İnsan figürlü Kubadabad çinileri, Selçuklu etnografyası içinde kaynak olmaktadır.¹⁸

Mimaride, kubbelerden eyvanlara, duvarlardan kemerlere, pencere ve mihraplarına kadar pek çeşitli yerlerde çiniler kullanılmıştır.¹⁹ Selçuklu Saraylarının duvarlarını kaplayan yıldız ve dört kollu çinilerin yerleştirilme şekilleri yapılan kazılarla açığa çıkarılmıştır. Bu saraylarda kare ve dikdörtgen çini levhaların da kullanılmıştır. Bu çiniler, Anadolu Selçuklu zengin motif anlayışını, yaratıcı gücünü, kendine has bir çerçeve içinde ortaya koymaktadır.

2.3. ANADOLU SELÇUKLU DÖNEMİ ÇİNİLERİNİN UYGULANMIŞ OLDUĞU SARAYLAR

Anadolu Selçuklu Saraylarında yapılan kazılarda ortaya çıkarılan çiniler, devrin zengin tasvir anlayışının birer delilidir. Kullanılan figürler içerisinde insan, hayvan, kuş, balık, kartal gibi hayvan figürleri; grifon, sfenks, siren gibi efsanevi yaratıklar uygulanmıştır. İnsan figürleri gerek tek gerek tahta otururken, at üstünde ava

¹⁷ Şerare Yetkin, “Anadolu'da Türk Çini Sanatının Gelişmesi”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, No. 1631, İstanbul, 1972, s. 146.

¹⁸ Rüçhan Arık, Kubad Âbad, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2000, s. 133.

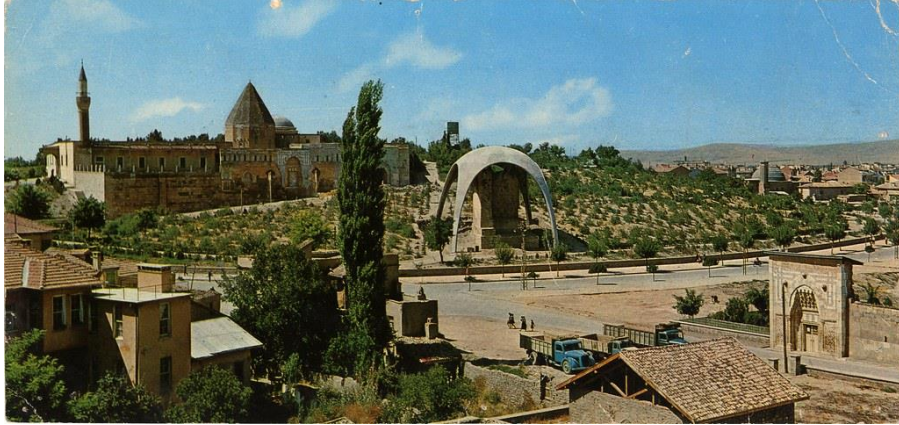
¹⁹ Şerare Yetkin, “Anadolu'da Türk Çini Sanatının Gelişmesi”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, No. 1631, İstanbul, 1972, s. 144.

giderken tasvir edilmiştir.²⁰ Abartılmış, kıvrılıp bükülmüş, şişirilip küçültülmüş, vücutlarında özel biçimlere yer verilmiştir. Bu tasvirlerin yanında hayvan ve bitki kompozisyonlarının da birbirleriyle bağlantılı olmaları dikkati çekmektedir. Orta Asya'da uçsuz bucak bozkırlarda, yaylalarda, vadilerde yaşayanlar tarafından oluşturulmuş olan bu kültür, hem doğa hem de üzerinde yaşayanların meydana getirdikleri ortak değerlerin bütünüdür.²¹

2.3.1. Konya Alâeddin Köşkü

Anadolu Selçuklu Devletinin Kültür merkezi olan başkenti Konya'da, şehrin ortasında yükselen ve Alâeddin tepesi denilen höyüğü çeviren Alâeddin Köşkü, Selçuklu devri surlarının bir burcu üzerine oturtulmuştur (Resim 17). İbn-i Bibiden nakledildiğine göre; Selçuklu Sultanı Alâeddin Keykubad, Alanya'yı fethettikten sonra "Sert kayalar üzerine öyle bir kale yapalım ki gören herkes şaşkınlık geçirsin, millet sultanları arasındaki farkı görsün" demiştir.²²

Bu yapıda kullanılmış olan çiniler, İran, 12. Yy. Büyük Selçuklu dönemi minai tekniğinde yapılmış çinilere benzemektedir. Konya köşkünde bu çinilerden başka sıraltı ve lüster tekniğinde çinilerde bulunmaktadır. Minai ve sırüstü tekniklerinde uygulanmış küçük ölçekli yıldız ve haçvari levhalar ayrı bir çini gurubu oluşturmaktadır.²³

Resim 17:12. Yy. Alâeddin Köşkü, Konya

(Kaynak, <https://www.flickr.com/photos/saltonline/24599133326>) 25.05.2021.

20 Şerare Yetkin, "Anadolu'da Türk Çini Sanatının Gelişmesi", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, No. 1631, İstanbul, 1972, s. 148.

21 Hamza Gündoğdu, "İkonografik Açından Türk Sanatında Rumi ve Palmeter" Sanat Tarihinde İkonografi, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1993, s. 199-210.

22 Rüçhan Arık, Kubad Âbad, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2000, s. 24 - 25.

23 Rüçhan Arık, age. s. 30 - 31.

2.3.2. Kubad Abad Sarayı

İbn-i Bibi'ye göre; Selçuklu Sultanı Alâeddin Keykubat, Kayseri'den Antalya'ya giderken Beyşehir Gölü ve çevresini görmüş, etkilenmiş ve oraya bir saray yapılmasını emretmiştir. Kubadabad Sarayı, 1236 yılında sultanın av emiri ve mimarbaşı olan Sadettin Köpek denetiminde, sultanın çizdiği bir kroki doğrultusunda yaptırılmıştır. Hatta külliye içinde kendisine de küçük bir saray yaptırdığı bilinmektedir. Alâeddin Keykubat bu saray yapılırken çevresine de bir de şehir kurulmasını emretmiştir. Kubadabad Selçuklu Saray Külliyesi günümüze ulaşmış olan tek Selçuklu Saray yapısıdır. Külliye, Beyşehir Gölü'nün yanında ve Anamas Dağları'nın eteğinde bulunmaktadır. Günümüze sadece müzeleri süsleyen çinileriyle, sarayın kalıntıları kalmıştır. Çinilerinde uygulanmış olan motifler; av eğlenceleri, sultan, sarayın ileri gelenleri ve hizmetkârları canlandırılmıştır. Saray kalıntılarında çıkarılmış olan çini eserler başta Karatay Müzesi olmak üzere Konya'da değişik müzelerde sergilenmektedir.²⁴ Kubad Abad Sarayını ortaya çıkarmak için yapılan kazılar başta Prof. Dr. Otto Dorn ve o zamanki müzeler genel müdürü olan Mehmet Önder ilk bilimsel kazıyı 1965 yılında başlatmıştır.²⁵ 1980 yılından beri devam etmektedir. Sarayda kazı çalışmalarında bulunan ve bugün müzelerde yer alan çiniler ve saray kalıntılarında; av eğlenceleri, sultan, sarayın ileri gelenleri ve hizmetkârları canlandırılırken, oldukça doğal hayvan figürler de kullanılmıştır. Saraydan çıkarılan bu nadide eserler başta Karatay Müzesi olmak üzere farklı müzelerde sergilenmektedir.²⁶

2.3.2.1. Büyük Saray

Büyük Saray külliyesinin kuzeyinde, 50 m x 55 m genişliğinde, göle doğru uzanan bir teras üzerinde kurulmuştur. Kubadabad kazıları sırasında bu alandan, yüksekliği 1,5-2 m. olan insitu çini kaplamalar çıkarılmıştır.²⁷

2.3.2.2. Küçük Saray

Küçük Saray, Büyük Sarayın güneyinde yapılandırılmıştır. Kare plana yakın olan yapının dış yüzleri düzgün yontma taş ile kaplıdır. Bugün doğu ve batı yüzlerinde, çok az sayıda görülen bu kaplama taşlar, zaman içinde köylüler tarafından alınarak kendi inşaat alanlarında kullanılmıştır²⁸ (Resim 18-19).

24 <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/konya/gezilecekyer/beysehir-kubad-bd-sarayi>

25 Rüçhan Arık, Kubad Âbad, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2000, s. 46.

26 <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/konya/gezilecekyer/beysehir-kubad-bd-sarayi>

27 Rüçhan Arık, Kubad Âbad, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2000, s. 46.

28 Rüçhan Arık, age. s. 56.

Resim 18: Kubad Abad, Büyük ve Küçük Saraylar, Çizim, Konya.

(Kaynak, <https://twitter.com/tarihkonya/status/1190348723567628289/photo/1>) 24.05.2021

Resim 19: Kubad Abad, Büyük ve Küçük Saraylar, Konya.

(Kaynak, <https://www.memurlar.net/haber/771433/konya-daki-gizemli-sarayda-yeni-kesifler.html>)
24.05.2021.

2.3.3. Keykubadiye Sarayı

Keykubadiye Sarayı, devletin işlerinin görülmüş olduğu bir merkez konumundadır. 1220-1226 yılları arasında Sultan I. Alaeddin Keykubad döneminde inşa edilmiştir.²⁹ 1243 yılı Köseadağ savaşında, Moğol ordusunun Anadolu Selçukluları ağır yenilgiye uğratması nedeniyle birçok merkez Moğollar tarafından yakılıp, yıkılmıştır. Kayseri de kent merkez ile birlikte Keykubadiye Sarayı bu yakılıp yıkılmayı en ağır şekilde yaşamıştır³⁰ (Resim 20).

Anadolu Selçukluları zengin figür süslemelerini Keykubadiye Sarayı çinilerinde de kullanmıştır. Buradaki çinilerde insan, hayvan veya fantastik yaratık tasvirleri uygulanmıştır. Bu tasvirler Anadolu Selçuklularının gündelik yaşamlarındaki kesitleri yansıttığı gibi, mitolojik ve masalımsı karakterlerin çinide vücut bulmuş hali gibidir.³¹

Resim 20: Keykubadiye Sarayı, Kayseri.

(Kaynak, <https://www.ntv.com.tr/sanat/keykubadiye-sarayinin-mimarisi-ortaya-cikariliyor.GCCyI5F1GEelmGQ2RuHO8w>), 24.05.2021.

²⁹ Şükrü Dursun, Remzi Duran, Ali Baş, “Keykubadiye Sarayı Figürlü Çinileri(2014-2017)”, Sanat Tarihi Dergisi, 2019, s. 388.

³⁰ Ali Baş, “Tarihi Kaynaklar ve Kazılar Işığında Bir Selçuklu Sarayı: Keykubadiye”, USAD, 10, s. 54.

³¹ Ali Baş, age. s. 390.

2.3.4. Alanya Sarayı

1221-1223 tarihlerinde Alâeddin Keykubad'ın yaptırmış olduğu Alanya sarayı, Prof. Dr. M. Oluş Arık başkanlığında, Alanya iç kalesinde yapılan kazılarda, ortaya çıkarılmıştır. Bu Sarayda bulunan çini buluntuları, Kubadabad sarayındakilerle hemen hemen aynıdır. Yalnızca burada "çift başlı kartal" figürlü çiniye rastlanmamıştır³² (Resim 21).

Resim 21: Alanya Sarayı, Antalya.

(Kaynak, <https://www.cnnturk.com/turkiye/alanyada-bulundu-uzerindeki-daha-once-hic-gorulmedi>),
24.05.2021.

³² Rüşhan Arık, Kubad Âbad, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2000, s. 19.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ANADOLU SELÇUKLU DÖNEMİ YILDIZ FORMLU ÇİNİLERİNDE KUŞ FİGÜRLERİ

3.1. ÇİFT BAŞLI KARTAL FİGÜRÜ

Kubad Abad'da bulunan Büyük Saray ve Küçük Saray duvar çinilerinde, yalın bir resim üslubu ile Anadolu Selçuklularının simgesel dünyası yansıtılmaktadır. Çift başlı kartal figürü bu dünyanın önemli bir figürüdür.³³ Kartal figürü, göklerde rakipsizdir ve sonsuzluk sembolüdür. Bütün uçan canlılar için kraldır. Onun gücü ve kuvveti, sadece uçan hayvanlar için değil, yeryüzündeki bütün yaratılanlara da korku vermektedir.³⁴ Türkler, kartaları anlamına istinaden çift başlı olarak düşünmüşler ve uygulamışlardır.³⁵ Gövdesi cepheden başlamıştır, profilden verilmiştir. Gövdelerinde pul dokuya yer vermiştir. Sivri ve bazen hilal şeklinde kulakları, sivri gagaları, kimi zaman gaga altında sarkıtları bulunan çift başlı kartallar, damla biçiminde bir gövdeye sahiptirler. Genellikle kanat uçları helezonla son bulmaktadır. Kuyruklarında palmet olup, bacakları iki yana açıktır, pençeleri iri olmakla birlikte palet veya balık kuyruğu biçimli kuyrukları mevcuttur³⁶ (Resim 22-23), (Çizim 1-2). Kartal figürü sekiz köşeli yıldızlarda bütün alanı kaplayacak şekilde resmedilmiştir. Öney'e göre kartalın çift olarak uygulanması; evlenmeyi, politik olarak birleşmeyi ve simetri geleneğini yansıtmaktadır.³⁷ Yapılan araştırmalar sonucunda Selçuklu çinilerinde 33 çift başlı kartal figürüne rastlanmıştır. Bunlardan 21 tanesi göğsünde yazı yazılmış, 12 tanesi haçvari ve turkuaz sırlıdır³⁸.

³³ Rüçhan Arık, age. s. 76.

³⁴ Rüçhan Arık, age. s. 128.

³⁵ Gönül Öney, "Anadolu Türk Devri Çini Ve Seramik Teknikleri", Türk Çini Sanatı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1976, s.126.

³⁶ Rüçhan Arık, Kubad Âbad, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2000, s. 420.

³⁷ Gönül Öney, "Anadolu Türk Devri Çini Ve Seramik Teknikleri", Türk Çini Sanatı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1976, s.166.

³⁸ Rüçhan Arık, Kubad Âbad, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2000, s. 71-208.

Resim 22: Çift Başlı Kartal, Kubad Abad, Büyük Saray,
Yıldız Çiniden Kesilmiş Kare Levha, Konya Karatay Müzesi.
(Kaynak: Rüçan Arık, Kubad Abad, s. 81)

Çizim 1:Çift Başlı Kartal Çizimi

Açıklama (Resim 22): Çift başlı kartal kartalın karsıdan görünen şişkince gövdesine pullarla doku verilmiştir ve kanatları işlenmiştir. Kanatlarının ucu bitkisel motiflerle kıvrılmıştır. Bacaklar her iki yana açılmıştır. Kartalın etrafından kendi figür çevresine göre beyaz alan bırakılarak ikinci bir kontür çekilmiştir. Kartalın etrafında iç içe yuvarlaklar çizilmiştir. Yuvarlakların orta kısmında üçer adet beyaz daire bulunmaktadır ve zeminleri kuyu yeşile boyanmıştır. Karonun formu yıldızdan kareye çevrilmiştir.

Resim 23: Çift Başlı Kartal, Kubad Abad, Küçük Saray, Konya Karatay Müzesi.

(Kaynak, <https://mforum1.cari.com.my/forum.php?mod=viewthread&tid=760802&mobile=2>), 12.05.2021.

Çizim 2: Çift Başlı Kartal Çizimi

Açıklama (Resim 24): Sekiz köşeli çini karo üzerine karşıdan çift başlı kartal'ın çizimi resmedilmiştir. Çift başlı kartal beyaz zemin üzerine siyah olarak boyanmıştır, kartalın üzerinde çizgilerle gövdesi ve kanatları serbest fırça darbeleriyle işlenmiştir. Kartalın etrafında bitkisel motifler kullanılmıştır. Etrafına bitkisel desenli haçvari Turkuaz sırlı karolar yapılmıştır.

3.1.1 Göğsünde Yazı Olan Çift Başlı Kartal Figürü

Yapılan araştırmalar sonucunda Selçuklu çinilerinde 33 çift başlı kartal figürüne rastlanmıştır. Bunlardan 21 tanesi göğsünde yazı yazılmış, 12 tanesi haçvari ve turkuaz sırlıdır. Çoğunun göğsüne “Es-Sultan” yazılmıştır. Bazılarında da göğsüne yazı yazılmak yerine çeşitli büyüklükte noktalar yerleştirilmiştir³⁹ Resim 24-28), (Çizim 3-7) Göğsünde yazılı olanlar dikine, yatay ve yuvarlak birkaç farklı alternatifleri vardır⁴⁰.

Resim 24: Göğsünde “Es-Sultan” Yazılı Çift Başlı Kartal,
Kubad Abad, Büyük Saray, Konya Karatay Müzesi.
(Kaynak: Rūhan Arık, Kubad Abad, s. 78).

³⁹ Rūchan Arık, Kubad Ābad, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2000, s. 79-80.

⁴⁰ Rūchan Arık, age. s. 71-208.

Çizim 3: Göğsünde “Es-Sultan” Yazılı Çift Başlı Kartal Çizimi

Açıklama (Resim 24): Sekiz köşeli çini karo üzerine çift başlı kartalın gövdesi patlıcan moruna benzer bir renge boyanmış, kanatlar kısmen mavi bir kısmı ise turkuaz, baş ve kuyruk mavi olarak uygulanmıştır. Çift başlı kartalın bacaklarının ucundaki pençeleri gerçekçi gibi tasvir edilmiştir. Kartalın etrafından kendi figür çevresine göre beyaz alan bırakılarak ikinci bir kontür çekilmiştir. Beyaz zemin üzerindeki Kartal’ın etrafında Rumi bezemeleriyle süslenmiş gövde, damla formunda levha şeklinde kullanılmıştır ve bu levhada “El Sultan” yazmaktadır. Kompozisyonda bir masalımsı atmosfer oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu masal dünyasında en önemli figür, sarayı ve sultanı simgeleyen çift başlı kartaldır ve tüm heybetiyle karşımıza çıkmaktadır.

Resim 25: Turkuaz Sırlı Çift Başlı Kartal,
Kubad Abad, Küçük Saray, Konya Karatay Müzesi.

(Kaynak: <https://twitter.com/tarihiKonya/status/972531934738960386>), 12.05.2021.

Çizim 4: Turkuaz Sırlı Çift Başlı Kartal Çizimi,

Açıklama (Resim 25): Haçvari dört kollu karo üzerine Çift Başlı Kartalın gövdesi siyah olarak boyanmıştır. Kartalın gövdesi ve kanatları çizilerle belirlenmiştir. Kartalın Gövdesinde yazı bulunmaktadır. Kanatların uçları kuyruk kısmında birleşmiştir. Gövdesi cepheden, biri sağ tarafta, diğeri sol tarafta dönük olan başları ise profilden resmedilmiştir. Ayaklar ve kanatlar, iki yana açık vaziyettedir. Çift Başlı Kartalın etrafında rumi motifleri asimetrik olarak uygulanmıştır. Karonun kenarları yaklaşık 0.5 cm kalınlıkta konturlenmiştir. Turkuaz renkli sır ile sırlanmıştır. Hükümdar, koruyucu kudretli ve tarihi bir sembol olarak kullanılmıştır. Kartal figürü, Anadolu’ da kurulmuş birçok devletin imparatorluk sembolüdür.

Resim 26: Göğsünde “Es-Sultan” Yazılı Çift Başlı Kartal,
Kubad Abad, Büyük Saray, Konya Karatay Müzesi.
(Kaynak: <http://wowturkey.com/forum/viewtopic.php?t=22637>), 05.05.2021

Çizim 5: Göğsünde “Es-Sultan” Yazılı Çift Başlı Kartal Çizimi,

Açıklama (Resim 27): Gövdesi cepheden, bir tanesi sağ tarafa diğeri sol tarafa dönük başları ile profilden resmedilmiştir. Ayakları ve kanatları, iki yana açıktır. Gövdesi damla şeklinde, kulakları sivridir, gagaları dik, sivri ve kısadır. Kavisli hatlara hakim simetrik bir kompozisyonludur. Figür bu haliyle tamamen hayali bir yaratıktır. Yıldız formulu karo üzerine gövdesi siyah olarak boyanmış, kanatlar, baş ve kuyruk mavi olarak uygulanmıştır. Kartalın gövdesinde “Es-Sultan” yazılıdır. Kartalın etrafından kendi figür çevresine göre beyaz alan bırakılarak ikinci bir kontür çekilmiştir. Beyaz zemin üzerindeki Kartal’ın etrafında bitkisel motifler yapılmıştır. Şeffaf sır altı tekniği uygulanmıştır. Bu figürler Selçuklu uslubu ile resmedilmiştir.

Resim 27: Göğsündeki Madalyonda “Kemal” yazılı olan Çift Başlı Kartal,
Kubad Abad, Büyük Saray, Konya Karatay Müzesi.
(Kaynak, Rüçhan Arık, Kubad Abad, s. 81)

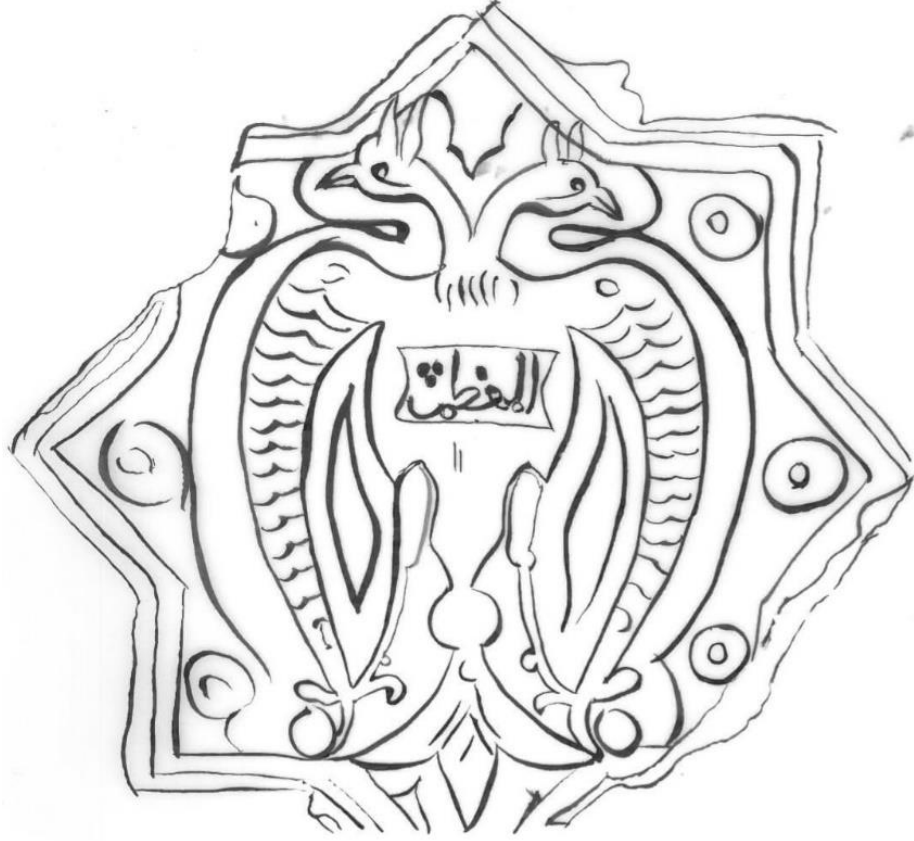

Çizim 6: Göğsündeki Madalyonda “Kemal” yazılı olan Çift Başlı Kartal Çizimi,

Açıklama (Resim 27): Yıldız formlu karo üzerine Çift Başlı Kartalın gövdesi cepheden, kartalın başları ise iki yana dönük şekilde açık mavi olarak boyanmıştır. Kartalın gövdesinde daire içinde “Kemal” yazılıdır. Kartalın etrafında, zeminde içe dönük küçük daireler boyanmıştır. Karonun kenarları yaklaşık 0.5 cm kalınlıkta konturlenmiştir. Beyaz zeminde içine dönük spiraller uygulanmıştır. Şeffaf sır altı tekniğinde yapılmıştır.

Resim 28: Göğsündeki “El-Muazzam” Yazılı Çift Başlı Kartal,
Kubad Abad, Küçük Saray, Konya Karatay Müzesi.
(Kaynak, Rüçhan Arık, Kubad Abad, s. 82)

Çizim 7: Göğsündeki “El-Muazzam” Yazılı Çift Başlı Kartal Çizimi,

Açıklama (Resim 28): Yıldız formlu karo üzerinde gövdesi cepheden, başları iki yana dönük olan Çift Başlı Kartalın gövdesi siyah olarak boyanmıştır. Kanatlarında ard arda çizgilerle kanat şekli verilmiştir. Kartalın gövdesinde daire içinde “El-Muazzam” yazılıdır. Kartalın etrafında zeminde sekiz köşede iç içe daireler çizilmiştir ve zemin açık mavi boyanmıştır. Bacaklar iki yana açıktır ve kuyruğu palmet seklindedir. Karonun kenarları yaklaşık 0.5 cm kalınlıkta konturlenmiştir. Şeffaf sır altı tekniği uygulanmıştır.

3.2. ŞAHİN

Anadolu Selçuklularının ataları Oğuzlarda avların, av şölenlerinin dini açıdan önemi vardır. Bu avlarda yakalanan Şahin ve diğer avcı kuşlar, özel olarak eğitilip kıymetli bir armağan sayılmışlardır. Bu gelenek Anadolu Selçuklularında da devam etmiştir.⁴¹ Özellikle Göktürk ve Uygur dönemlerinde kartal ve yırtıcı kuşlar, hükümdarı ya da beylerini temsil etmiştir, koruyucu ruhun ve adaletin simgesi olmuşlardır. Güneşi, gücü ve kudreti ifade etmiştir.⁴²

İbn-i Bibi, Kubadabad 'da her cins av hayvan olduğunu, Saadettin Köpek' in emir-i şikar, yani doğan, şahin ve diğer av kuşlarından, av partilerinin düzenleyerek her şeyiyle ilgilenen sarayın ileri geleni olduğunu belirtmiştir. Külliyyede, güneye yayılan ve kazıklı bir sınırla çevrilmiş olan has bahçede büyük av törenleri ve partileri düzenlenmiştir. Saray çinilerinde bulunan avcı kuşlardan, diğer hayvanlara kadar hepsi bu has bahçenin kadrosunu simgelemektedir.⁴³ 1987 yılında Küçük Saray'da yapılan kazılarda ortaya çıkarılan sekiz köşeli yıldız çiniler, sır altı tekniği ile uygulanmış, krem rengi zemin üzerinde kobalt mavisi ve siyah renklerle işlenmiş avcı kuşlarıyla Büyük Saray buluntularına benzer şekildedir. Yırtıcı görünüşler, keskin bakışlar, yana açılmış heybetli kanatlar ve şişkin gövdeleriyle tasvir edilmişlerdir⁴⁴ (Resim 29-32), (Çizim 7-9). Yapılan araştırmalar sonucunda Selçuklu çinilerinde 5 adet Şahin kuşu incelenmiştir⁴⁵.

⁴¹ Rüçhan Arık, Kubad Âbad, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2000, s. 87.

⁴² Yaşar Çoruhlu, *Türk Mitolojisinin Anahatları*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2000, s. 151.

⁴³ Rüçhan Arık, Kubad Âbad, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2000, s. 87.

⁴⁴ Rüçhan Arık, *age*, s. 89.

⁴⁵ Rüçhan Arık, *age*, s. 71-208.

Resim 29: Şahin Figürü, Kubad Abad, Büyük Saray, Konya Karatay Müzesi (Kaynak: <http://wownturkey.com/forum/viewtopic.php?t=22637>), 06.05.2021.

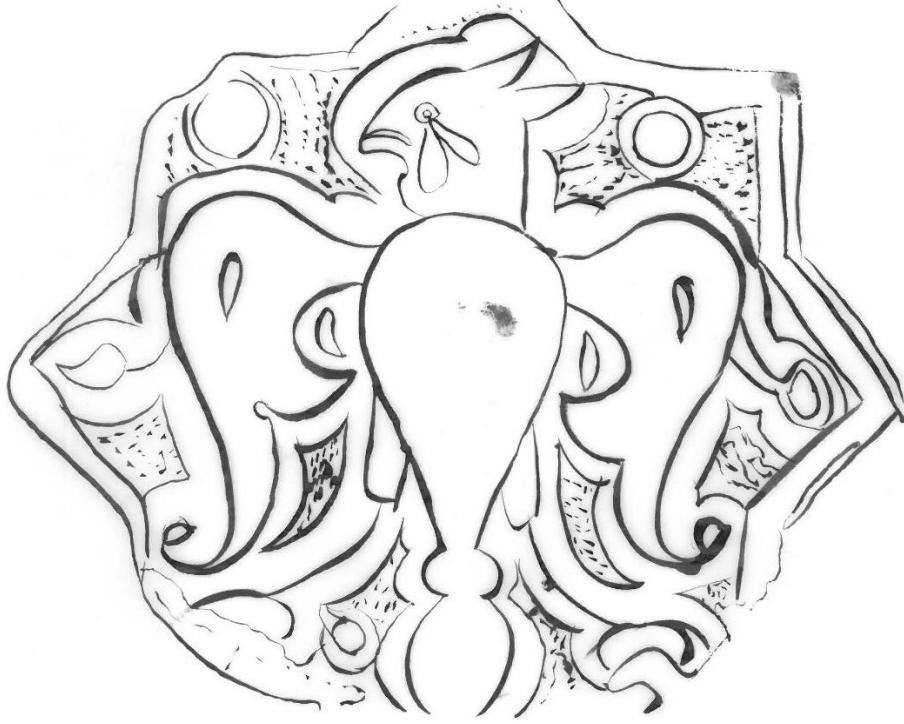

Çizim 8: Şahin Figürü Çizimi

Açıklama (Resim 29): Yıldız formlu karo üzerine Şahin figürünün başı sol tarafa dönük, gövdesi cepheden gösterilmiştir. Kanatlar ve ayaklar iki yana açıktır. Duruşu çift başlı kartala benzemektedir. Gövdesi koyu mavi olarak boyanmıştır. Kanatların üst kısmında koyu kahverengi, alt kısmında çapraz çizgilerle şekil verilmiştir. Şahin figürünün stilize edilmiş sivri kulakları ile gövdesi damla şeklinde yapılmıştır. Figürün kıvrılmış gagası, keskin bakışı, iri pençesiyle yırtıcı olan özelliğini göstermektedir. Kuyruğu yelpaze biçimindedir. Çerçeve dışında kalan kısımlar nokta şeklindeki beneklerle boşluk-doluluk dengesi kurulmuştur. Zeminde dört adet rozet bulunmaktadır. Şahin figürünün etrafında 0.5 cm aralık bırakılmıştır. Şeffaf sır altı tekniği uygulanmıştır.

Resim 30: Şahin Figürü,
Kubad Abad, Büyük Saray, Konya Karatay Müzesi.
(Kaynak: <http://wowturkey.com/forum/viewtopic.php?t=22637>), 06.05.2021.

Çizim 9: Şahin Figürü Çizimi

Açıklama (Resim 30): Yıldız formlu karo üzerine Şahin figürünün gövdesi koyu mavi olarak boyanmıştır. Şahin figürünün gövdesi kahverengi yada (açık patlıcan moru) boyanmıştır. Damla şeklinde beyaz zemin bırakılmıştır. Şahin figürünün etrafında 0.5 cm aralık bırakılmıştır. Zeminde figürün çevresinde minik alanlarda noktalar kullanılmıştır. Şeffaf sır altı tekniği uygulanmıştır.

Resim 31: Şahin Figürü, Kubad Abad, Büyük Saray, Konya Karatay Müzesi.
(Kaynak: Rûchan Arık, Kubad Abad, s.88).

Çizim 10: Şahin Figürü Çizimi

Açıklama (Resim 31): Yıldız formlu karo üzerine Şahin figürünün gövdesi patlıcan moru olarak boyanmıştır. Şahin figürünün kanatları ise mavi boyanmıştır. Şahin figürünün etrafında 0.5 cm aralık bırakılmıştır. Zeminde figürün çevresindeki alanlarda desen uygulamaları yapılmıştır. Şeffaf sır altı tekniği uygulanmıştır.

Resim 32. Şahin Figürü, Kubad Abad Sarayı, Küçük Saray, Konya Karatay Müzesi.
(Kaynak: Rüçhan Arık, Kubad Abad, 87).

Açıklama (Resim 32): Yıldız formlu karo üzerine Şahin figürünün gövdesi koyu mavi olarak boyanmıştır. Kanatların üst kısmında mavi, alt kısmında uzunlama patlıcan moru çizgilerle şekil verilmiştir. Şahin figürünün gövdesinde damla şeklinde bir alan vardır.. Şahin figürünün etrafında 0.5 cm aralık bırakılmıştır. Zeminde sekiz köşesinde iç içe daireler yapılmıştır. Kanatların arasında öz şekline bir alan içerisinde noktalar ve iç içe daireler boyanmıştır. Şeffaf sır altı tekniği uygulanmıştır.

3.3. TAVUS KUŞU

İslamiyet'ten önce bazı Türk toplulukları kuşları ongun saymıştır. Kuşun, ruhun simgesi olduğu, Orhun yazıtlarında bulunan ölümle ilgili ifadelerden de anlaşılmaktadır. Ayrıca cenneti simgeleyen kuş figürleri, şamanlar tarafından da suretine bürünen ve yardım alınan koruyucu ruh olarak tasvir edilmişlerdir.⁴⁶

Kuğu ve kaz gibi birtakım kuşlar orta Asya'da ve Çin'de eski çağlardan itibaren kutsal sayılmışlardır. Bildircin yiğitliği; sülün güzelliği ve iyi şansı; saksagan iyi haberi; turna ölümsüzlük ve uzun hayatı; altın ya da kırmızı karga güneşi; karakarga şeytanı ve kötülüğü; ördek mutluluğu ve refahı; tavus güzelliği, itibarı ve şerefi; güvercin uzun yaşamı; kaz erkekliği, evliliği ve başarıyı simgelemiştir.⁴⁷ Selçuklu çinilerinde sonsuz hayatı ve cenneti sembolize eden tavus kuşu; renkli, ihtişamlı kuyruğu ile saray duvarlarını süslemiştir (Resim 33-38), (Çizim 8-14). Yapılan araştırmalar sonucunda Selçuklu çinilerinde, Tavus kuşu figürü olarak 13 adet incelenmiştir, bunlardan 2 tanesi yüz yüze, 1 tanesi sırt sırta, 7 tanesi tek, 3 tanesi dolanmış olarak resmedilmiştir⁴⁸.

Resim 33. Tavus Kuşu Kubad Abad Sarayı, Büyük Saray, Konya Karatay Müzesi.
(Kaynak: Rüçhan Arık, Kubad Abad, s.96)

⁴⁶ Yaşar Çoruhlu, *Türk Mitolojisinin Anahatları*, Kabalıcı Yayınevi, İstanbul, 2000, s. 151.

⁴⁷ Yaşar Çoruhlu, *age*, s. 152-153.

⁴⁸ Rüçhan Arık, Kubad Âbad, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2000, s. 71-208.

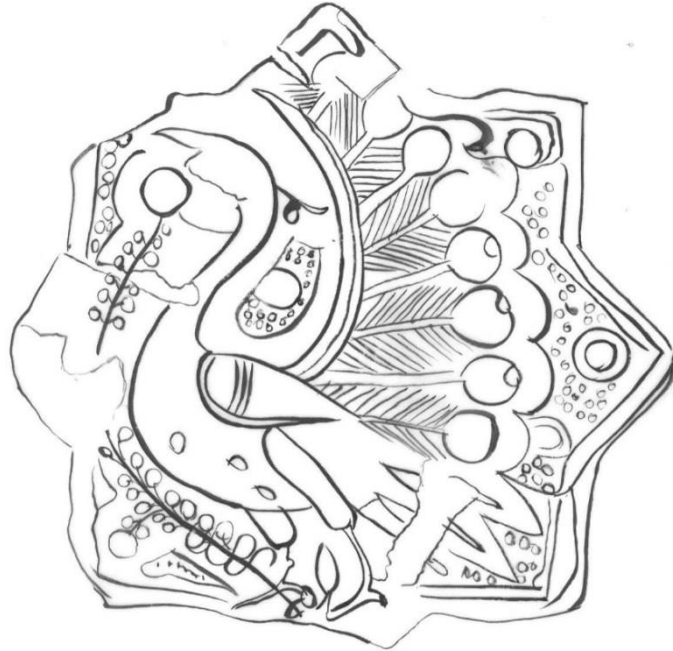
Çizim 11 Tavus Kuşu Çizimi

Açıklama (Resim 33) Sekiz köşeli yıldız formulu karo üzerinde bulunan Tavus kuşun önden görünüşüne yer verilmiştir. Tavus kuşlarının duruşu zarif, çizgileri dinamik ve dekoratif bir etki yaratmaktadır. Tavus kuşu figürünün gövdesi patlıcan moru olarak boyanmıştır. Kanatlarında kenarlar siyah şerit, ortası mavi olarak boyanmıştır. Tavus kuşu figürünün gövdesinde boyun kısmında siyah bir şerit uygulanmış, bu şeritin hemen altında alt alta iki beyaz daire bırakılmıştır. Zeminde Tavus Kuşu figürünün arkasında, hayat ağacı adıyla anılan yemişli yada haşhaş görünümlü bir dal bulunmaktadır. Zeminde farklı motifler çizgisel olarak uygulanmıştır. Şeffaf sır altı tekniği uygulanmıştır.

Resim 34: Tavus Kuşu, Kubad Abad Sarayı, Büyük Saray,
Konya Karatay Müzesi.

(Kaynak: https://twitter.com/antiit_/status/867311357179437056/photo/3), 08.05.2021.

Çizim 12 Tavus Kuşu Çizimi

Açıklama (Resim 34): Yıldız formlu karo üzerine Tavus Kuşu figürünün gövdesi boğazına kadar koyu mavi olarak, bedeni siyah olarak boyanmıştır. Kanatlarında üst kısımlarda kalın siyah şerit, hemen altınca ince şerit boyanmıştır. Kanadında sekiz adet telek bulunmaktadır. Teleklerden biri kahverengi, biri mavi ve tel tel çizgisel tüyler olarak uygulanmıştır. Teleklerin ucunda kahverengi ve mavi yuvarlak toprak bulunmaktadır. Kanadı ve bacakları kahverengi boyanmıştır. Zeminde Tavus Kuşu figürünün önünde, hayat ağacı adıyla anılan bir dal bulunmaktadır. Tavus Kuşunun arkasındaki zeminde noktalar ve iç içe daireler yapılmıştır. Şeffaf sır altı tekniği uygulanmıştır.

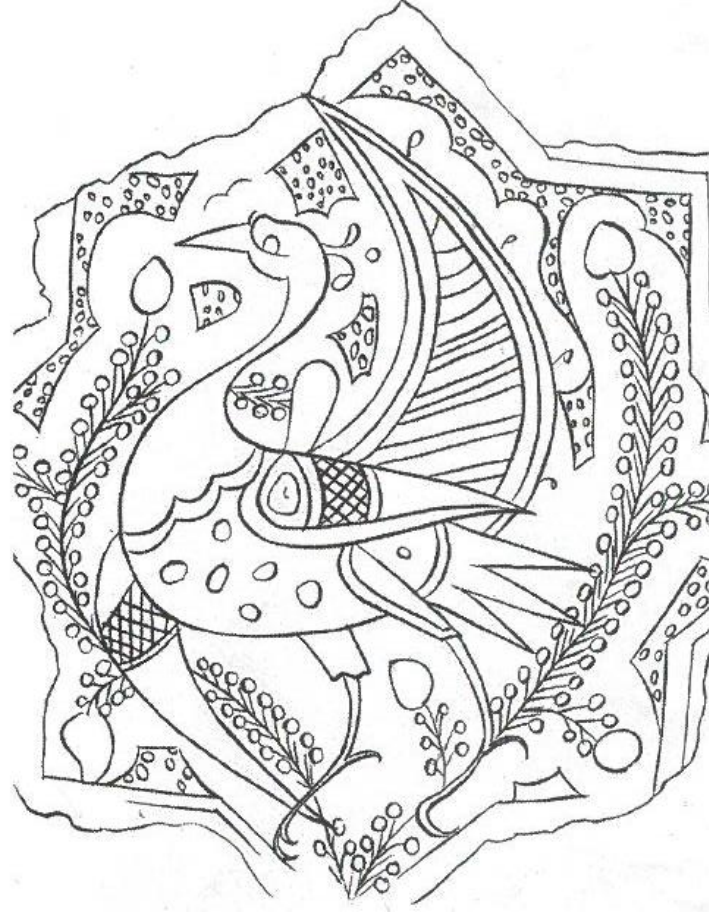
Resim 35: Tavus Kuşu, Kubad Abad Sarayı, Büyük Saray, Konya Karatay Müzesi.

Açıklama (Resim 35): Sekizgen yıldız karo üzerine Tavus kuşu figürünün yönü sağa dönüktür, yürür vaziyettedir, gövdesi boğazına kadar koyu mavi olarak, bedeni siyah boyanmış ve beş adet yuvarlak beyaz alan bırakılmıştır. Kanatların kenarlarında kalın siyah şerit, hemen altınca ince şerit boyanmıştır. Kanatların ortası üst üste zıt

yönlerde çizilmiş çizgiler ve üzerlerinde küçük mavi daireler yapılmıştır. Zeminde Tavus Kuşu figürünün önünde ve ardında, hayat ağacı adıyla anılan dallar bulunmaktadır. Tavus kuşunun başındaki bulunan tüyler vazgeçilmez öğelerdir. Yıldız formunun köşelerinde, zeminde noktalar yapılmıştır. Şeffaf sır altı tekniği uygulanmıştır..

Resim 36: Tavus Kuşu, Kubad Abad Sarayı, Büyük Saray, Konya Karatay Müzesi.
(Kaynak: Rüşan Arık, Kubad Abad, s.97).

Çizim 13: Tavus Kuşu Çizimi

Açıklama (Resim 36): Sekizgen yıldız formu karo üzerine tavus kuşu figürünün gövdesi gerdanına kadar koyu mavi, gövdesi patlıcan moru olarak boyanmıştır, gövde de altı adet yuvarlak beyaz alan bırakılmıştır. Kanatların kenarlarında kalın siyah şerit, kanatların ortası mavi ve beyaz olarak şerit halinde boyanmıştır. Zeminde Tavus Kuşu figürünün etrafında, hayat ağacı yada haşhaş adıyla anılan dallar ve dalların uçlarında yuvarlak toplar bulunmaktadır. Yıldız formunun köşelerinde, zeminde noktalar yapılmıştır. Şeffaf sır altı tekniği uygulanmıştır.

Resim 37: Tavus Kuşu, Kubad Abad Sarayı, Büyük Saray, Konya Karatay Müzesi.
(Kaynak: Rüşhan Arık, Kubad Abad, s.99)

Açıklama (Resim 37): Sekizgen yıldız formulu karo üzerine tavus kuşu figürünün gövdesi gerdanına kadar mavi, ön gövdesi patlıcan moru, arka gövdesi mavi olarak boyanmıştır, gövde de iki adet yuvarlak beyaz alan bırakılmıştır. Kanatların kenarları kalın siyah şerit, siyah şeritten hemen sonra beyaz bir alan bırakılmış ve mavi olarak boyanmıştır. Zemin patlıcan renginde boyanmış ve içlerinde beyaz rumiler uygulanmıştır. Yıldız formunun dış kenarlarında 0.5 cm kalınlığında patlıcan moru zemin uygulanmış, yine 0,5 cm beyaz zemin alan bırakılmış ve Tavus Kuşu figürünün altına denk gelen patlıcan moru zemine geçilmiştir. Şeffaf sır altı tekniği uygulanmıştır.

Resim 38: Tavus Kuşu, Kubad Abad Sarayı, Büyük Saray, Konya Karatay Müzesi. (Kaynak: Rüşhan Arık, Kubad Abad, s.98).

Çizim 14: Tavus Kuşu Çizimi

Açıklama (Resim 38): Sekizgen yıldız formulu karo üzerine tavus kuşu figürünün gövdesi koyu mavi, olarak boyanmıştır, bu figür geriye doğru uzanarak resmedilmiştir, gövde de beş adet yuvarlak beyaz alan bırakılmıştır. Figür zarif boyunlu kanatlardaki çizginin güzelliği, kanat biçimleri ve bunları ahenkli bir şekilde destekleyen kıvrımlı dal motifleriyle ele almıştır. Küçük kanadın üst kısmı ve uç kısmı patlıcan moru olarak boyanmıştır, orta kısmı üst üste çapraz olarak gelen koyu mavi şeritler çekilmiştir. Kanatların kenarları kalın siyah şerit, siyah şeritten hemen sonra beyaz bir alan bırakılmış ve mavi olarak boyanmıştır. Mavi alanda beyaz olarak rumi desenleri yapılmıştır. Yıldız formunun dış kenarlarında 0.5 cm kalınlığında patlıcan moru zemin uygulanmış, yine 0,5 cm beyaz zemin alan bırakılarak ince şerit çekilmiştir.

3.4. KUŞ FİGÜRÜ

Anadolu Selçuklularında kuş figürleri hayat ağacı üzerine oturtulmuş bir şekilde resmedilmiştir. Kuşlar ağaçta bekçi olan ruhu veya şamanı sembolize etmektedir. Kubad Abad sarayı çinilerinde stilize uygulanan hayat ağacı etrafında, karşılıklı veya sırt sırta olan kuşlar dünyasını tamamlayan örnekler oluşmuştur. Stilize edilen hayat ağacı özellikle yıldız formlu çinilerde Türk sanatındaki simetri tutkusuyula uygulanmıştır. (Resim 39-44), (Çizim 15-18). Kuşların arasındaki ağaç tipleri çeşitlilik göstermektedir.⁴⁹ Kuşlar uzun kıvrık kuyruklarıyla dekoratif işlenmiştir. Bazı kuşların etrafında cennet ve ebedi hayat sembolü olan nar dalları da yer almaktadır.⁵⁰ Hayat ağacı öbür dünyaya geçişi sağlayan bir merdiven aracı olarak, kuşlar ise bu yolculukta refakatçi olarak görevlendirilmiştir. Ayrıca kuşlar hayat ağacını korumakla da yükümlüdürler. Kuş Figürü olarak 21 adet görülmüştür, bunlardan 5 tanesi sırt sırta dönük, 8 tanesi yüz yüze bakmakta, 6 tanesi tek olarak işlenmiştir⁵¹.

Resim 39: Kuş Figürleri, Kubad Abad Sarayı, Büyük Saray, Konya Karatay Müzesi. (Kaynak: Rüçhan Arık, Kubad Abad, s.92).

⁴⁹ Meliha Yılmaz, Anadolu Selçuklu Saray ve Köşklerinde Kullanılan Figürlü Çinilerin Resim Sanatı Açısından İncelenmesi, (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 449.

⁵⁰ Gönül Öney, “Anadolu Türk Devri Çini Ve Seramik Teknikleri”, Türk Çini Sanatı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1976, s.45.

⁵¹ Rüçhan Arık, Kubad Âbad, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2000, s. 71-208.

Çizim 15: Kuş Figürleri Çizimi

Açıklama (Resim 39): Sekizgen yıldız formulu karo üzerine iki kuş figürlerinin başları ve kuyruk kısımları mavi olarak boyanmıştır. Küçük kanatların üst kısmında kahverengi, alt kısmında kahverengi boyanmış ve ortasında beyaz şerit bırakılmıştır. Kuşların ortasında bulunan hayat ağacı motifini stilize edilmiş dallar ve yapraklardan oluşturmaktadır ve kuşlar her iki yanında simetrik olarak yüz yüze resmedilmiştir. Stilize ağaç yaprakları, kuşların çevresindeki zeminde bezeme olarak kullanılmıştır. Ağacın kökünden iki yana uzanmış olan dallarda bulunan kuşların kuyrukları uzundur. Anadolu'da sembolizmde kuş motifin ayrıcalıklıdır. Kuş, mutluluk, sevinç, sevgi, özlemdir, bazen de ölenin ruhudur. Kuşlar ruhları öte dünyaya götüren, gök ile yer arasında aracılık yapan kutsal hayvanlar olarak kabul edilmiştir. Yıldız formunun kenarları 0.5 cm siyah boyanmıştır. Şeffaf sır altı tekniği uygulanmıştır.

Resim 40: Kuş Figürleri, Kubad Abad Sarayı, Küçük Saray, Konya Karatay Müzesi.
(Kaynak: Rüçhan Arık, Kubad Abad, s.102).

Çizim 16: Kuş Figürleri Çizimi

Açıklama (Resim 40): Sekizgen yıldız formlu karo üzerine kuş figürü çizgisel olarak uygulanmıştır. Gövdesinde yarım daireler üste üste gelmiş, kanatlar ve kuyruk uzun uzun çizgiler şeklinde yapılmıştır. Kuşun önünde stilize dal ve yapraklardan oluşan hayat ağacı motifi resmedilmiştir. Kuşun tepesinde birbirine ters yönde iki yarım ay görülmektedir. Yıldız formunun kenarları 0.5 cm siyah boyanmıştır. Şeffaf sır altı tekniği uygulanmıştır.

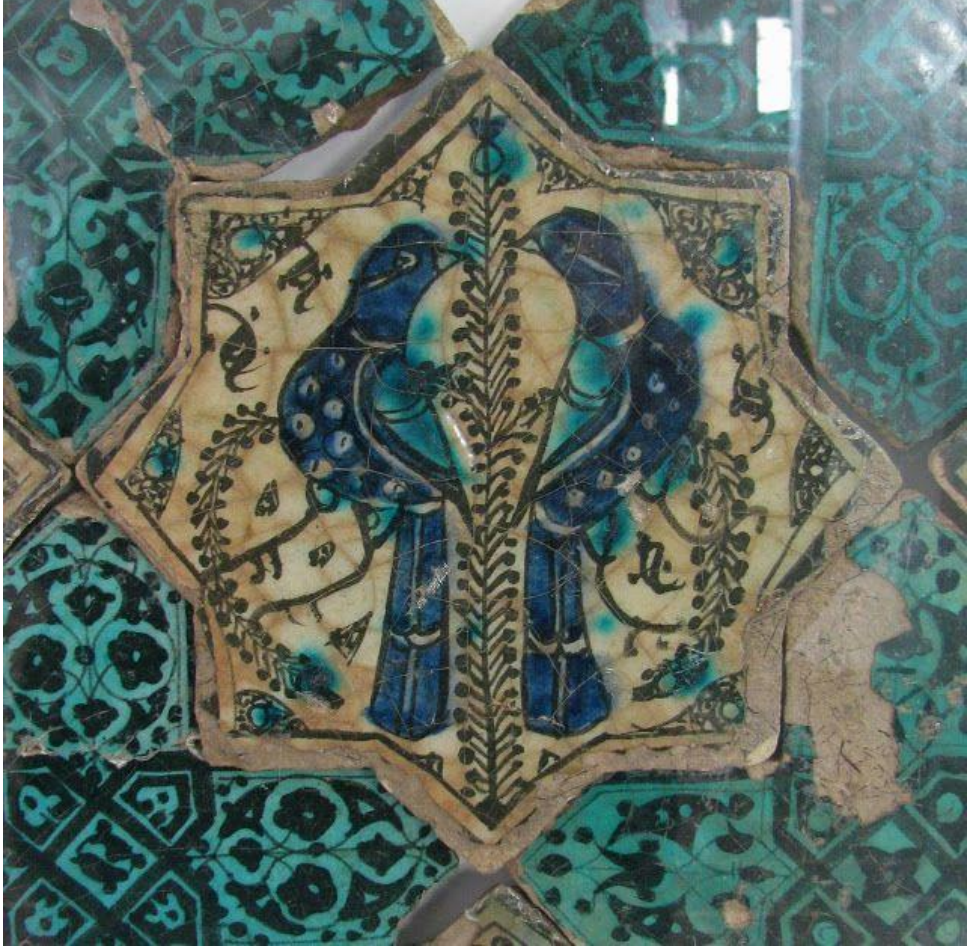

Resim 41: Kuş Figürü, Kubad Abad Sarayı, Küçük Saray,
(Kaynak: Rüçhan Arık, Kubad Abad, s.103).

Çizim 17:Kuş Figürü Çizimi

Açıklama (Resim 41): Sekizgen yıldız formlu karo üzerine kuş figürünün gövdesi mavi kanatları siyah olarak çizgisel olarak uygulanmıştır. Kuşun önünde stilize dal ve yapraklardan oluşan ucunda yuvarlak bir yemiş bulunan hayat ağacı motifi resmedilmiştir. Kuşun sırt kısmında mavi yaprak bir damla yapılmıştır. Yıldız formunun kenarları 0.5 cm siyah boyanmıştır. Şeffaf sır altı tekniği uygulanmıştır.

Resim 42: Kuş Figürü, Kubad Abad S. Küçük S.
(Kaynak: Rüçhan Arık, Kubad Abad, s.102).

Açıklama (Resim 42): Sekizgen yıldız formlu karo üzerine kuş figürlerinin başları, gövdeleri ve kuyrukları mavi olarak boyanmıştır. Küçük kanatların üst kısmında turkuaz, alt kısmında turkuaz boyanmıştır, gövdenin ortasında beyaz daireler bırakılmıştır. Kuşların ortasındaki hayat ağacı motifi stilize dal ve yapraklardan oluşmakta ve kuşlar sırtları birbirine dönük olsa da yüzleri birbirine bakan şekilde iki simetrik olarak yüz yüze resmedilmiştir. Ağacın stilize olan yaprakları, kuşların çevresinde zemin bezemesi olarak da kullanılmıştır. Yıldız formunun kenarları 0.5 cm siyah şerit çekilmiştir. Şeffaf sır altı tekniği uygulanmıştır.

Resim 43: Kuş Figürü, Kubad Abad S. Büyük Saray, Konya Karatay Müzesi,
(Kaynak: Rüçhan Arık, Kubad Abad, s.102).

Çizim 18: Kuş Figürü Çizimi

Açıklama (Resim 43) Sekizgen yıldız formlu karo üzerine yönü profilden resmedilmiş, çatalı kuyruğuyla kırlangıçta benzeyen kuş figürünün gövdesi mavi kanatları siyah olarak çizgisel olarak uygulanmıştır. Kuşun çevresinde stilize edilmiş haşhaş dalları motifi resmedilmiştir. Zemin beyazdır, haşhaş motifleri patlıcan moru olarak işlenmiştir. Kırlangıca benzeyen kuşun etrafına düzgün olmayan noktalama ve çizgisel olarak şekil verilmiştir. Yıldız formunun kenarları 0.5 cm siyah şerit boyanmıştır. Şeffaf sır altı tekniği uygulanmıştır.

3.5. LEYLEK FİGÜRÜ

Kubadabad Sarayında yapılan kazılar sırasında leylek figürlü kompozisyonlar bulunmuştur. Hz. Mevlana leyleğe “kuşların şeyhi” demiş ve onu ötüşüyle anlamlaştırmış; “*Kuşların şeyhi olan leyleğin dediği nedir bilir misin? Ey yardım istediğimiz ulu Tanrı, öğünmek senin içindir, emir senin içindir ve mülk senin içindir*” diyerek, leyleğe kutsal bir anlam kazandırmıştır⁵² (Resim 44-47), (Çizim 19-20). 11 adet Leylek figürünün 9 tanesi tek, 2 tanesi yüz yüze dolanmış şekilde uygulanmıştır⁵³.

Resim 44: Leylek Figürü, Kubad Abad S. Büyük Saray, Konya K. Müzesi, (Kaynak: Rüçhan Arık, Kubad Abad, s.102).

⁵² Meliha Yılmaz, Anadolu Selçuklu Saray ve Köşklerinde Kullanılan Figürlü Çinilerin Resim Sanatı Açısından İncelenmesi, *Yayımlanmamış Doktora Tezi*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara, 1999, s. 248.

⁵³ Rüçhan Arık, Kubad Âbad, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2000, s. 71-208.

Açıklama (Resim 44): Sekizgen yıldız formulu karo üzerine leylek figürü gövdesine kadar mavi ve kuyruk kısmı koyu mavi olarak boyanmıştır. Gövdenin ortasında siyah renk uygulanmıştır. Sol tarafına kanatları açık halde yürürken ki hali resmedilmiştir.. Kanatların üst kısmında mavi, alt kısmında uzunlamasına siyah çizgilerle şekil verilmiştir. Kuyruk ucu dilimlere ayrılmıştır. Bacakları beyaz bırakılmış, üzerlerine siyah noktacıklar yapılmıştır. Leylek figürünün etrafında 0.5 cm aralık bırakılarak kontur çizilmiştir. Zeminde bitkisel desenler uygulanmış, uçlarına üç yapraklı çiçekler açık mavi olarak resmedilmiştir. Şeffaf sır altı tekniği uygulanmıştır.

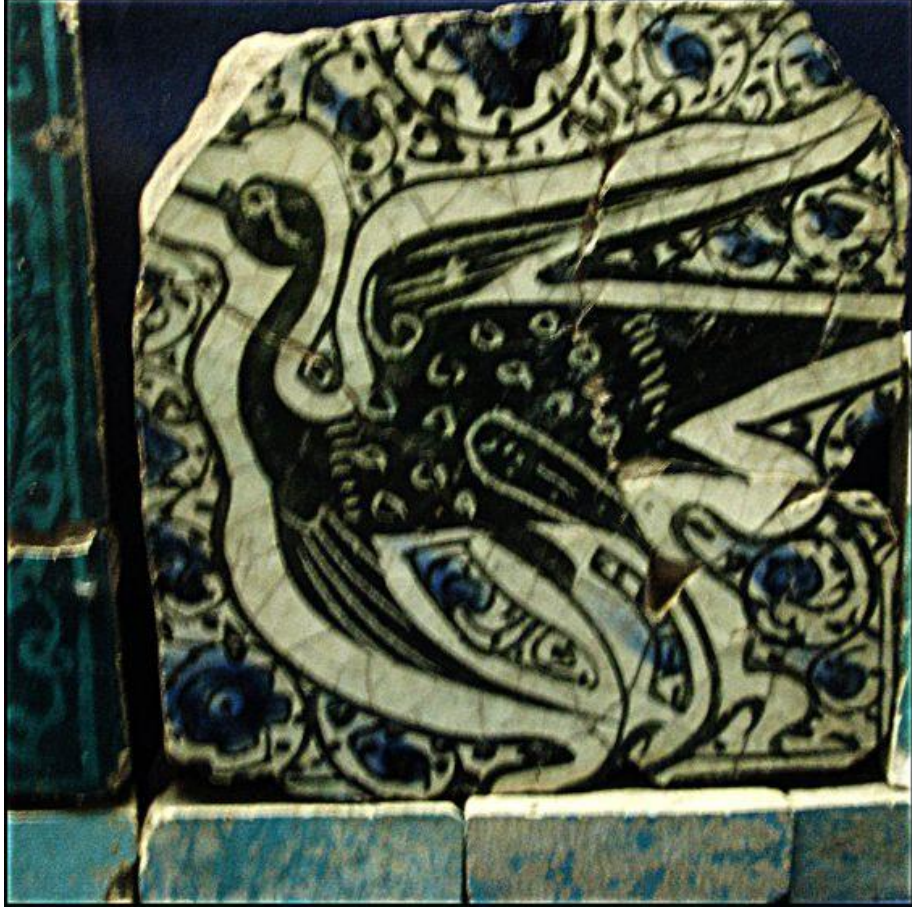
Resim 45: Leylek Figürü, Kubad Abad S. Büyük Saray, Konya Karatay M.
(Kaynak: <https://tr.pinterest.com/pin/397935317061493078/>), 16.05.2021.

Açıklama (Resim 45): Sekizgen yıldız formlu karo üzerine leylek figürünün gövdesi ve bedeninin yarısı koyu mavi olarak boyanmıştır. Kuyruğu patlıcan morudur. Kanatlarına uzunlamasına siyah çizgilerle şekil verilmiştir. Leylek figürünün gövdesinde küçük daireler yapılmıştır. Şahin figürünün etrafında 0.5 cm aralık bırakılmıştır. Leylek figürünün etrafı Rumilerle doldurulmuştur. desenlerin zemini patlıcan moruna boyanmıştır. Şeffaf sır altı tekniği uygulanmıştır.

Resim 46: Leylek Figürü, Kubad Abad S. Büyük S. Konya Karatay Müzesi,
(Kaynak: Rüçhan Arık, Kubad Abad, s. 90)

Açıklama (Resim 46): Yıldız formlu karo üzerine iki Leylek figürü bulunmaktadır. Gövdeleri kahverengi, başları ve kuyruk kısmı koyu mavi olarak boyanmıştır. Kanatların üst kısmı kahverengi, alt kısmında uzunlamasına siyah çizgilerle şekil verilmiştir. Leylek figürünün etrafında 0.5 cm aralık bırakılarak çizilmiştir. Zeminde bitkisel desenler uygulanmış, uçlarına yapraklı çiçeklerle açık mavi olarak boyanmıştır. Şeffaf sır altı tekniği uygulanmıştır.

Resim 47: Leylek Figürü, Kubad Abad S. Büyük Saray, Konya Karatay M.
(Kaynak: Rüşhan Arık, Kubad Abad, s.102).

Açıklama (Resim 47): Yıldız formu karodan kesilmiş olan kare formu üzerine leylek figürü siyah olarak boyanmıştır. Kanatların üst kısmına uzunlamasına siyah çizgilerle şekil verilmiştir. Figürünün gövdesinde küçük daireler bulunmaktadır. Zeminde dairesel şekilde iç içi geçen bitki motifleri serbest şekilde çizilmiş ve orta kısımlarında penç yada üç yaprağa benzer konmuş koyu mavi olarak boyanmıştır., Şeffaf sır altı tekniği uygulanmıştır.

3.6. ÖRDEK FİGÜRÜ

Av hayvanı olarak simgelenen ördek motifi, Anadolu Selçukluları zamanında saraylarda sıkça kullanılmıştır. Dede Korkut hikâyelerinde göllerin süsü ve sembolü olan ördek, ayrıca bir av hayvanıdır. Ördekle birlikte kullanılan nar motifi bereketi, bolluğu ifade etmektedir⁵⁴ (Resim 48-49), (Çizim 21).

Resim 48: Ördek Figürü, Kubad Abad S. Büyük Saray, Konya Karatay M.
(Kaynak: <https://twitter.com/tarihkonya/status/972822559250108416/photo/2>),
09.05.2021.

⁵⁴ Meliha Yılmaz, Anadolu Selçuklu Saray ve Köşklerinde Kullanılan Figürlü Çinilerin Resim Sanatı Açısından İncelenmesi, *Yayımlanmamış Doktora Tezi*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara, 1999, s. 242.

Çizim 19: Ördek Figürü Çizimi

Açıklama (Resim 48): Sekizgen yıldız formlu karo üzerine başı sola dönük olan ve beyaz renkli gövdesiyle resmedilmiş olan ördek figürünün kanatlarının üst kısmında siyah tahrirle pullar çizilmiştir. Ördek figürünün etrafında bitkisel desenli palmet ve rumi desenleri uygulanmıştır. Yıldız formunun kenarları 0.5 cm patlıcan moru ile boyanmıştır. Şeffaf sır altı tekniği uygulanmıştır.

Resim 49: Ördek Figürü, Kubad Abad Sarayı, Büyük Saray, Konya Karatay Müzesi, (Kaynak: Rüçhan Arık, Kubad Abad, s.103).

Açıklama (Resim 49): Yıldız formlu karo üzerinde başı sola dönmüş etrafında stilize bitki ve nar motifleri olan bir ördek figürü resmedilmiştir. Mavi başlı ve mavi kanatlı, patlıcan moru gövdeli olan ördek figürü doğaya bağlı, gerçek sayılabilecek özelliklerini gösteren bir üslupla uygulanmıştır. Çevresinde bulunan motifler kompozisyona ahenk kazandırmaktadır. Dede Korkut destanında göllerin süsü olan ördek aynı zamanda bir av hayvanıdır. Beyaz zeminli yıldız formunun olan karo tahrip olmuştur. Şeffaf sır altı tekniği uygulanmıştır.

3.7. SİREN

Türk mitolojisinde Siren, otuz renk anlamına gelen Sireng'ten geldiği söylenmektedir.⁵⁵ İslami destanlarda, iyilik, çaresizlere yardıma koşan, insanüstü kuvveti olan, bulunduğu yeri kötülükten, düşmandan ve hastalıktan koruyan, avcıya şans getiren, uğur ve talih getiren olarak özellikleri bulunmaktadır. Önder; “Bu nitelikler Sultanlarda da bulunduğu için, figürler Sultan simgesi olarak da düşünülebilir” demektedir (Resim 51-54), (Çizim 29-32). Siren figürünün bilinen özelliklerden birisi olarak da ruhlarla bağlantısı ön plana çıkmaktadır, ölen kişinin ruhunu öbür âleme taşıma görevindedir. Ayrıca bu figür, ikizler veya terazi burçlarını da temsil etmektedir.⁵⁶ 8 adet Siren figürü tespit edilmiştir. Siren figürlerinden 3 tanesi cepheden, 3 tanesi sağa dönük, 2 tanesi sola dönük biçimde resmedilmiştir.⁵⁷

Resim 50: Siren Figürü, Kubad Abad S. Küçük S. Konya Karatay Müzesi,
(Kaynak: <https://okuryazarim.com/anadolu-selcuklu-sanatinda-fantastik-figurler/>), 10.05.2021.

⁵⁵ Ayşe Pınar Kavuncuoğlu, Selçuklu Dönemi Konya ve Yöresi Çini ve Seramiklerindeki Sembolik Motiflerin Günümüz Kültür ve Sanat Eğitimindeki Yeri ve Önemi. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Seramik Eğitimi Anabilim Dalı, Ankara, 2003, s. 80.

⁵⁶ Ahmet Çaycı, *Anadolu Selçuklu Sanatında Gezegen ve Burç Tasvirleri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, 2911, Sanat Eserleri Dizisi: 420. Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2002, s. 105.

⁵⁷ Rüçhan Arık, Kubad Âbad, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2000, s. 71-208.

Açıklama (Resim 50): Sekiz köşeli yıldız formlu çinideki insan başlı, kartal gövdeli siren figürü olduğu anlaşılmaktadır. Kanatları açık olarak cepheden gösterilen bu siren figürünün gövdesi koyu mavi olarak boyanmıştır. Kanatların üst kısmında kahverengi, alt kısmında açık kahverengi uygulanmıştır. Uygur tipli, gözleri badem, ince kaşlı, burun mesafesi uzun olan, dudakları minik, yüzü yuvarlak olarak resmedilmiştir. Zeminini rumi desenleriyle bezenmiştir. Yıldız formunun kenarlarından beyaz bir şerit bırakılmıştır. Şeffaf sır altı tekniği uygulanmıştır.

Resim 51: Siren Figürü, Kubad Abad S., Küçük Saray, Konya Karatay M.
(Kaynak: Rüçhan Arık, Kubad Abad, s.121).

Açıklama (Resim 51): Sekizgen yıldız formlu karo üzerine Siren figürünün gövdesi koyu mavi olarak boyanmıştır. Başında patlıcan moru tacı vardır. Kanatlarında patlıcan moru uygulanmıştır. Siren figürünün etrafında iki adet mavi gövdeli balık bulunmaktadır. Zemin bitkisel motiflerle bezenmiştir. Yıldız formunun kenarlarında 0.5 cm şerit boyanmıştır ve 0,5 cm beyaz alan bırakılarak tekrar ince bir çizgi çekilmiştir. Şeffaf sır altı tekniği uygulanmıştır.

Resim 52: Siren Figürü, Kubad Abad S. Büyük Saray, Konya Karatay M.

(Kaynak: <https://twitter.com/tarihkonya/status/972582906924355584/photo/2>), 10.05.2021.

Açıklama (Resim 52): Yıldız formlu karo üzerine Siren figürünün gövdesi koyu mavi olarak boyanmıştır. Kanatların üst kısmında turkuaz, alt kısmında mavi uygulanmıştır. Siren figürünün etrafında 0.5 cm aralık bırakılmıştır ve zemin romi desenleriyle bezenmiştir. Yıldız formunun kenarlarında 0.5 cm şerit boyanmıştır. Şeffaf sır altı tekniği uygulanmıştır.

Resim 53: Siren Figürü, Kubad Abad S. Büyük Saray, Konya Karatay M.
(Kaynak: Rüçhan Arık, Kubad Abad, s.121).

Çizim 20: Siren Figürü

Açıklama (Resim 54): sekizgen yıldız formlu karo üzerinde insan başlı ve kuş gövdeli siren figürü uygulanmıştır. Başı hale ile çevrili, yuvarlak yüzlü, düz ve ince kaşlı, badem gözlü, düzgün burunlu, küçük ağızlı nazlı ve mağrur duruşlu olduğu söylenebilir. Gövdesi ise güvercinin yapısına benzer ve açık mavi olarak boyanmıştır. Kanatların üst kısmında acık renk patlıcan moru uygulanmıştır. Kanatların alt kısmı ucun çizgisel olarak anlatılmıştır. Zemin beyazdır ve bitkisel motiflerle bezenmiştir. Yıldız formunun kenarlarında 0.5 cm şerit boyanmıştır. Şeffaf sır altı tekniği uygulanmıştır.

DÜRDÜNCÜ BÖLÜM

4. YILDIZ FORMLU KUŞ FİGÜRLÜ ÇİNİLERDEN YOLA ÇIKILARAK YAPILAN ÇİNİ UYGULAMALARI (Eser Raporu)

4.1. KUŞ TASARIMLARI

Anadolu Selçuklu Dönemi yıldız formlu çinilerinden esinlenerek uygulanmış olan panonun öncelikle araştırmaları ve incelemeleri yapılmış ardından tasarımlara geçilmiştir. Bu tasarım sürecinde her bir figür için evvela yıldız formlu olanları tasarlanmıştır. Her yıldız formu için birbirinden özgün uçan kuş figürleri kullanılmıştır. Bu figürler sırasıyla; Leylek, Kartal, Tavus Kuşu, Çift Başlı Kartal, Şahin, Siren olarak tasarlanıp uygulamaya geçilmiştir.

4.1.1. Leylek Figürü

Leylek, büyük ve uzun bacaklı, mevsimlik göç eden, çoğunlukla beyaz ancak kanadının ve kuyruğunun bir kısmı siyah bir kuş türüdür. Leylekler ortalama 1 metre boylarında ve 3 - 3,5 kilo ağırlıklarında olmaktadır. Leylekler genellikle güney kuzey doğrultusunda göç eden kuşlardır. Ancak Anadolu ve Avrupa'da istisnai bir durum olmaktadır. Ülkemizde ve Avrupa'da doğu batı yönlü göç yapanlar da bulunmaktadır. Leylekler göç ederken genellikle karaları takip ederek gitmektedirler. (<https://www.kuslar.gen.tr/kartal.html>) 01.07.2021

Resim 54: Leylek Figürü

(<https://www.kuslar.gen.tr/kartal.html>) 01.07.2021

Selçuklu çinlerinde kullanılmış olan Leylek figürü tarafımdan tasarlanmış yeni bir tasarımıdır. Bu tasarımda leyleğin hareket halindeki görüntüsünden yola çıkarak bir tasarım yaptım. Kanatlarını açmış uçarken alttan yukarı hareketi resmedilmiştir. Etrafındaki boşluklarda yıldız formunu tamamlayan kuşun dışında kalan alanlarda yıldız çiçeği kullanarak yapraklarla dairesel dönüşlerden meydana gelen kıvrımlarla zemin doldurulmuştur. Bitkisel motiflerin kullanımı ise bir yaprak kümesi ile başlamıştır.

Çizim 21: Leylek Figürü Tasarımı.

4.1.2. Kartal

Yırtıcı kuşların en büyüğü olan kartal, genelde dağlık ve ormanlık alanlarda yaşar. Etçil bir kuştur. Uzun ve kıvrık gagalı geniş kanatlı bir hayvandır. Dünyada uçarak en yükseğe çıkabilen kuş türüdür. Görme yetileri çok gelişmiş olan kartallar, çok yüksek tepelerde, kayalıkların en üst noktalarına yuva yaparlar ve oraya yumurtlarlar. Aile yaşantısı vardır. Ömürleri boyunca tek eşle yaşarlar ve aynı yuvayı kullanırlar. Yumurtaların kuluçka dönemi 7-8 hafta sürer. En fazla 3-4 yumurta yumurtlayan kartal, her üç saatte bir yumurta yapışmasını diye döndürürler, anne ve baba olarak yuvayı sırayla beklerler. Bu sürenin sonunda yumurtadan çıkan yavruların en iri olanı, diğer kardeşlerini yuvadan atar. Anne ve baba buna seyirci kalır, müdahale etmezler. Bu kartalların vahşi yaradılışlarının bir getirisi. Yaklaşık 4 ile 5 yaşına girmiş bir kartal tam olarak yetişkin sayılır. Bu yaştan sonra yetişkin tüyleri çıkar, kanat uzunluğu 2 metreye yaklaşır. Dünya üzerinde bilinen yaklaşık yirmi tür kartal yaşar. (<https://www.kuslar.gen.tr/kartal.html>) 16.06.202.

Resim 55:Kartal

(Kaynak: <https://twitter.com/mursiozberk>), 16.06.202.

Selçuklu çinilerinde kullanılmış olan Kartal kuşu tarafımdan tasarlanmış yeni bir tasarımıdır. Altı kollu yıldız merkezinde kartal figürüne yer verdim Selçuklu

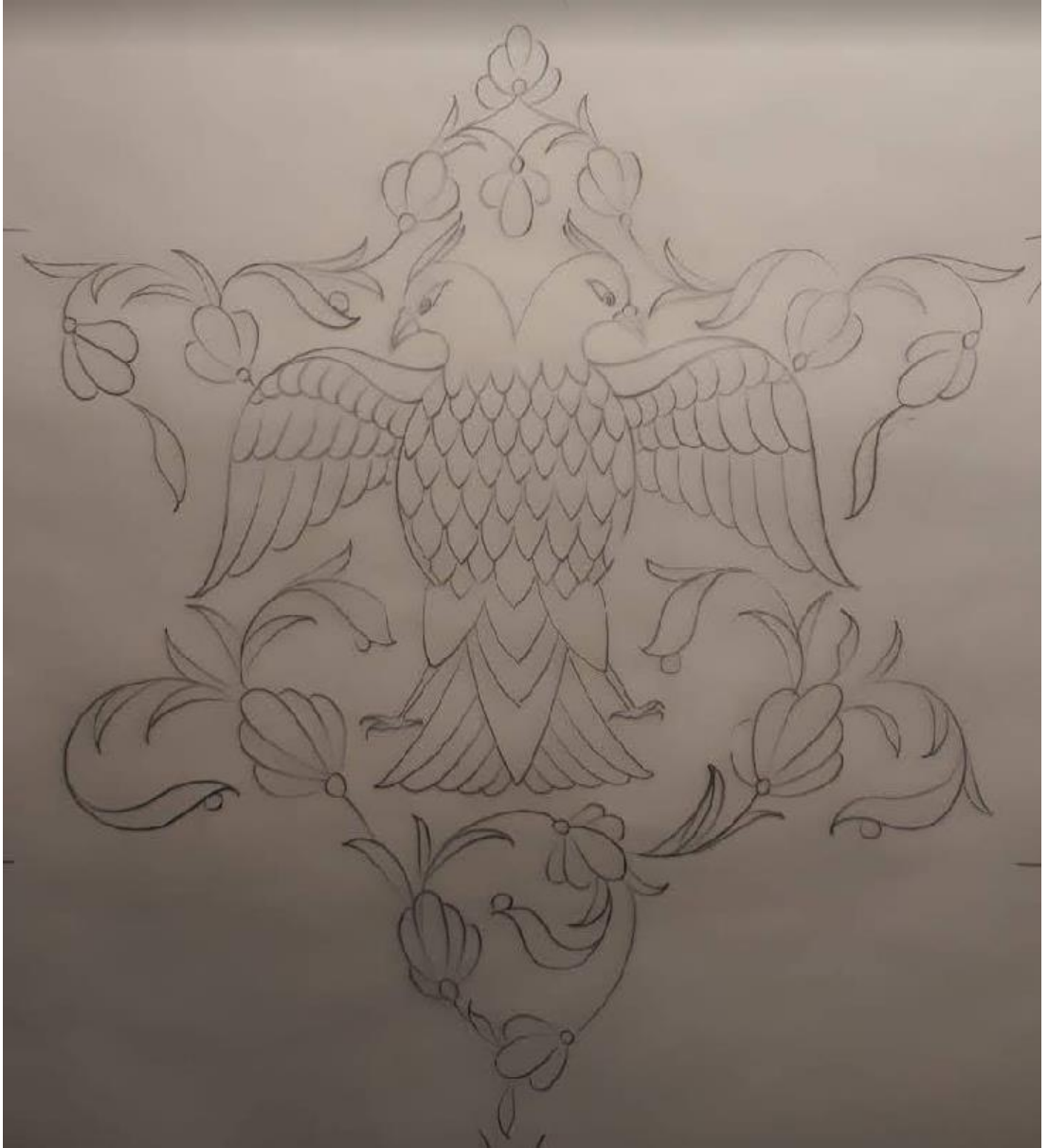
çinilerinde görüldüğü gibi kartal gövdesinden geriye doğru bir dönüşe sahip. Profilden görüntüsüne yer verdim kanadı damla formdadır. Kuşun dışında kalan alanlara ise yapraklar ve dallarla düzenledim. Bitkisel motiflerin kullanımı ise bir yaprak kümesi ile başlamıştır.

Çizim 22: Kartal Tasarımı.

4.1.3. Çift Başlı Kartal Figürü

Selçuklu çinilerinde kullanılmış olan çift başlı kartal figürünün tarafımdan tasarlanmış yeni bir tasarımıdır. Yıldız formunda yapmış olduğum tasarımın merkezinde stilize çift başlı kartala yer verdim. Çift başlı kartal Anadolu Selçuklularda oldukça önemli bir yere sahiptir Gövdesi cepheden başlamış, profilden verilmiş olan bu figürlerin gövdelerinde pul dokusu yer almıştır. Sivri biçiminde kulaklı, sivri gagalı, damla şeklinde bir gövdeye sahiptir. Bacaklar iki yana açıktır, pençeleri iridir. Kuşun dışında kalan alanlara ise yapraklar ve dallara yer verdim. Bitkisel motiflerin kullanımı ise iki ayrı yaprak kümesi ile başlattım.

Çizim 23: Çift Başlı Kartal Figürü Tasarımı.

4.1.4. Tavus Kuşu

Tavus kuşu Antik Yunanistan'da bir tanrıça simgesi olarak ifade edilmektedir. Antik Yunan tanrıçalarından olan Hera tavus kuşu ile simgelenmektedir. Özellikle tavus kuşunun kuyruğunda yer alan göz görünümündeki desenler bu simgenin bir hikayesini yansıtmaktadır. Hikayeye göre tanrıçaya hizmet eden çok gözlü dev Argos Hermes tarafından öldürülünce, tanrıçanın ölen devin gözlerini alarak tavus kuşunun kuyruğuna serptiği söylenmektedir. Tavus kuşu Yezidilikte de kendisine yer bulmuş olmaktadır.

Tavus Kuşu Türleri

Tavus kuşunun varlığı iki tür olarak bilinmektedir. Bunlardan ilki mavi tavus kuşu, diğeri de yeşil tavus kuşudur.

Mavi tavus kuşu: Genellikle Hindistan'ın alt kesimlerinde yaşamaktadır. Hindistan'ın ulusal kuşu olarak da gösterilmektedir. Bu anlamda Hint tavus kuşu olarak da söylenmektedir. Kurak, yarı kurak ve çalılık alanlarda yaşayan mavi tavus kuşu yuvasını yere yapmasına karşın ağaç tepelerine tünemektedir. Genellikle tohumla beslenen mavi tavus kuşu, bazı durumlarda böcek, meyve ve sürüngen yiyebilmektedirler.

Yeşil tavus kuşu: Burma'nın doğusundan başlayıp Cava'ya kadar uzanan alan içerisinde yaşayan bir tavus kuşu olmaktadır. Nesli tükenme tehlikesi altında olduğundan Dünya Koruma Birliği tarafından koruma altına alınarak avlanması yasaklanmıştır. Bu iki tavus kuşu türüyle birlikte Kongo tavusu olarak bilinen bir tür de bulunmaktadır. Bu tür 1936 yılında keşfedilmiş bir tavus kuşu türü olmaktadır. Tavus kuşu genel olarak tüylerinin güzelliği nedeniyle istenen bir kuş türü olmaktadır. Ancak özellikle hindilerle aynı familyadan olmalarından dolayı etleri de son derece lezzetli olmaktadır. Eski Roma döneminde tavus kuşu özel misafirlere ikram edilmiştir. Tavus kuşu çini sanatında da önemli yer edinmiş bir figür olmaktadır. Türk çini sanatı içerisinde özel hayvan figürü olarak tavus kuşu sıklıkla kullanılmıştır. . (<https://www.kuslar.gen.tr/kartal.html>) 17.06.202.

Resim 56:Tavus Kuşu

(<https://www.kuslar.gen.tr/kartal.html>) 16.06.2021

Selçuklu çinilerinde kullanılmış olan tavus kuşu tarafımdan tasarlanmış yeni bir tasarımıdır. Altı kollu yıldız merkezinde tavus kuşuna yer verdim. Selçuklu çinilerinde tavus figürüne oldukça yer verilmiştir. Tavus kuşun yandan geriye doğru bakarken ki profili resmedildi. Kuşun dışında kalan kısmı ise yapraklar, dallar ve pençerle yer verdim. Yapraklar kendi aralarında spiral dönüşler yaparken merkezlerine birer penç yerleştirdim.

Çizim 24: Tavus Kuşu Tasarımı.

4.1.5. Şahin

Şahin geniş kanatlara ve yanlara açılan yuvarlak kuyruklara sahip olan yırtıcı kuşlardandır. Ülkemizde yaşayan en büyük yırtıcı kuşlardan biri kızıl şahinlerdir. Özellikle Marmara Bölgesinde sıkça rastlanırlar. Avrupa, Afrika ve Orta Asya'da kendilerine yaşam alanları bulmuşlardır. Amerika kıtasında bulunanlar kızıl omuzları, kırmızı kuyrukları ve ayaklarındaki tüylerle bilinir. Kuzey bölgelerde yaşayanlar sürüler halinde göç eder.

Resim 57: Şahin (<https://www.kuslar.gen.tr/kartal.html>) 16.06.2021

Selçuklu çinilerinde kullanılmış olan şahin figürünün tarafımdan tasarlanmış yeni bir tasarımıdır. Altıgen yıldız formun merkezinde Şahin figürü kanatlarını açmış uçarken yandan yukarı hareketini resmettim. Bacaklar iki yana açıktır, pençeleri iridir. Kuşun dışında kalan kısımlar ise haşhaş bitkisine yer verdim. Bitkisel motiflerin kullanımı ise bir yaprak kümesi ile başlattım.

Çizim 25: Şahin Tasarımı

4.1.6. Diğer Tavus Kuşu Versiyonu

Selçuklu çinilerinde kullanılmış olan diğer Tavus kuşu versiyonu tarafımdan tasarlanmış yeni bir tasarımdır. Altıgen yıldız formun merkezinde diğer Tavus kuşu versiyonu figürü mevcuttur. Kuyruğu sırtına doğru kıvrılmıştır. Figürün dışında kalan yıldız form ise yapraklar ve dallarla bitkisel motifle yer verdim bitkisel motiflerin başlangıcı ise bir yaprak kümesi ile başladım.

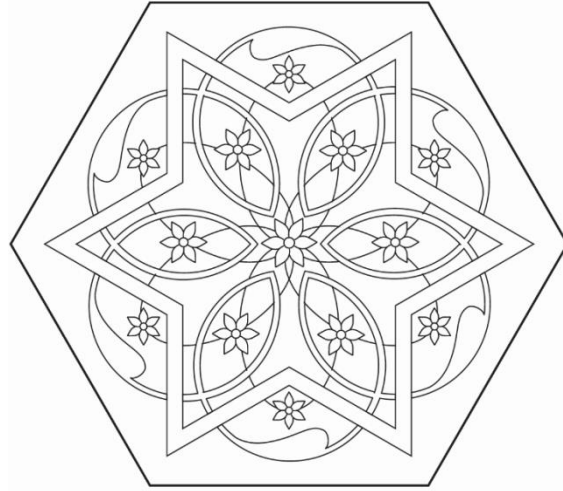

Çizim 26: Diğer Tavus kuşu versiyonu

4.2. ALTIGEN DESEN TASARIMLARI

4.2.1. Leylek Figürün Etrafındaki Altıgen Tasarım

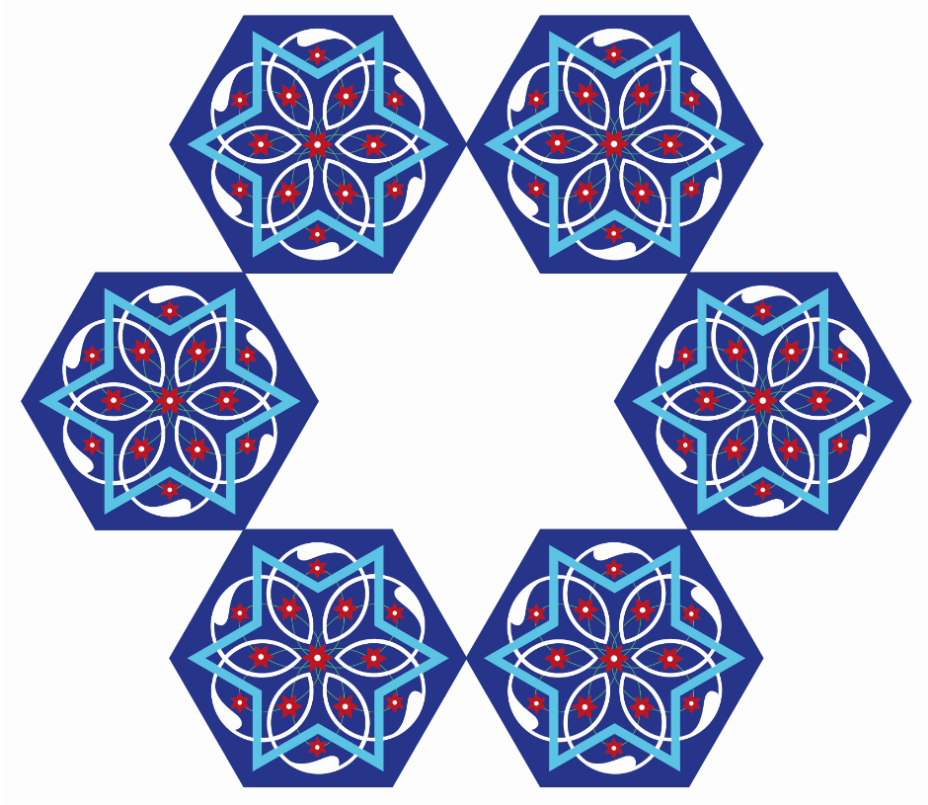
Yıldız formunun kenarlarından oluşan alanları altıgen geometrik formlu karolar elde edebilmek için ayrı bir tasarım yapılmıştır. Bu tasarımlarda her birinde farklı kurgu içinde kullanmış olunan yıldız sabit kalmış, rumi motifi baba nakkaş uslubuna göre dönüşler yapılmış, çiçek motiflerinde farklılıklar yapılmıştır. Altıgen çinileri altı adet yapılmış, yıldız formlarının kenarlarında kalan boşluklar doldurulmuştur. Dizilimlerine ve kullanım alanlarına göre farklılık gösterebilir.

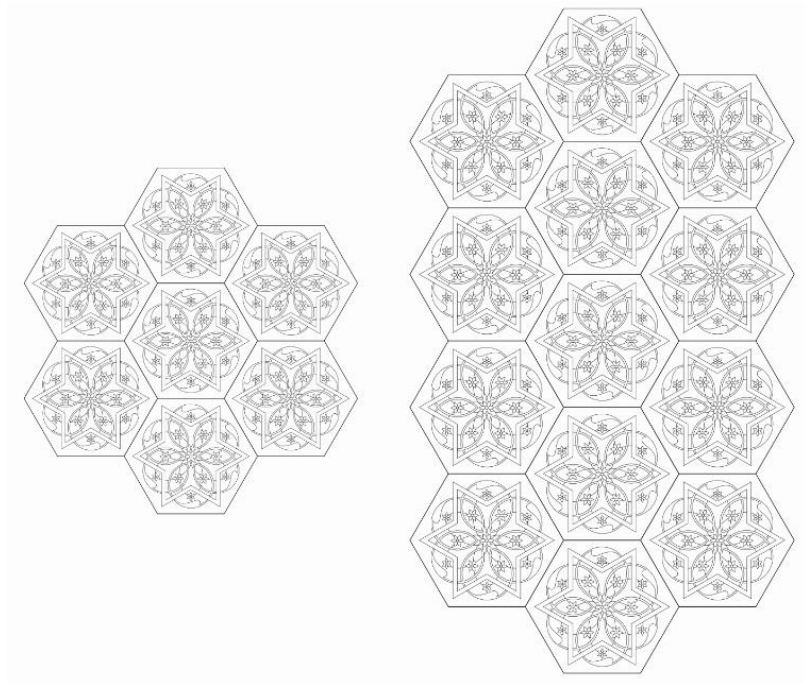
Çizim 27: Leylek Figürün Etrafındaki Altıgen Tasarım

Çizim 28: Leylek Figürün Etrafındaki Altıgen Tasarım Renklendirilmesi

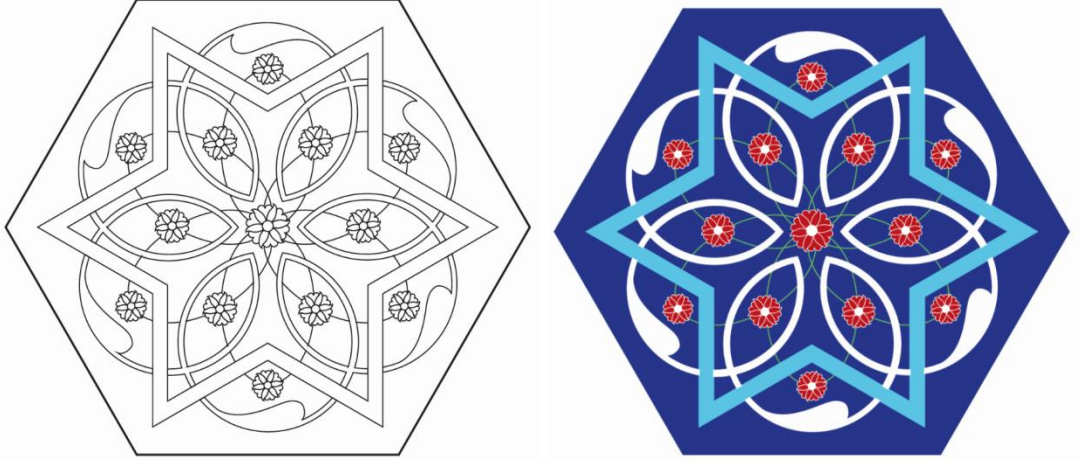

Çizim 29: Leylek Figürün Etrafındaki Altıgen Tasarım Renklendirilmesi

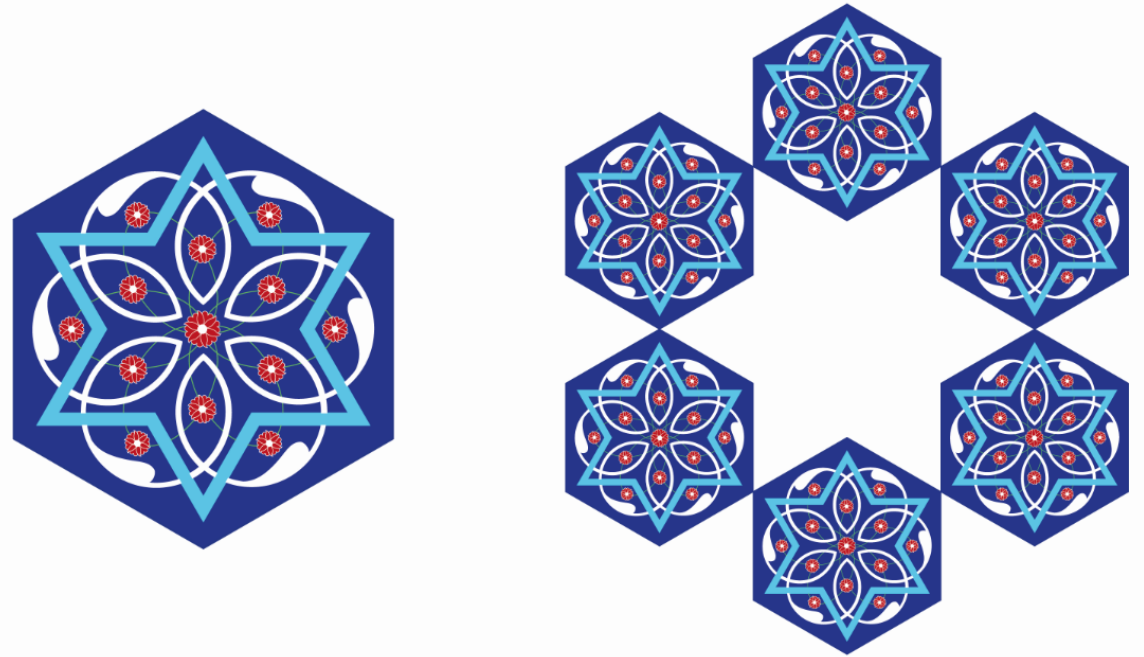

Çizim 30: Leylek Figürün Etrafındaki Altıgen Tasarım

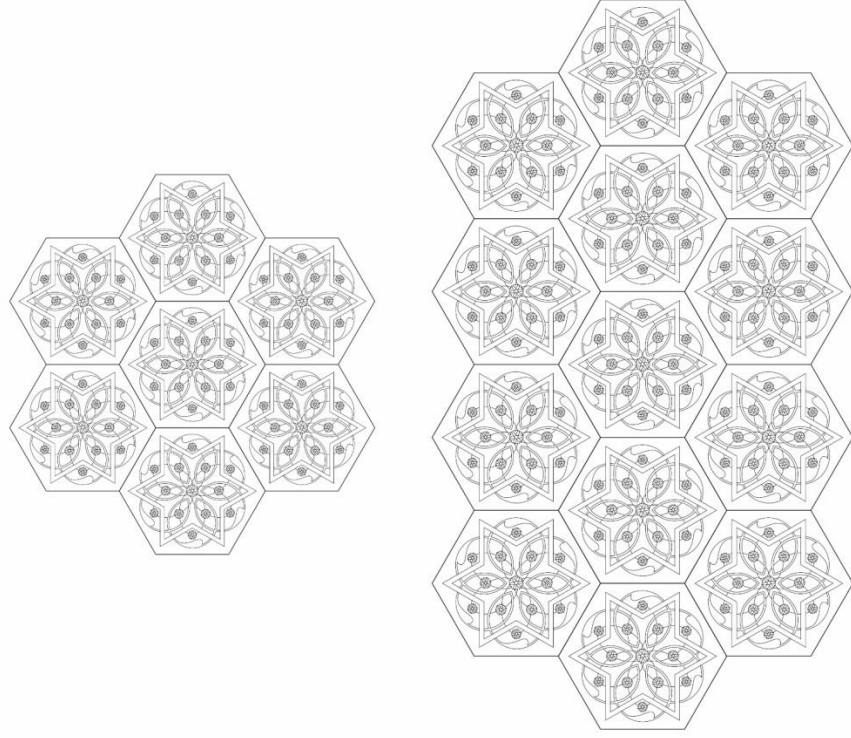
4.2.2. Kartal Kuşun Etrafındaki Altıgen Tasarım

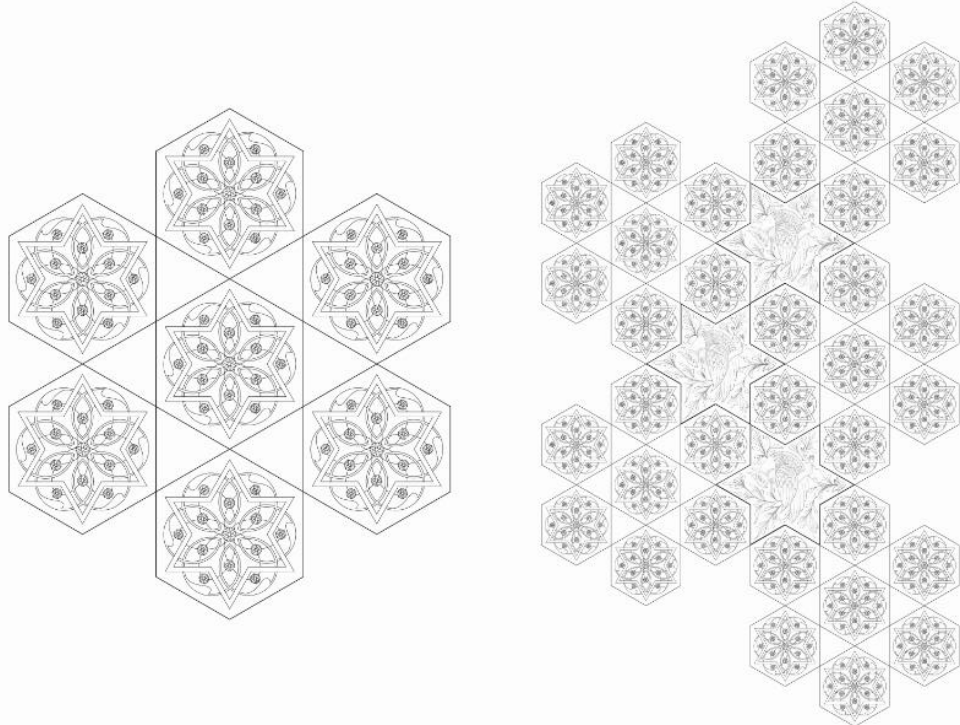
Çizim 31: Kartal Kuşun Etrafındaki Altıgen Tasarımı ve Renklendirilmesi

Çizim 32: Kartal Kuşun Etrafındaki Altıgen Tasarımın Renklendirilmesi

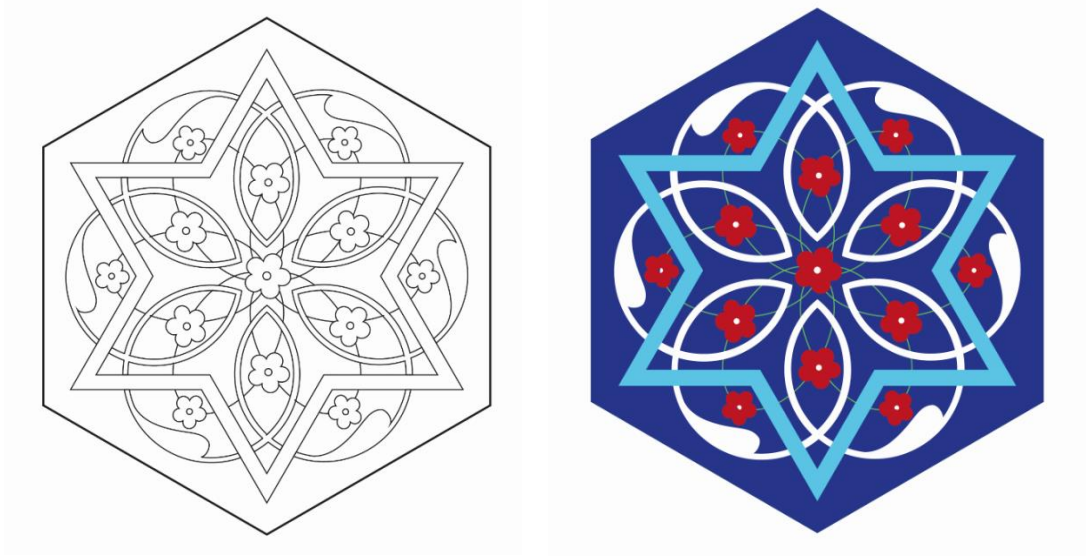

Çizim 33: Kartal Kuşun Etrafındaki Altıgen Tasarım

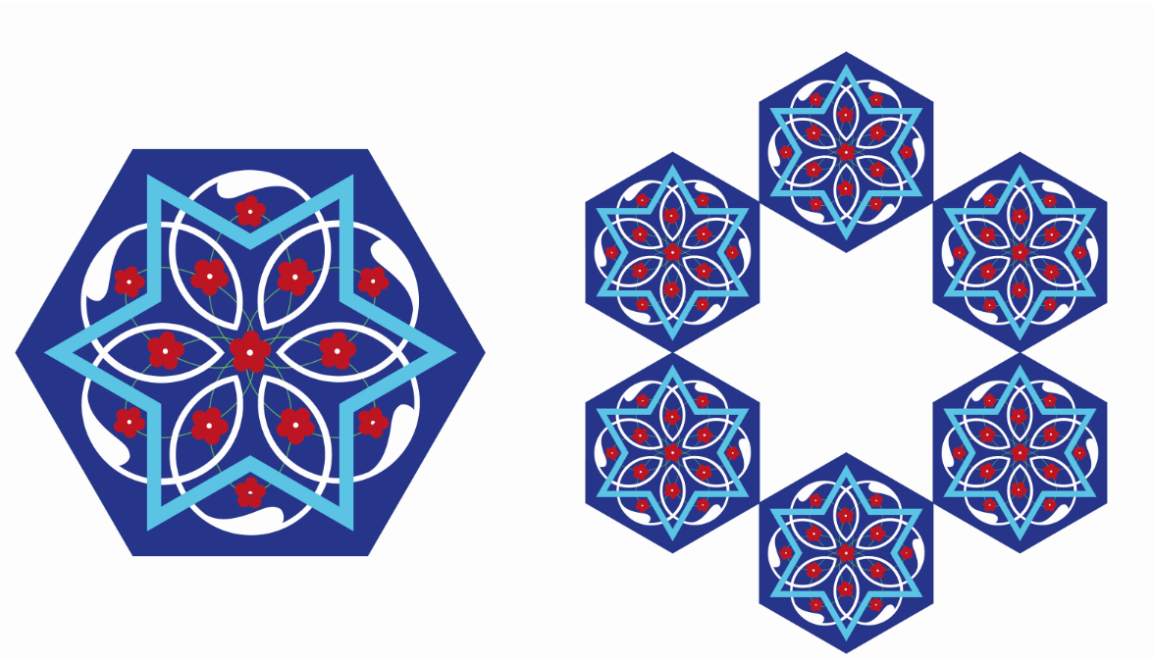

Çizim 34: Kartal Kuşun Etrafındaki Altıgen Tasarım

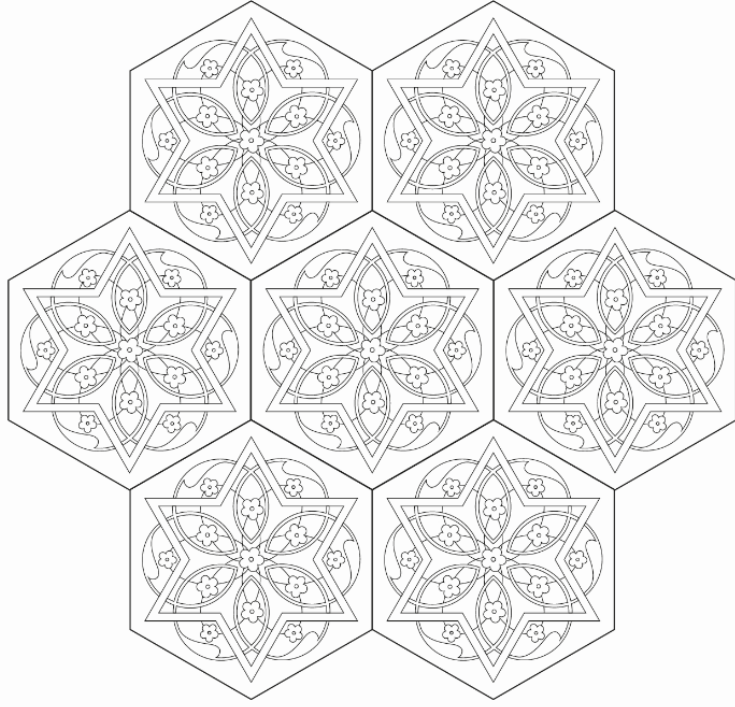
4.2.3. Tavus Kuşun Etrafındaki Altıgen Tasarım

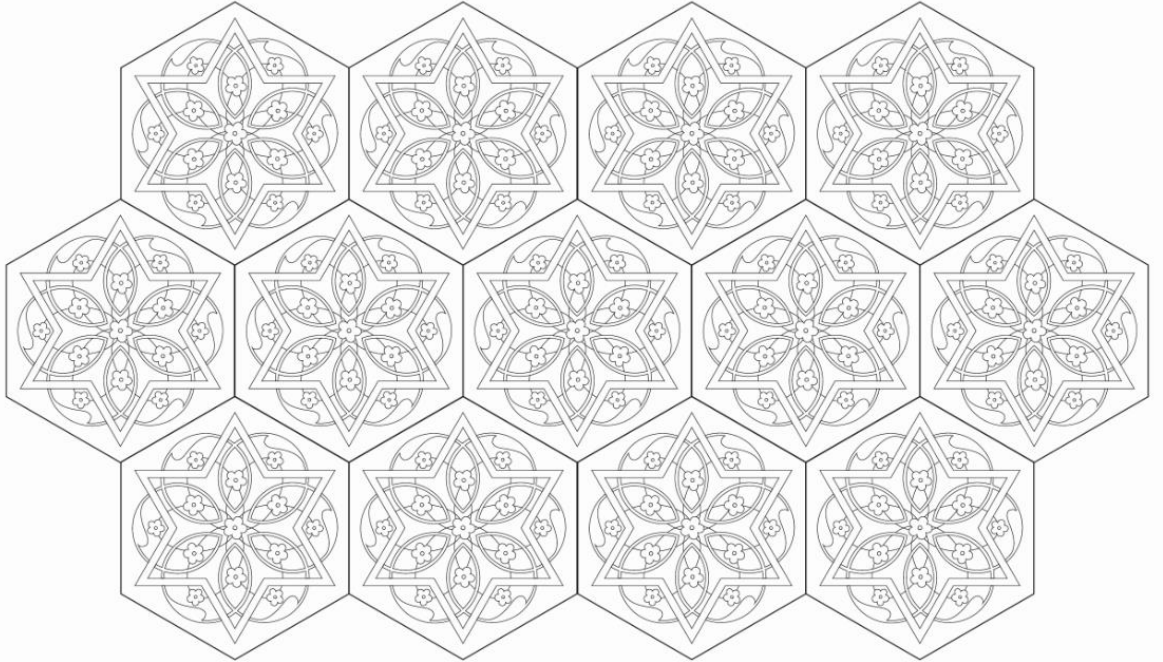
Çizim 35: Tavus Figürün Etrafındaki Altıgen Tasarımı ve Renklendirilmesi

Çizim 36: Tavus Kuşun Etrafındaki Altıgen Tasarımın Renklendirilmesi

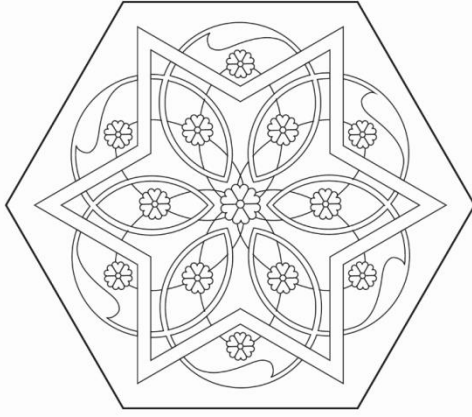

Çizim 37: Tavus Kuşun Etrafındaki Altıgen Tasarım

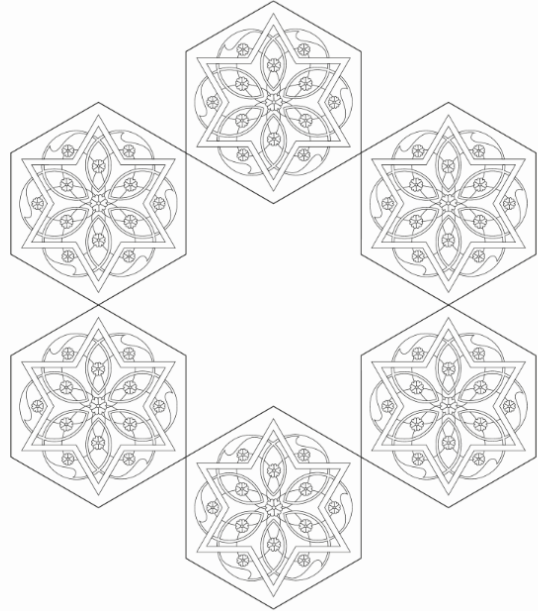

Çizim 38: Tavus Figürün Etrafındaki Altıgen Tasarım

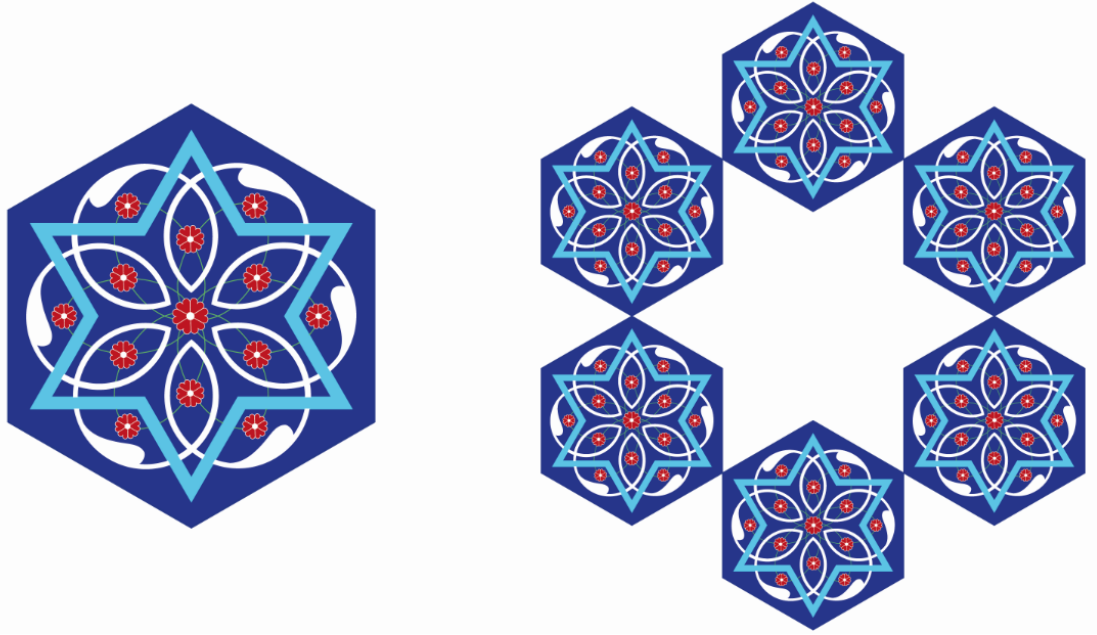
4.2.4. Çift Başlı Kartal Figürün Etrafındaki Altıgen Tasarım

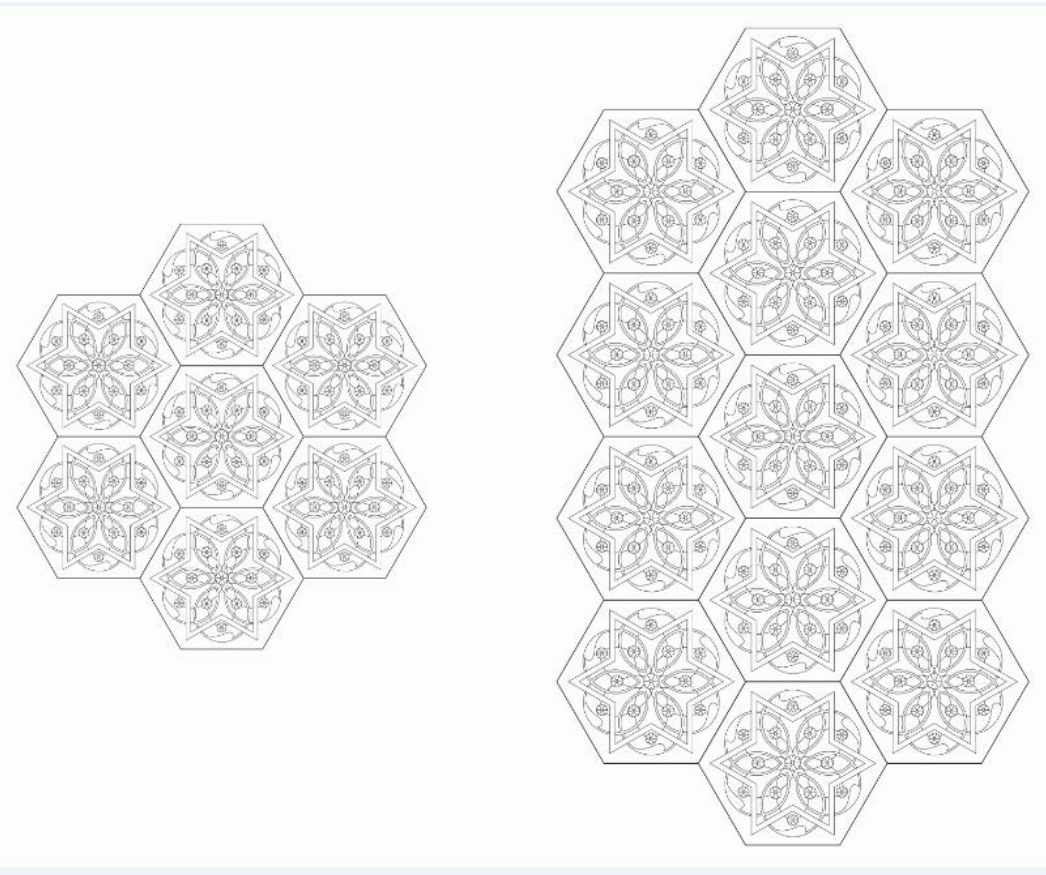
Çizim 39: Çift Başlı Kartal Figürün Etrafındaki Altıgen Tasarımı ve Renklendirilmesi

Çizim 40: Çift Başlı Kartal Figürün Etrafındaki Altı Gen Tasarım

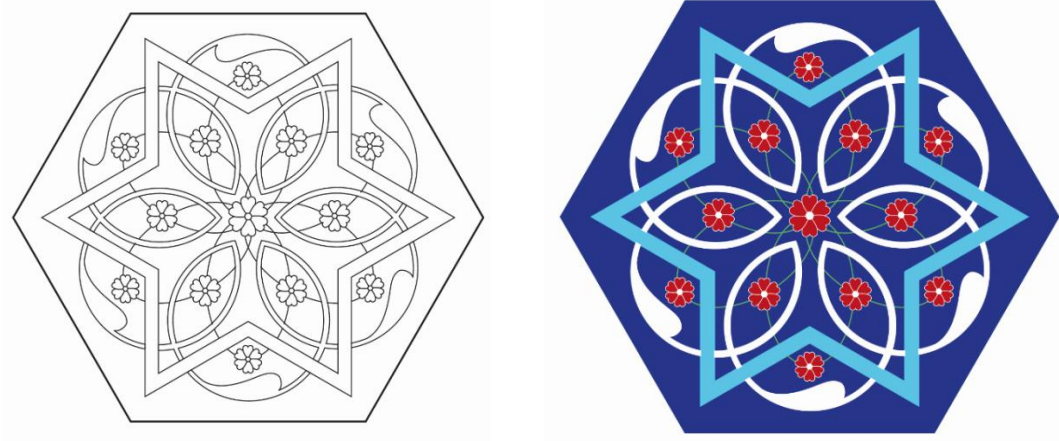

Çizim 41: Çift Başlı Kartal Figürün Etrafındaki Altıgen Tasarımın Renklendirilmesi

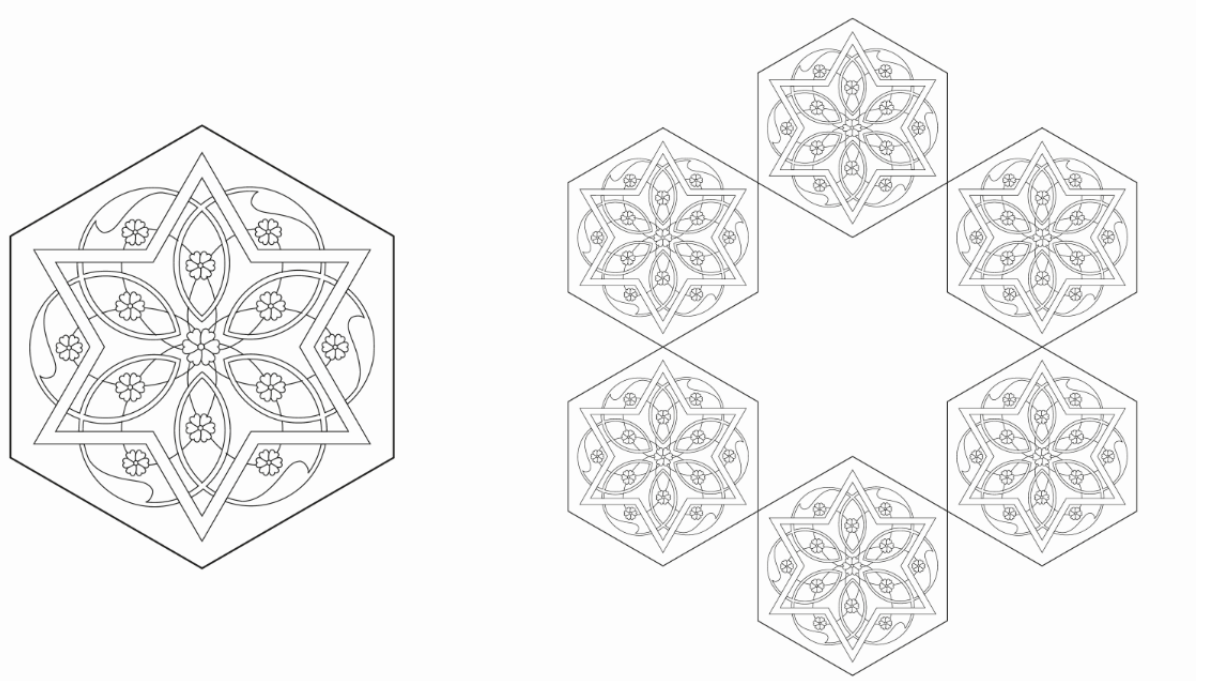

Çizim 42: Çift Başlı Kartal Figürün Etrafındaki Altıgen Tasarım

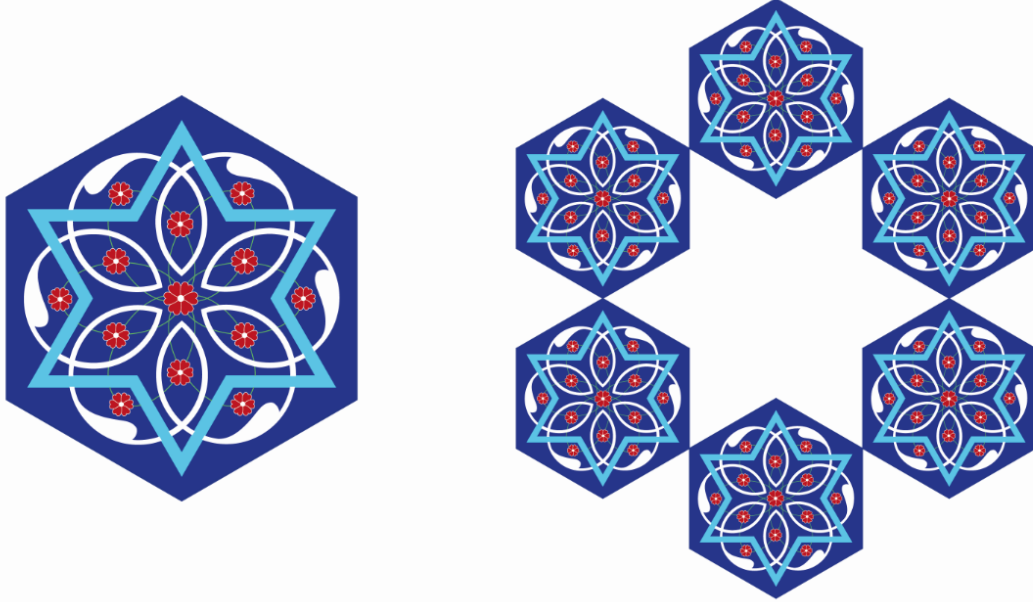
4.2.5. Şahin Kuşun Etrafındaki Altıgen Tasarım

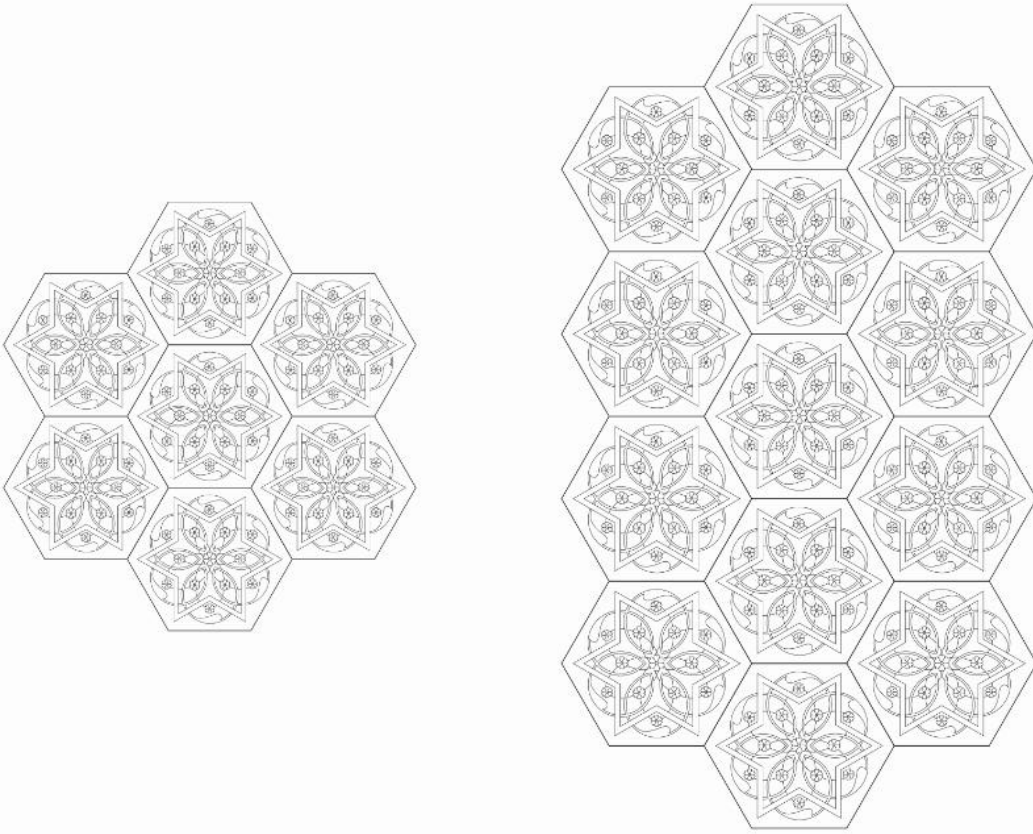
Çizim 43: Şahin Kuşun Etrafındaki Altıgen Tasarımı ve Renklendirilmesi

Çizim 44: Şahin Kuşun Etrafındaki Altı Gen Tasarım

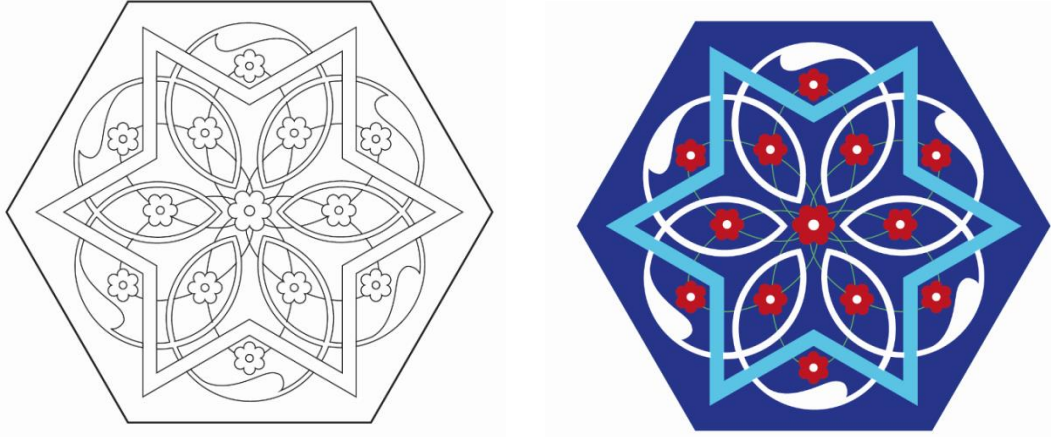

Çizim 45: Şahin Kuşun Etrafındaki Altıgen Tasarımın Renklendirilmesi

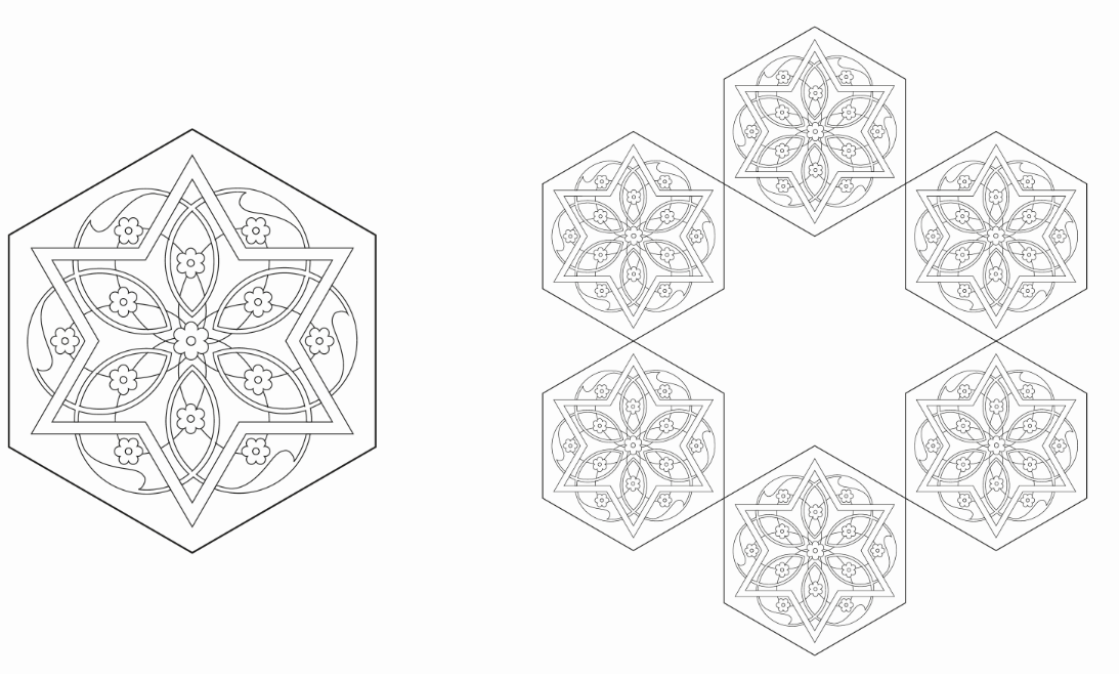

Çizim 46: Şahin Kuşun Etrafındaki Altıgen Tasarımı

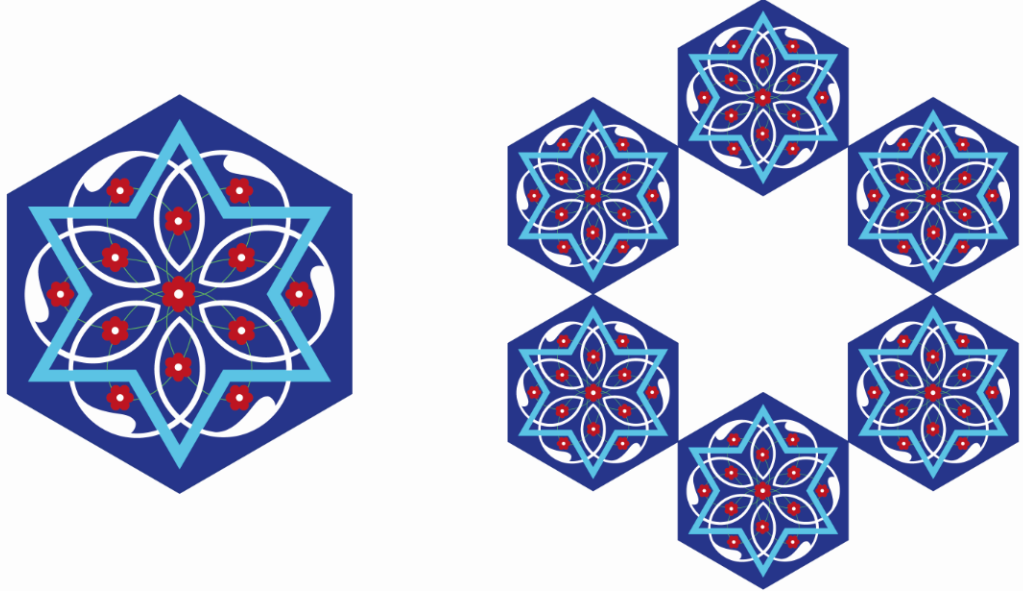
4.2.6. Diğer Tavus kuşu Altıgen Tasarımı

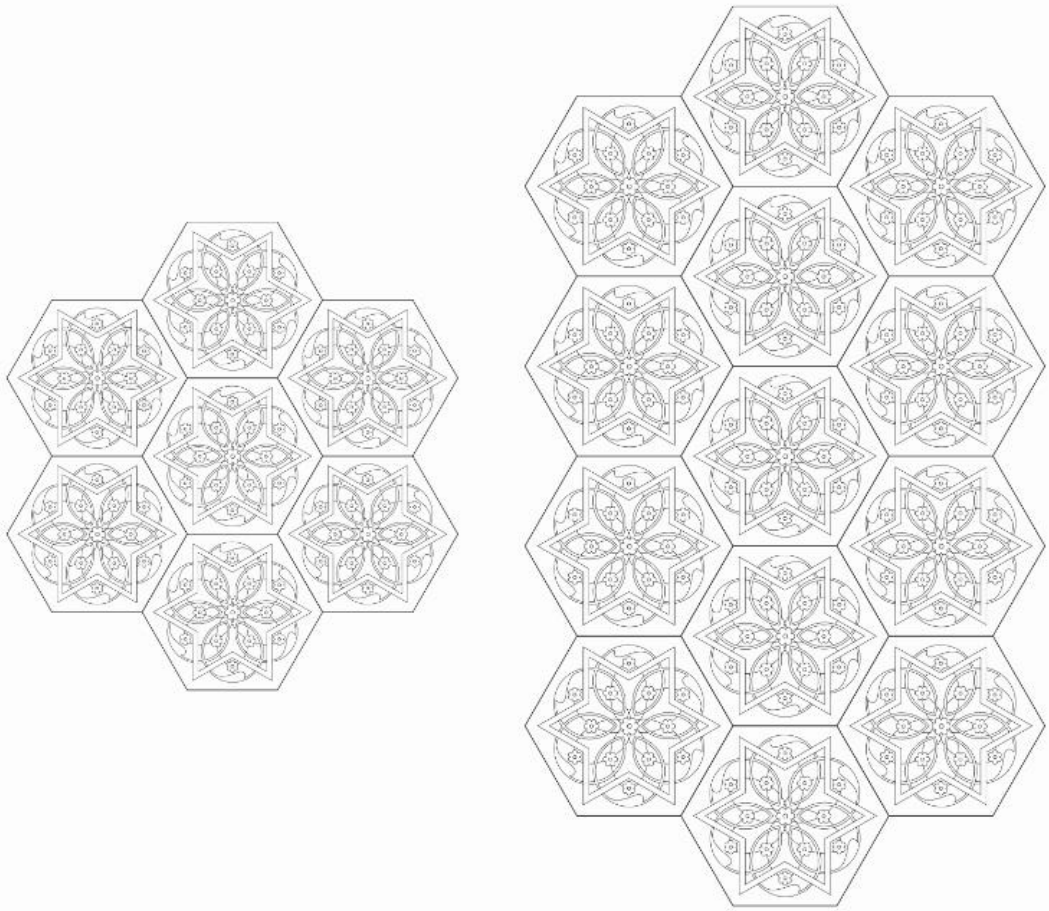
Çizim 47: Diğer Tavus Kuşu Versiyonu Etrafındaki Altıgen Tasarımı ve Renklendirilmesi

Çizim 48: Diğer Tavus Kuşu Versiyonu Etrafındaki Altıgen Tasarımı ve Renklendirilmesi

Çizim 49: Diğer Tavus Kuşu Versiyonu Etrafındaki Altıgen Tasarımı ve Renklendirilmesi

Çizim 50: Diğer Tavus Kuşu Versiyonu Etrafındaki Altıgen Tasarımı

4.3. ALTIGEN ALÇI KALIPLARI

Yıldız formları için her bir farklı uygulamaya farklı kalıplar oluşturulmuştur, bu nedenle de altı çeşit farklı kalıba yer verilmiştir. Her kalıptan 10'ar adet basılarak bu yıldız formunun kalan alanlardaki boşluklara monte edilmek üzere tasarlanmıştır.

Resim 58: Leylek ve Kartal Kuşun Etrafındaki Altıgen Alçı Kalıparı

Resim 59: Tavus Kuşu ve Çift Başlı Kartal Figürün Etrafındaki Altıgen Alçı Kalıbı

Resim 60: Şahin Kuşu ve Diğer Tavus Kuşu Etrafındaki Altıgen Alçı Kalıbı

Resim 61: Tasarımlar İçin Yapılan Alçı Kalıpları

4.4. FIRIN ÖNCESİ BASILMIŞ ALTİGEN FORMLAR

Yıldız formları için her bir farklı uygulamaya farklı kalıplar oluşturulmuştur, bu nedenle de altı çeşit farklı kalıba yer verilmiştir. Her kalıptan 10'ar adet basılarak bu yıldız formunun kalan alanlardaki boşluklara monte edilmek üzere tasarlanmıştır. Alçı kalıbı alındıktan sonra kalıpların içine önceden yoğurulmuş kil alçı kalıpların içine basıp, Lastik tokmak ile sıkıştırılıp, merdane yardımı ile düzeltilip kalıbı ters çevrilerek elde edilir. Daha sonra kurutulmaya bırakılır. Kuruduktan sonra Rötüş yapılır.

Resim 62: Leylek Figürün Etrafındaki Tasarımın Fırın Öncesi Hali (Bisküvi)

Resim 63: Leylek Figürün Etrafındaki Tasarımın Fırın Öncesi Hali (Bisküvi)

Resim 64: Kartal Kuşun Etrafındaki Tasarımın Fırın Öncesi Hali (Bisküvi)

Resim 65: Tavus Kuşun Etrafındaki Tasarımın Fırın Öncesi Hali (Bisküvi)

Resim 66: Çift Başlı Kartal Figürün Etrafındaki Tasarımın Fırın Öncesi Hali (Bisküvi)

Resim 67: Şahin Kuşun Etrafındaki Tasarımın Fırın Öncesi Hali (Bisküvi)

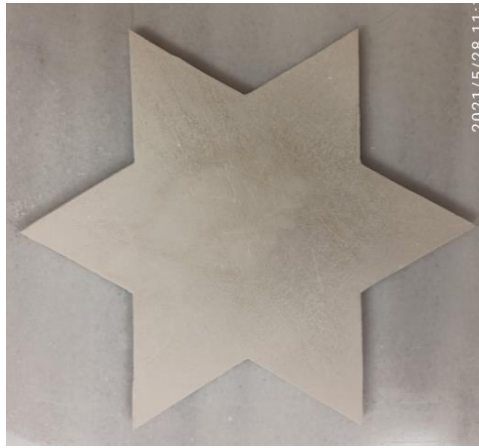
Resim 68: Diğer Tavus Kuşu versiyonu Etrafındaki Tasarımın Fırın Öncesi Hali (Bisküvi)

Resim 69: Diğer Tavus Kuşu Versiyonu Etrafındaki Tasarımın Fırın Öncesi Hali (Bisküvi)

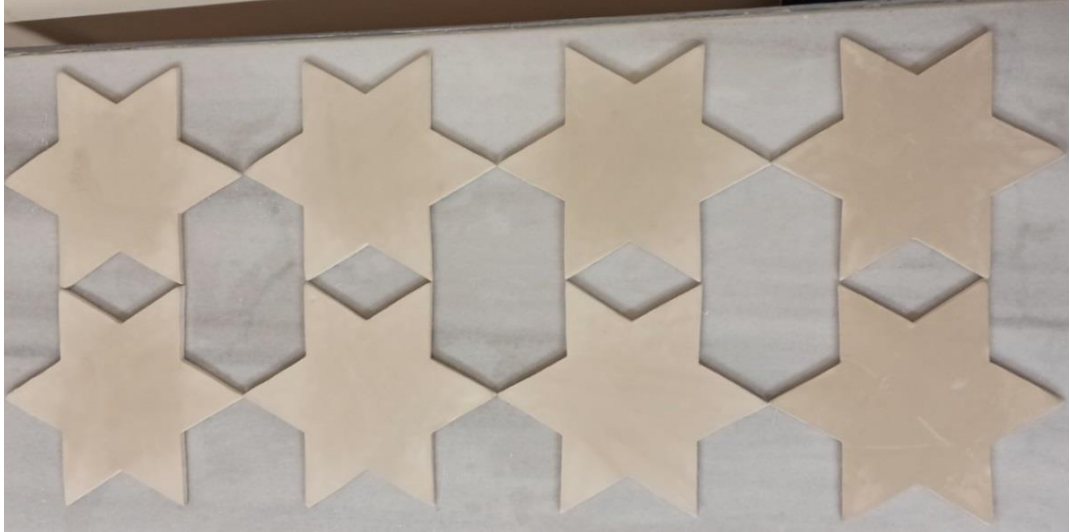
Resim 70:Yıldız Alçı Kalıbı ve Çamur Basımı

Resim 71: Yıldız Alçı Kalıbından Çıkarırken

Resim 72: Yıldız Rötüş Yapılırken

Resim 73: Yıldız Rötüş Yapılırken

Resim 74: Rötüş Yapılırken

4.5 BİSKÜVİ PİŞİRİMİ

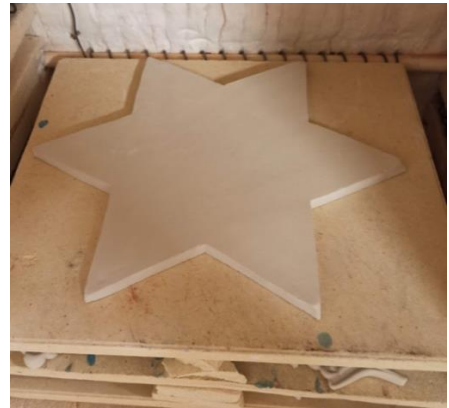
Resim 75:Bisküvi Pişirimi

Resim 76: Bisküvi Pişirimi

Resim 77: Bisküvi Pişirimi

4.6 REKLENDİRME

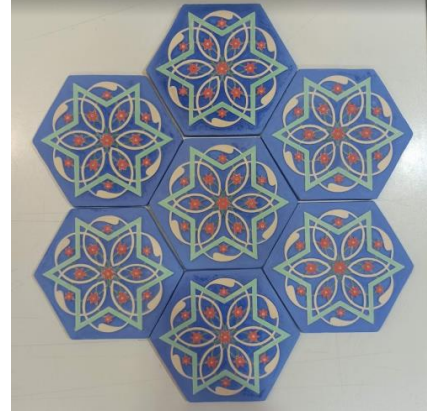
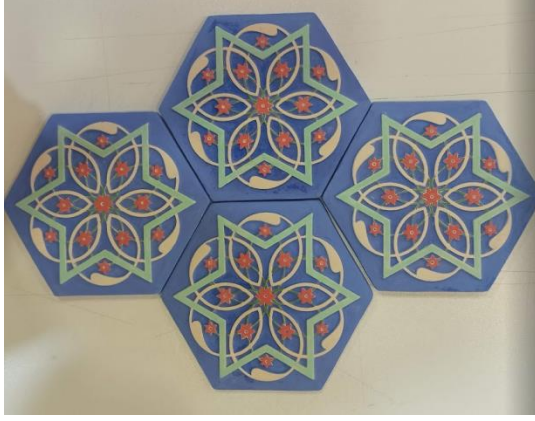
Resim 78: Leylek ve Kartal Kuşun Renklendirilmesi.

Resim 79 : Tavus Kuşu ve Çift Başlı Kartal Figürün Renklendirilmesi

Resim 80: Şahin Kuşu ve Diğer Tavus Kuşu Versiyonu Renklendirilmesi.

Resim 81: Leylek Figürün Etrafındaki Altıgenin Renklendirilmesi

Resim 82: Kartal ve Tavus Kuşu Etrafındaki Altıgenin Renklendirilmesi

Resim 83: Çift Başlı Kartal ve Şahin Kuşu Etrafındaki Altıgenin Renklendirilmesi

Resim 84: Diğer Tavus Kuşu Versiyonu Etrafındaki Altıgen Tasarım Renklendirilmesi

Resim 85: Boyama Süreci

Resim 86: Boyama Süreci

4.6 SIRLAMA

Resim 87: Sırlama

Resim 88: Sırlama

Resim 89: Yıldız Formlar

4.7 FIRIN SONRASI

Resim 90: Kartal Fırın Sonrası

Resim 91: Kuşların Etrafındaki Altıgen Tasarımın Fırın Sonrası

Resim 92: Kartal Kuşu ve Altıgen Tasarımın Fırın Sonra

Resim 93: Lylek Figürü Fırın Sonrası

Resim 94: Kuşların Etrafındaki Altıgen Tasarımın Fırın Sonrası

Resim 95: Leylek Figürü ve Altıgen Tasarımın Fırın Sonra

Resim 96: Tavus Figürü Fırın Sonrası

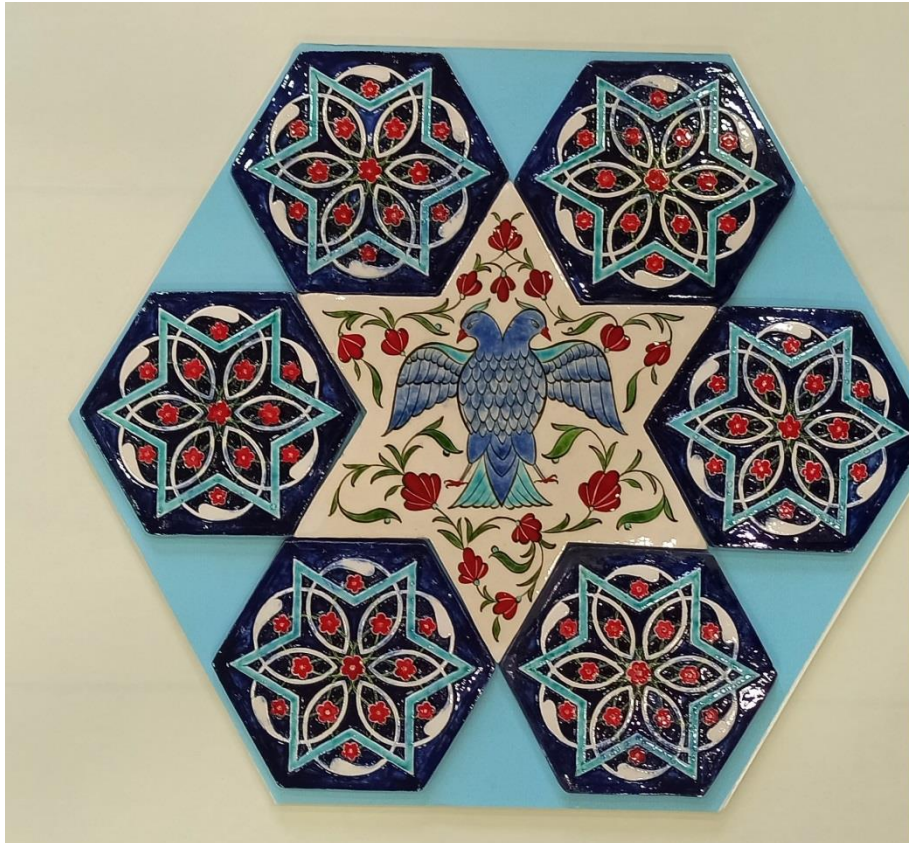
Resim 97: Kuşların Etrafındaki Altıgen Tasarımın Fırın Sonrası

Resim 98: Tavus Figürü ve Altıgen Tasarımın Fırın Sonra

Resim 99: Çift Başlı Kartal Fırın Sonrası

Resim 100: Çift Başlı Kartal Figürü ve Altıgen Tasarımın Fırın Sonra

Resim 101:Şahin Figürü Fırın Sonrası

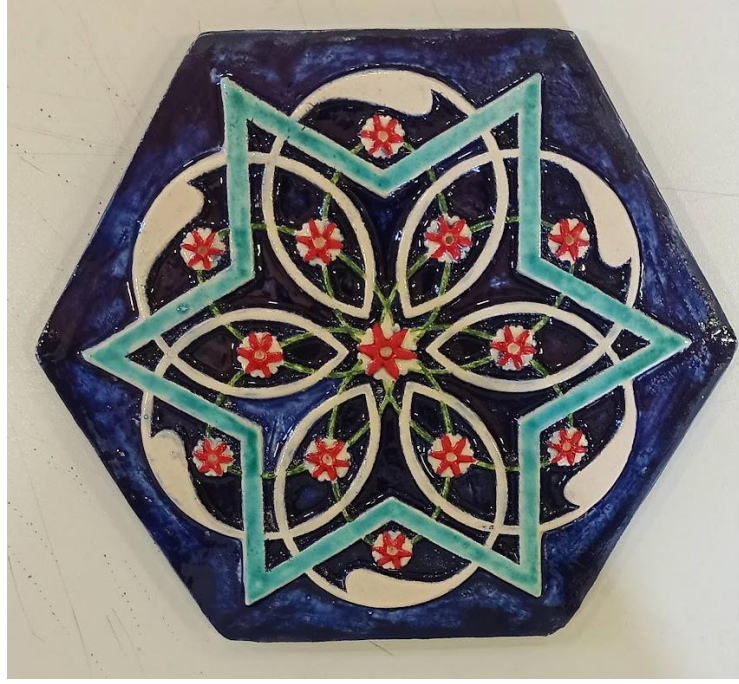
Resim 102: Kuşların Etrafındaki Altıgen Tasarımın Fırın Sonrası

Resim 103: Şahin Figürü ve Altıgen Tasarımın Fırın Sonra

Resim 104: Diğer Tavus Kuşu versiyonu Fırın Sonrası

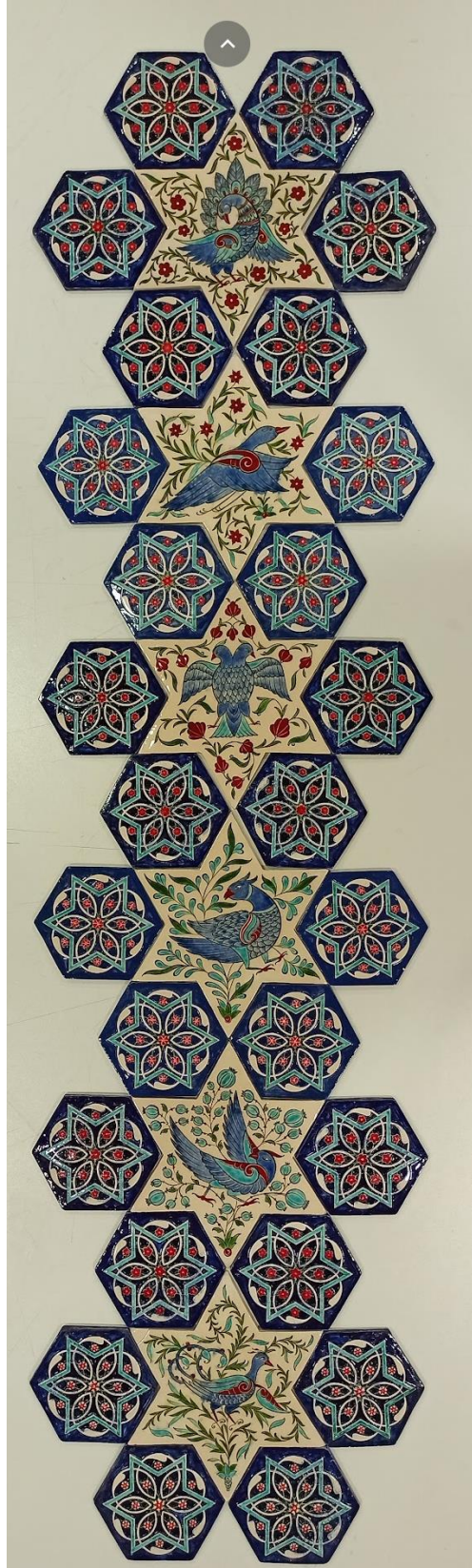
Resim 105: Kuşların Etrafındaki Altıgen Tasarımın Fırın Sonrası

Resim 106: Diğer Tavus Kuşu Versiyonu ve Altıgen Tasarımın Fırın Sonra

Resim 107: Genel Görüntüsü 1

Resim 108:Genel Görüntüsü 2

SONUÇ

Anadolu kapılarını Türkler'e Selçuklu Devleti ile açılmıştır. Selçuklular 1071 Malazgirt Zaferinden sonra Anadolu'ya yerleşmiş, bölgede mimari ve sanat alanında yeni yapılaşmalarla değişiklikler ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Hem İslami değerleri hem de Türklerin izlerini cömert bir şekilde yansıtan Anadolu Selçuklu dönemi sultanları, banileri ve sanatçıları, birçok sayıda eser ile açık hava müzesi görüntüsü yaratarak, Anadolu topraklarına miras bırakmışlardır. Anadolu Selçuklu dönemi eserlerinin kendine özgü üslubu ile anılması, anlaşılması, hem Türk hem de dünya tarihi açısından oldukça önemlidir.

Türklerin sanat anlayışında, Orta Asya izleri görülmektedir. Türk sanatına genel olarak bakıldığında İslâmiyet öncesi dönem, özellikle Şamanizm'den etkilenecek yapılmış olan mitolojik ve kozmolojik anlam içeren figürler, Anadolu öncesi eserlerde açık biçimde yansıtılmıştır.⁵⁸ İslamiyet'le birlikte kısıtlayıcı bir etki ortaya çıkmış, bu etkinin özellikle Anadolu Selçuklu Döneminde başladığı görülmektedir.

Anadolu Selçuklularında mimari alanda yapılan farklı binalarda, birbirinden farklı tekniklerde ve üsluplarda bezeme türleri uygulanmıştır. Bezeme sanatında geometrik desenlerin de kullanılmasıyla birlikte, çini sanatının, İslami kurallara aykırı olmaması, süslemelerde yaygınlaşması sebep olmuştur. Çiniler idari ve kamu yapılarında, saraylarda ve dini mimarilerde farklı şekillerde uygulanmıştır. Dini ve resmi binalarda daha çok bitkisel motifler, rumi desenleri, yazı karakterleri ve geometrik uygulamalar yapan Selçuklu ressamaları, saray duvarlarına doğal yaşamları içerinden figürler dünyasını masalımsı ve ritmik bir şekilde resmetmişlerdir.

Yıldız formu, kare formu ve haçvari formlar üzerinde uygulanmış olan saray çinileri sıraltı ve lüster tekniğinde yapılmıştır. Bu çinilerden günümüze gelmiş olanlar; Konya Karatay Medresesi Müzesi, Türk İslam Eserleri Müzesi, Çinili Köşk, Antalya Müzesi, Türk İnşaat ve Sanat Eserleri Müzesi, Londra Victoria And Albert Müzesi, Berlin İslam Sanatı Müzesi, Paris Müzesinde sergilenmektedir.

Gün yüzüne çıkarılmış olan bu çinilerde kullanılan figürler genel olarak stilize edilmiş ve ikili uygulanmıştır. En önemli örneklerinden biri, Orta Asya Türk mitolojisinde koruyucu ve gökyüzü hâkimi olarak kabul edilen çift başlı kartal figürüdür.⁵⁹ Çift başlı kartal başta olmak üzere, yırtıcı bütün kuşların sanat

⁵⁸Zekiye Tunç, Şamanizm Üzerine Bir Araştırma, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Elazığ, 2007, s. 34.

⁵⁹Rüçhan Arık, Kubad Âbad, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2000, s. 54.

eserlerinde stilize biçimde kullanımı, güç, kudretin diğer hükümdarlar üzerinde oluşan etkinin ve yüceliğin simgeleştirilmesi amacındandır.

Kubadabad Sarayı çinilerinde geçmiş Türk Tarih izleri olduğu kadar, Bizans, Hristiyan ve İslam geleneğine ait figürler de bulunmaktadır. İnsan başlı kuşkanatlı olan Siren kuşu bunun en güzel örneğidir. Anadolu Selçuklu dönemi sanatında Kubadabad sarayı çinilerinde görülen bu stilizasyon, Bizans, Hristiyan, İslam ve Eski Türk Sanat anlayışının bileşimi olarak değerlendirilebilir.⁶⁰

Kubad Abad Sarayı Yıldız formlu çiniler, kazı başkanı ve 18 Mart Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Rüçhan Arık tarafından yapılan kazılarda bulunmuştur. Şu ana kadar toplanmış olan çiniler içerisinde incelemiş olduğum kuş içerikli çiniler arasında; 33 adet çift başlı kartal figürü, bunlardan 21 tanesinin göğsüne yazı yazılmıştır, 12 tanesi haçvari ve turkuaz sırlıdır. 5 adet Şahin figürü incelenmiştir. Kuş figürü olarak 21 adet görülmüştür, bunlardan 5 tanesi sırt sırta dönük, 8 tanesi yüz yüze bakmakta, 6 tanesi tek olarak işlenmiştir. Tavus kuşu figürü olarak 13 adet incelenmiştir, bunlardan 2 tanesi yüz yüze, 1 tanesi sırt sırta, 7 tanesi tek, 3 tanesi’de birbirine dolanmış olarak resmedilmiştir. 11 adet Leylek figürünün 9 tanesi tek, 2 tanesi yüz yüze dolanmış şekilde uygulanmıştır. 2 adet Ördek figürü tespit edilmiştir. 8 adet Siren figürü tespit edilmiştir. Siren figürlerinden 3 tanesi cepheden, 3 tanesi sağa dönük, 2 tanesi sola dönük biçimde resmedilmiştir. İncelenenler arasında yıldız formlu karolardan 45 tanesi, haçvari karolardan 9 tanesi, kare şeklindeki karolardan 6 tanesinin kenarları tahrip olmuştur. Bu çinilerde patlıcan moru, siyah, turkuaz, kobalt mavisi renkleri kullanılmıştır, yıldız formlu çinilerde şeffaf sır, haçvari çinilerde turkuaz renkli sır uygulanmıştır⁶¹.

Kubad Abad saraylarında bulunan bu kuş figürlü çiniler incelendikten sonra, yeni tasarım arayışlarına ve uygulamalarına gidilmiştir.

⁶⁰Esra Bulduk, Anadolu Selçuklu Dönemi Kubadabad Sarayı Çini Figürlerinin Göstergibilimsel Açıldan İncelenmesi, *Yüksek Lisans Tezi*, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Resim Anabilim Dalı, İstanbul, 2018, s. 122.

⁶¹ Rüçhan Arık, Kubad Âbad, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2000, s. 71-208.

KAYNAKÇA

- BAŞ, A.** Tarihi Kaynaklar ve Kazılar Işığında Bir Selçuklu Sarayı: Keykubadiye, USAD.
- ARIK, O.** (2007). “*Anadolu Selçuklu Toplum Hayatında Çini*”, *Anadolu Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı*, Ed. Gönül ÖNEY- Zehra ÇOBANLI, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- ARIK, R.** (2000). Kubadabad, *Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları*, İstanbul.
- ARIK, R.** (2007). “*Selçuklu Saraylarında Çini*” *Anadolu Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı*, Ed. Gönül ÖNEY- Zehra ÇOBANLI, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- ÇAYCI, A.** (2002). Anadolu Selçuklu Sanatında Gezegen ve Burç Tasvirleri, *Kültür Bakanlığı Yayınları*, 2911, Sanat Eserleri Dizisi: 420. Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- ÇEKEN, M.** (2007). “*Kubad Abad Sarayı Kazısı Selçuklu Seramikleri*”, *Anadolu'da Türk Çini ve Seramik Sanatı*, Ed. Gönül ÖNEY- Zehra ÇOBANLI, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- ÇEKEN, M.** (2007). “*Selçuklu ve Beylikler Devri Çinilerinde Malzeme, Teknik ve Fırınlara Dair Bazı Tespitler*”, *Anadolu Toprağının Hazinesi Çini (Selçuklu ve Beylikler Dönemi Çini)*, Kale Gurubu Kültür Yayınları, İstanbul.
- ÇORUHLU, Y.** (2000). Türk Mitolojisinin Ana Hatları, *Kabalıcı Yayınevi*, İstanbul.
- DURSUN, Ş., DURAN, R., BAŞ, A.** (2014-2017), “*Keykubadiye Sarayı Figürlü Çinileri*” *Sanat Tarihi Dergisi*, 388.
- GÜNDOĞDU, H.** (1993). “İkonografik Açından Türk Sanatında Rumi ve Palmetler” *Sanat Tarihinde İkonografi*, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara.
- GÖKSU, E.** (2016). “Çift Başlı Kartal ve Anadolu Selçukluları”, *USAD Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, 5, Konya, 117-141.
- KAVUNCUOĞLU, P. A.** (2003). *Selçuklu Dönemi Konya ve Yöresi Çini ve*

Seramiklerindeki Sembolik Motiflerin Günümüz Kültür ve Sanat Eğitimindeki Yeri ve Önemi. Yüksek Lisans Tezi, T.C. Gazi Üniversitesi, Seramik Eğitimi Anabilim Dalı, Ankara.

AYDUSLU, N. Bir Selçuklu Çini Tekniği; Sır Kazıma, Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Seramik Bölümü.

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/28717>

ÖNDER, M. (1988). “Selçuklu Kubad Abad Sarayı Çinileri”, *Selçuk Dergisi*, 3, Konya, Haziran, 31-39.

ÖNEY, G. (1987). İslam Mimarisinde Çini, *Ada Yayınları*, İzmir.

ÖNEY, G. (1976). Türk Çini Sanatı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

ÖNEY, G. (1988). Anadolu Selçuklu Mimarisi Süslemesi ve El Sanatları, *Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları*, Ankara.

YETKİN, Ş. (1986). Anadolu'da Türk Çini Sanatının Gelişmesi, *İstanbul Üniversitesi*

Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.

YETKİN, Ş. (1972). Anadolu 'da Türk Çini Sanatının Gelişmesi, İstanbul Üniversitesi

Edebiyat Fakültesi Yayınları, No: 1631, İstanbul.

YILMAZ, M. (1999). Anadolu Selçuklu Saray ve Köşklerinde Kullanılan Figürlü Çinilerin Resim Sanatı Açısından İncelenmesi, (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

TURAN, S. (2005). “Türk Çini Sanatı, Turkish Tiles and Ceramics”, *Turkish Art and*

Architecture in Anatolia & Mimar Sinan, Akşit Kültür ve Turizm Yayıncılık, İstanbul, 233-242.

Url-1 <https://twitter.com/tarihkonya/status/972582906924355584/photo/2>, erişim tarihi, 01.04.2021.

Url-2 <https://twitter.com/tarihkonya/status/1075860352053723137>, erişim tarihi, 01.04.2021.

Url-3 <https://okuryazarim.com/anadolu-selcuklu-sanatinda-fantastik-figurler/>, erişim tarihi, 01.04.2021.

- Url-4 <https://tr.pinterest.com/pin/790311434587404906/>, erişim tarihi, 05.04.2021.
- Url-5 https://www.mustafacambaz.com/details.php?image_id=20052, erişim tarihi, 10.04.2021.
- Url-6 https://www.mustafacambaz.com/details.php?image_id=20052, erişim tarihi, 10.04.2021.
- Url-7 <https://twitter.com/tarihkonya/status/1254219846822264836/photo/1>, erişim tarihi, 10.04.2021
- Url-8 <https://www.flickr.com/photos/saltonline/24599133326>, erişim tarihi, 15.04.2021.
- Url-9 <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/konya/gezilecekyer/beysehir-kubad-bd-sarayi>, erişim tarihi, 15.04.2021.
- Url-10 <https://islamansiklopedisi.org.tr/kubadabad-sarayi>, erişim tarihi, 15.04.2021.
- Url-11 <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/konya/gezilecekyer/beysehir-kubad-bd-sarayi>, erişim tarihi, 15.04.2021.
- Url-12 <http://wownturkey.com/forum/viewtopic.php?t=22637>, erişim tarihi, 05.05.2021.
- Url-13 <https://twitter.com/tarihkonya/status/1190348723567628289/photo/1>, erişim tarihi, 05.05.2021.
- Url-14 <https://www.memurlar.net/haber/771433/konya-daki-gizemli-sarayda-yeni-kesifler.html>, erişim tarihi, 06.05.2021.
- Url-15 <https://www.ntv.com.tr/sanat/keykubadiye-sarayinin-mimarisi-ortaya-cikariliyor,GCCyI5F1GEelmGQ2RuHO8w>, erişim tarihi, 06.05.2021.
- Url-16 <https://www.cnnturk.com/turkiye/alanyada-bulundu-uzerindeki-daha-once-hic-gorulmedi>, erişim tarihi, 06.05.2021.
- Url-17 <https://twitter.com/antiit/status/867311357179437056/photo/3>, erişim tarihi, 08.05.2021
- Url-18 <https://mforum1.cari.com.my/forum.php?mod=viewthread&tid=760802&mobile=2> erişim tarihi, 08.05.2021.
- Url-19 <https://twitter.com/tarihkonya/status/972822559250108416/photo/2>, erişim tarihi, 08.05.2021.

Url-20 <https://twitter.com/tarihkonya/status/972531934738960386>, erişim tarihi, 09.05.2021.

Url-21

<https://mforum1.cari.com.my/forum.php?mod=viewthread&tid=760802&mobile=2>
erişim tarihi, 09.05.2021.

Url-23 <https://tr.pinterest.com/pin/397935317061493078/>, erişim tarihi, 10.05.2021.

Url-25 <https://www.kubadabad.com/> erişim tarihi, 12.05.2021.